

**Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Πολιτιστική Διαχείριση**

**Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;**

**Διπλωματική Εργασία
Της Πολυξένης Μουρατίδου**

Υπεύθυνος Καθηγητής: Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης

Αθήνα, Ιούνιος 2013

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο Πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;

Ευχαριστίες:

Σε αυτούς που πιστεύουν στις δεύτερες ευκαιρίες

Περιεχόμενα:

I.Εισαγωγή	3
II.Μέθοδος	7
III.Δομή και Διάρθρωση της Εργασίας	7
1.Κεφάλαιο Πρώτο	
1.A.Εννοιολογική Επεξήγηση: Πολιτισμός, Πολιτιστική Διπλωματία, Παγκοσμιοποίηση	9
1.B. Ιστορική Αναδρομή: Γαλλία – Το παρελθόν κληροδοτεί στο μέλλον	13
2.Κεφάλαιο Δεύτερο	
2.A. Το γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο στο εξωτερικό: Ανάπτυξη και Εξέλιξη	17
2.B. Τα γαλλικά πολιτιστικά κέντρα και ινστιτούτα	20
2.Γ. Fondation Alliance Francaise και οι Alliances Francaises	22
2.Δ.Θεσμοί Πολιτιστικής Πολιτικής του Γαλλικού κράτους	25
3.Κεφάλαιο Τρίτο	
3.A. Πολιτική – Πολιτισμός – Διπλωματία: Διαφορετικές Αφετηρίες προς την ίδια κατεύθυνση	29
3.B. Προσανατολισμοί της Γαλλικής Πολιτιστικής Διπλωματίας	31
3.Γ. Φορείς πολιτιστικής διπλωματίας της περιόδου 2000 – 2008	35
4.Κεφάλαιο Τέταρτο	
4.A. Παγκοσμιοποίηση: Γαλλικός Πολιτισμός – Διπλωματία κατά την περίοδο 2000 – 2008	39
4.B. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και ο πολιτιστικός πλουραλισμός	41
4.Γ. Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας και η Παγκοσμιοποίηση	46
5.Κεφάλαιο Πέμπτο	
5.A. Η εποχή της πολιτιστικής ποικιλότητας σε αναθεώρηση	50
5.B. Οι μεταρρυθμίσεις της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας 2000 – 2008	52
5.Γ. Διπλωματία: Αντικρίζοντας την πολιτιστική πραγματικότητα του επιθυμητού ...	56
IV. Επίλογος	57
Βιβλιογραφία	61

Ι. Εισαγωγή:

Η παρούσα εργασία στοχεύει στο να αναδείξει την γαλλική πολιτιστική πολιτική και πολιτιστική διπλωματία κατά την περίοδο 2000 – 2008. Η Γαλλική πολιτιστική διπλωματία συμπεριλαμβάνει τις ενέργειες του γαλλικού κράτους μέσω των διαφόρων θεσμών και οργανισμών για να προωθήσουν και να προβάλουν τον γαλλικό πολιτισμό στις διάφορες χώρες. Η διαδικασία αυτή αποτυπώνεται μέσω των επίσημων πολιτικών και της θεσμικής οργάνωσης του Γαλλικού κράτους για την ανάπτυξη συνεργασιών και την ενίσχυση και ενδυνάμωση των δεσμών της Γαλλίας με τις υπόλοιπες χώρες. Ως εκ τούτου, η ανά χείρας μελέτη θα επιχειρήσει την ανάδειξη της επίσημης πολιτιστικής πολιτικής της Γαλλίας και τον τρόπο με τον οποίο η συγκεκριμένη πολιτική πραγματώθηκε, καθώς και την στόχευσή της.

Θα πρέπει να επισημανθεί πως η επιλογή της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, δηλαδή το διάστημα από το 2000 – 2008 θεωρείται σημαντική καθώς το γαλλικό κράτος, την δεδομένη περίοδο συνειδητοποίησε πως οι συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης έχουν αλλάξει ριζικά κάθε τομέα της ανθρώπινης, κρατικής, ενδοκρατικής και διακρατικής λειτουργίας και ως εκ τούτου η πολιτική προώθησης του πολιτισμού θα έπρεπε να αναδιαμορφωθεί και να εκσυγχρονιστεί για να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις προκλήσεις που γέννησε η νέα τάξη πραγμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο (Huntington 1999). Για το σκοπό αυτό, αν και ετεροχρονισμένα σε σχέση με τις αφετηριακές δομές της παγκοσμιοποιημένης εποχής, η Γαλλία έκρινε πως θα πρέπει να προβεί σε μεταρρυθμίσεις και χάραξη μιας νέας πολιτικής σε σχέση με την προώθηση και προαγωγή του πολιτισμού της σε παγκόσμιο επίπεδο.

Συνοπτικά, αναπόφευκτα, χρειάζεται να προσδιοριστεί το εννοιολογικό περιεχόμενο της παγκοσμιοποίησης και της νέας τάξης πραγμάτων ως αφετηρία για την χρονική έναρξη της επεξήγησης της Γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής και διπλωματίας.

Η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση έλαβε χώρα με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, του ανταγωνισμού των Υπερδυνάμεων Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής – Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, το τέλος της ισορροπίας του τρόμου και την ανάδειξη των ΗΠΑ ως του παγκόσμιου ηγεμόνα¹. Το 1991 ως εκ τούτου θεωρείται ημερομηνία ορόσημο για την παγκόσμια σκηνή, καθώς παρατηρούμε πως το συγκεκριμένο έτος αποτέλεσε μια καινούργια καμπή και προοπτική στο διεθνές γίνεσθαι. Εκτός από την ανάδειξη της Αμερικής ως της μοναδικής υπερδύναμης στον κόσμο και το τέλος του διπολισμού, η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση δημιούργησε τις προϋποθέσεις οικονομικής, πολιτικής, επικοινωνιακής και πολιτιστικής προσέγγισης των ανθρώπων, των λαών, των κοινωνιών, των κρατών και των εθνών.

Η παγκοσμιοποίηση αποτέλεσε λοιπόν ένα πολυεπίπεδο σύστημα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής διάδρασης θεσμών, κοινωνικών ομάδων και οργανισμών, κρατικών και ιδιωτικών συστημάτων που αποσκοπούσαν στην ολοένα και μεγαλύτερη εξίσωση

¹Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, *Η ανολοκλήρωτη επανάσταση στο Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα, Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις* (επιμ.), Σιούσιουρας Π., Χαζάκης Κ., Ποιότητα, σελ. 225 – 244, 2009

συλλογικών συνθηκών ζωής και συλλογικών σκοπών και προσδοκιών, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο κοινά σημεία, κοινούς τόπους για ανθρώπους και κοινωνίες που ζούσαν και δρούσαν σε διαφορετικά σημεία της υδρογείου. Η εποχή αυτή χαρακτηρίστηκε επίσης από την αλματώδη τεχνική πρόοδο και τεχνολογική ανάπτυξη, την εξέλιξη της επικοινωνίας και των κοινωνικών δικτύων, δημιουργώντας ένα επικοινωνιακό πλαίσιο μεταξύ των ανθρώπων, των θεσμών, των εθνών και των κρατών.

Όσον αφορά στην οικονομία, οι συνθήκες της παγκοσμιοποίησης επέτρεψαν την μεταφορά κεφαλαίων σε ελάχιστο χρόνο από το ένα μέρος της γης παντού και χωρίς φραγμούς. Η επικοινωνία και η εικόνα μετά το 1991 και το φαινόμενο CNN² άλλαξαν ριζικά, καθώς η εικόνα και ο ήχος μπορούσε να μεταφερθεί μέσα σε κλάσματα δευτερολέπτου από το ένα ημισφαίριο στο άλλο. Σε αυτή την διαδικασία εκ βάθρων αλλαγών, φυσικά επηρεάστηκε και ο πολιτισμός με την τάση ομογενοποίησης της κουλτούρας, του τρόπου ζωής, της συμπεριφοράς.

Καθόσον το θέμα της παρούσας εργασίας καταπιάνεται με τον πολιτισμό και την πολιτιστική διπλωματία, θα εξηγήσω για ποιο λόγο ενώ η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση ουσιαστικά εκκίνησε το 1990 - 1991, η μελέτη αυτή, η οποία στοχεύει στην ανάδειξη των νέων προκλήσεων του πολιτισμού για την Γαλλία, έχει την αφετηρία της εννιά χρόνια μετά από αυτή την παγκόσμια, πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη τομή.

Η Γαλλία, κατά το έτος 2000, ουσιαστικά συνειδητοποίησε τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στο πολιτιστικό επίπεδο και τις επιδράσεις που αναδύονταν από την πολιτιστική ποικιλότητα. Στην Γαλλία, με την αλλαγή της χιλιετίας, διορίζεται στην θέση του Υπουργού Πολιτισμού, μία νέα προσωπικότητα, η οποία θα αποτυπώσει την μεταβολή της πολιτικής του Γαλλικού Κράτους. Η Catherine Tasca είναι το άτομο, το οποίο θα στοχεύσει στο να πραγματοποιήσει την στροφή³, τόσο της Γαλλικής κυβέρνησης, όσο και της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής μέσω μιας σειράς νομοσχεδίων και εμπορικών πρακτικών που αφορούν στον κινηματογράφο, θέματα τα οποία θα αναλυθούν εκτενώς στην συνέχεια της μελέτης.

Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα ισχύσουν μέχρι και το 2008, όπου και η Γαλλική κυβέρνηση θα στραφεί πλέον σε μια νέα σειρά μεταρρυθμίσεων που αφορούν κυρίως τον οικονομικό τομέα. Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας θα μελετηθεί λοιπόν το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο συντελέστηκαν αλλαγές καταρχάς με την συνειδητοποίηση των νέων προκλήσεων που ανέδειξε η παγκοσμιοποίηση μέχρι και το διάστημα που διήρκησε αυτή η πολιτική, δηλαδή το 2008.

Κατόπιν της οριοθέτησης του χρονικού διαστήματος που θα καλύψει η ανά χείρας εργασία, κρίνεται επωφελές εν είδει μιας συνοπτικής καταρχήν αναφοράς, να γίνει μια επεξήγηση του όρου και της έννοιας πολιτισμός. Σύμφωνα με την UNESCO « πολιτισμός ορίζεται το σύνολο των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών γνωρισμάτων που

² Robinson Piers, *The CNN Effect: The Myth of News Media, Foreign Policy and Intervention*, Routledge, 2002

³ Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού,
<http://www.culturecommunication.gouv.fr/Ministere/L-histoire-du-ministere/Les-ministres/Catherine-Tasca>

χαρακτηρίζουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα, συμπεριλαμβανομένων, όχι μόνο των τεχνών και των γραμμάτων αλλά και των τρόπων ζωής, των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των συστημάτων αξιών, των παραδόσεων και των αντιλήψεων»⁴. Η έννοια πολιτισμός και οι συνυποδηλώσεις του θα αναλυθούν εκτενέστερα στον κύριο κορμό της μελέτης.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η παγκοσμιοποίηση υπήρξε μια τομή που περιλάμβανε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας, αλλά και του διεθνούς και παγκόσμιου περιβάλλοντος. Αναπόδραστα λοιπόν, ο πολιτισμός έρχεται αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις, τις οποίες γέννησαν οι συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα, σε αυτή την διαδικασία δεν θα μπορούσε να εξαιρεθεί και το γαλλικό κράτος και οι πολιτικές του εν γένει, αλλά και οι πολιτιστικές πολιτικές εν είδει.

Το γαλλικό κράτος, εν μέσω αυτών των κοσμοϊστορικών αλλαγών, αντιλαμβάνεται πως θα πρέπει να αναδιαμορφώσει τις στοχεύσεις του και τα μέσα για να τις υλοποιήσει προκειμένου να μην απομονωθεί και να περιθωριοποιηθεί στην διαδικασία αφομοίωσης και ομογενοποίησης των πολιτισμών που συντελείται σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην διαδικασία αυτή, αφετηρία πάντοτε το 2000 και το 2008, ο πολιτισμός της Γαλλίας θα πρέπει να επιχειρήσει μια νέα πολιτιστική πολιτική και μια αναθεωρημένη πολιτιστική διπλωματία, ούτως ώστε να εξακολουθήσει να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο παγκοσμίως και να επηρεάζει τα άτομα, τις κοινωνίες, τις πολιτικές τόσο των ίδιων των Γάλλων, όσο και των πολιτών ως πολιτών του κόσμου πλέον.

Ο προβληματισμός που εγείρεται μέσα από την παρούσα εργασία είναι στο κατά πόσον η Γαλλία και ο πολιτισμός της βρίσκονται αντιμέτωποι με νέες προκλήσεις, στις οποίες μέσω της επίσημης γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής, μπορεί να δοθεί μια αξιόλογη και αποτελεσματική απάντηση που να ξεπεράσει τις σκοπέλους που δημιουργούν οι συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης.

⁴ Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την Πολιτιστική Πολυμορφία, Διάσκεψη για την Πολιτιστική Πολιτική, Μέξικο Σίτυ, 26 Ιουλίου - 6 Αυγούστου 1982

II. Μέθοδος:

Η παρούσα εργασία, καθώς επεξεργάζεται ένα θέμα το οποίο είναι κυρίως θεωρητικό, θα στοχεύσει στο να απαντήσει τα βασικά ερωτήματα που θέτει έχοντας ως εργαλεία την ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, άρθρα επιστημονικών περιοδικών, επίσημες κρατικές ιστοσελίδες, άρθρα και αναλύσεις δημοσιευμένα σε εφημερίδες και περιοδικά εγνωσμένου κύρους, ιστοσελίδες θεσμών και οργανισμών, εκθέσεις και αποφάσεις και ψηφίσματα διεθνών οργανισμών. Ως εκ τούτου η έρευνα που έχει προηγηθεί είναι καθαρά βιβλιογραφική και δευτερογενής.

III. Δομή και Διάρθρωση της μελέτης:

Το πρώτο κεφάλαιο εστιάζει στην αποσαφήνιση όρων – κλειδίων για την παρούσα μελέτη, παρουσιάζει συνοπτικά το θέμα της εργασίας σε ένα γενικό πλαίσιο και αναφέρει βασικά ερωτήματα, που θα επιχειρηθούν να απαντηθούν στην παρούσα εργασία. Γίνεται μια ιστορική αναδρομή της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής, τότε ξεκίνησε, πως και σε ποιες συνθήκες διαμορφώθηκε, πως εξελίχθηκε διά μέσου των αιώνων, τι μορφές έλαβε και ποια μορφή λάμβανε ανά καιρούς μέχρι και τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Αυτή ουσιαστικά η αναδρομή είναι σημαντική, καθώς εισάγει τον αναγνώστη στις διαδικασίες και πρακτικές που διαμορφώνονταν διά μέσου των αιώνων και των οποίων η έκφραση αποτυπωνόταν διαφορετικά ανά εποχή και ανά πολιτιστικές συνθήκες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι κατευθυντήριες γραμμές της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες μεταβάλλονται αναλόγως της εποχής και των συνθηκών της. Καταδεικνύεται το γεγονός πως η σύγχρονη γαλλική πολιτιστική διπλωματία είναι αποτέλεσμα μιας μακράς ιστορικής διαδικασίας που επαναδιατυπωνόταν και εφεύρισκε διαφορετικούς τρόπους έκφρασης σε κάθε εποχή⁵. Επιχειρείται η ανάδειξη του σύγχρονου πλαισίου της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής και διπλωματίας μέσω πλέον θεσμικών οργάνων και δικτύων. Η Γαλλία ανέπτυξε μια διοικητική δομή για να υλοποιήσει και να εκφράσει την πολιτική της που θα μπορούσε να συνοψισθεί εξαιρετικά επιγραμματικά σε μια «ανάγκη για κυριαρχία και επιβολή».

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι διάφορες στοχεύσεις της Γαλλίας στον τομέα του πολιτισμού, η μεταλαμπάδευση και διάδοση του, καθώς και των αρχών, τις αξιών, την γλώσσα της, καθιστώντας την έτσι, ένα σημαντικό μέγεθος σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο πολιτισμός της ήταν το μέσο που θα χρησιμοποιούσε για την ανάδειξη του βεληνεκού της. Για τον σκοπό αυτό η γαλλική πολιτιστική διπλωματία οργανώθηκε διοικητικά και με βάση τις ανάγκες της σύγχρονης εποχής, με γνώμονα πάντα την χρησιμοποίηση του πολιτιστικού μεγέθους της για να αναδειχθεί και να καθιερωθεί στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Αναδεικνύονται ακόμη οι διάφοροι προσανατολισμοί της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας, οι οποίοι αλλάζουν κατευθύνσεις ανά εποχή και χρονική περίοδο. Η γαλλική πολιτιστική πολιτική έχει παρόλα αυτά τέσσερις προτεραιότητες, οι οποίες και

⁵De Raymond Jean-François, *L'action culturelle extérieure de la France* (Η εξωτερική πολιτιστική δράση της Γαλλίας), Les études de la documentation Française, Paris, 2000, σελ. 48

αναπτύσσονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο. Επιγραμματικά αναφέρονται ως η ανάπτυξη της γαλλικής παρουσίας μέσω οπτικοακουστικού υλικού, η προβολή του πολιτισμού μέσω των νέων τεχνολογιών, των πληροφοριών και των μέσων επικοινωνίας, η διαπανεπιστημιακή συνεργασία και η ενίσχυση του θεσμού και της προσφοράς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και εν τέλει η προώθηση και διάδοση της γαλλικής γλώσσας στον κόσμο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, οι προκλήσεις της για τον πολιτισμό των κρατών εν γένει και συγκεκριμένα για τον γαλλικό πολιτισμό και την διαφύλαξη της ιδιοπροσωπείας του. Η παγκοσμιοποίηση, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την πολιτιστική πολυμορφία και την ανάδειξη των διαφορετικών μορφών πολιτισμού. Αυτή η κατάσταση βέβαια δύναται να λειτουργήσει σε δύο επίπεδα, τα οποία λειτουργούν και ως πρόκληση ή απειλή, αλλά και ως ευκαιρία, για όλους τους πολιτισμούς, αφήνοντας επίσης ανεπηρέαστο και τον Γαλλικό με απότοκο και στην εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας.

Το πέμπτο κεφάλαιο εστιάζει στο να αναδείξει την πολιτιστική ποικιλότητα που διακρίνει το παγκόσμιο σκηνικό και το πολυπολιτισμικό ψηφιδωτό του κόσμου με τις συνυποδηλώσεις και επιπτώσεις του για τον κάθε εθνικό πολιτισμό. Αυτή η κατάσταση αφορά στην φυσική αντίδραση των κρατών που υπήρξαν «διαμορφωτές του πολιτισμού», όπως και τον γαλλικό, που χρειάζεται να αντιμετωπίσει τις νέες συνθήκες που δημιουργούνται και να επιτύχει να προβάλει αποτελεσματικά το πολιτιστικό μέγεθός της Γαλλίας, προβαίνοντας σε μεταρρυθμίσεις για να εξασφαλίσει επίσης σε δεύτερο επίπεδο τα οφέλη αυτής της προβολής του πολιτισμού που αντανακλώνται σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας, στην μελέτη αυτή χρησιμοποιώντας πηγές, εκθέσεις, βιβλία και άρθρα που αναφέρονται στην υπό μελέτη εποχή, θα αναδειχθεί το γεγονός πως η Γαλλία και οι θεσμοί της, συνειδητοποιώντας τις παγκόσμιες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα πολυεπίπεδα και πολυδιάστατα απειλώντας την «γαλλική ιδιαιτερότητα και ιδιοπροσωπεία», αντιλαμβάνεται πως πρέπει να προβεί σε μεταρρυθμίσεις και νέους τρόπους έκφρασης, είτε μέσω θεσμικών μεταβολών, είτε μέσω μιας γενικής αναδιοργάνωσης και προσδιορισμού μιας νέας πολιτιστικής πολιτικής για να επιτύχει την αποτελεσματική απάντηση στις νέες προκλήσεις που γεννά ο σύγχρονος παγκοσμιοποιημένος πολιτισμός, να αντισταθεί στις διαβρωτικές του τάσεις και να διατηρηθεί ως πολιτιστικό μέγεθος, παγκόσμιας εμβέλειας.

1.Α.Εννοιολογική Επεξήγηση: Πολιτισμός, Πολιτιστική Διπλωματία, Παγκοσμιοποίηση

Ο τίτλος της ανά χειράς μελέτης είναι «Η Γαλλική Πολιτιστική Διπλωματία την περίοδο 2000 – 2008. Ο πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;» Εκκινώντας από τον τίτλο της εργασίας, θα πρέπει καταρχάς να αποσαφηνίσω τους όρους που χρησιμοποιούνται στον τίτλο, ούτως ώστε να εισάγω τον αναγνώστη στο βασικό πλαίσιο και τη θεματική της εργασίας. Οι όροι αυτοί θα λειτουργήσουν ως κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη των επιχειρημάτων, την εστίαση της εργασίας και την απάντηση στα βασικά ερωτήματα που τίθενται.

Μία πρώτη προσέγγιση του πολιτισμού μπορεί να συνοψισθεί στην φράση του Samuel Huntington, όπου ο πολιτισμός ορίζεται ως η ομαδοποίηση των ατόμων που τους ενώνουν κάποια κοινά στοιχεία, όπως η γλώσσα, η ιστορία, τα θρησκευτικά ήθη και οι θεσμοί⁶. Η οπτική του Huntington έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για την προκείμενη μελέτη, αφού προσεγγίζει την έννοια του πολιτισμού στην βάση της παγκοσμιοποίησης στην μεταψυχροπολεμική περίοδο. Αναλύοντας τον ορισμό του Huntington περί πολιτισμού, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε ορισμένες συνιστώσες, ορισμένους κοινούς τόπους που εμπερικλείει ο πολιτισμός, όπως η κοινή γλώσσα των ατόμων που κατοικούν σε μια κοινότητα, σε ένα κράτος ή σε περιοχές ανά τον κόσμο και η κοινή ιστορία που λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος και συνδετικό στοιχείο που πλαισιώνει το κοινό παρελθόν και λειτουργεί ως γνώμονας για ένα κοινό μέλλον.

Στην έννοια του πολιτισμού συγκαταλέγονται και τα θρησκευτικά ήθη ή η θρησκεία που αναδεικνύει μία κοινή πίστη των ατόμων προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Οι θεσμοί φυσικά, σε ενδοκρατικό και διακρατικό επίπεδο λειτουργούν ως στοιχεία τα οποία είναι φορείς πολιτισμού, μπορούν να τον συσσωρεύσουν, να τον προβάλουν και να τον εξάγουν στα υπόλοιπα άτομα, λαούς, κράτη και έθνη.

Στην εισαγωγή έγινε λόγος για τον ορισμό που υπάρχει στην διακήρυξη του Οργανισμού Ουνέσκο του έτους 1982, όπου ο πολιτισμός με την ευρεία έννοια περιλαμβάνει τις τέχνες, τα γράμματα, τον τρόπο ζωής, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις⁷. Σε ένα πιο εστιασμένο ορισμό του πολιτισμού αναφέρεται και ο Renaud Donnedieu de Vabres, Υπουργός Πολιτισμού και Επικοινωνίας της Γαλλίας, όπου «ο πολιτισμός λειτουργεί ως αντίδοτο στη βία γιατί μας καλεί να κατανοήσουμε τον άλλο και καλλιεργεί την ανοχή, ενθαρρύνοντάς την συνάντηση με άλλους πολιτισμούς»⁸.

Συνοψίζοντας τον κοινό τόπο των δύο προαναφερθέντων προσεγγίσεων του πολιτισμού, θα εστιάζαμε στο ότι ο πολιτισμός μία σύνθεση στοιχείων που περιλαμβάνει τους τομείς της

⁶Huntington Samuel, *Le Choc des civilisations* (Η σύγκρουση των πολιτισμών), Odile Jacob, Paris, 1996, σελ. 22 - 49

⁷Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την Πολιτιστική Πολυμορφία, Διάσκεψη για την Πολιτιστική Πολιτική, Μέξικο Σίτυ, 26 Ιουλίου - 6 Αυγούστου 1982

⁸Donnedieu de Vabres Renaud, ομιλία, Απρίλιος 2004

<http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/conferen/donnedieu/cnps.html>

ανθρώπινης δραστηριότητας, τον τρόπο του ζειν ή τον τρόπο της πόλεως⁹ αλλά και την γνώση του τι είμαστε, την συστατική μας δομή και την ιδιαίτερη ταυτότητά μας έναντι των άλλων, παράγοντας που μας διαφοροποιεί μεν, αλλά μπορεί να λειτουργήσει και ως εφελτήριο για την διαλεκτική σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους και στους τρόπους ζωής, δηλαδή την ταυτότητα και την ετερότητα¹⁰.

Η πολιτιστική διπλωματία αποτυπώνει συνήθως μια διάσταση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και ερμηνεύεται ως ένα σύνολο δράσεων, οι οποίες στηρίζονται σε και χρησιμοποιούν την ανταλλαγή των αρχών, των αξιών, των παραδόσεων και άλλων όψεων της κουλτούρας και της ταυτότητας για να ενδυναμώσουν τις σχέσεις, να ενισχύσουν την κοινωνικοπολιτιστική συνεργασία και να προωθήσουν και να προβάλουν το εθνικό συμφέρον. Η πολιτιστική διπλωματία μπορεί να διενεργηθεί μέσω του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, της κοινωνίας των πολιτών¹¹. Η προσέγγιση του Milton Cummings εξηγεί πως η πολιτιστική διπλωματία εμπεριέχει την ανταλλαγή των ιδεών, των πληροφοριών, των συστημάτων αξιών, των παραδόσεων, των πεποιθήσεων και άλλων πτυχών του πολιτισμού, με στόχο την ενδυνάμωση της αμοιβαίας κατανόησης¹².

Σύμφωνα με τις ανωτέρω οπτικές της πολιτιστικής διπλωματίας μπορούμε να συμπεράνουμε πως η πολιτιστική διπλωματία είναι ένα είδος διπλωματίας, το οποίο αξιοποιεί τον πολιτισμό της εκάστοτε χώρας ή έθνους προκειμένου να επιτύχει συγκεκριμένα οφέλη και στοχεύσεις. Αυτός ο τρόπος αξιοποίησης των πολιτισμικών αγαθών και η μεθοδευμένη προβολή και προώθησή τους για την ενίσχυση διακρατικών συνεργασιών και μεγιστοποίηση των εθνικών συμφερόντων, υποστηρίζεται από τον Joseph Nye, πως αποτελεί ένα είδος «ήπιας δύναμης»¹³, σε αντιδιαστολή της «σκληρής δύναμης» που είναι η χρήση ένοπλης βίας για την εξυπηρέτηση των όποιων κρατικών συμφερόντων¹⁴.

Όσον αφορά στον ορισμό της Παγκοσμιοποίησης θα πρέπει εξ αρχής να διευκρινίσουμε πως η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να αποσαφηνιστεί με ένα μοναδικό ορισμό που να εμπερικλείει τις διάφορες όψεις στις οποίες αναφέρεται το φαινόμενο. Συγκεκριμένα στο βιβλίο «Παγκοσμιοποίηση: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις» επισημαίνεται πως ο όρος παγκοσμιοποίηση χρησιμοποιείται ευρύτατα και χωρίς απαραίτητα να υπάρχει ένας εν

⁹Γιανναράς Χρήστος, *Πολιτιστική διπλωματία*, Ίκαρος, Αθήνα, 2003, σ. 16

¹⁰Woodward Kath, *Questioning Identity: Gender, Class, Ethnicity*, London, Routledge, 2004

¹¹Constantinescu Emil, *What is cultural diplomacy – A perspective*, International Cultural Diplomacy Channel, 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=XcggSkp0naY>

¹²Schnyder Cynthia, *Cultural Diplomacy for the 21st Century*, HuffingtonPost, 22/2/2012, http://www.huffingtonpost.com/cynthia-p-schneider/cultural-diplomacy_b_1290487.html

¹³Nye Joseph, *Soft Power: the Means to Success in World Politics*, Perseus Books, 2004, σ. XI

¹⁴Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, *Understanding International Diplomacy: Theory, Practice and Ethics*, Taylorand Francis, 2013, σελ.154

γίνει αποδεκτός ορισμός¹⁵. Σύμφωνα με τον Streeten, το συγκεκριμένο φαινόμενο εξηγείται με 35 και πλέον ορισμούς¹⁶.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών δίδει ένα ορισμό της παγκοσμιοποίησης ως «την αυξανόμενη επίδραση που ασκείται σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο από χρηματοοικονομικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαδικασίες που είναι παγκόσμιας έκτασης»¹⁷. Το φαινόμενο αυτό που αναφέρεται στην σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, δηλαδή την περίοδο από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, την ανάδειξη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής ως της μοναδικής υπερδύναμης και το τέλος της ισορροπίας του τρόμου, έχει επιδράσεις σε όλους τους τομείς της ζωής, στην κοινωνία, την οικονομία, τις διεθνείς σχέσεις, τον πολιτισμό κ.α.

Το φαινόμενο αυτό έχει επηρεάσει τις εθνικές οικονομίες και τους θεσμούς τους, καθώς διεθνείς οργανισμοί και χρηματοπιστωτικά συστήματα μπορούν ανά πάσα στιγμή να διαβρώσουν τις δομές της οικονομίας σε κράτη αδύναμα να αντισταθούν στις πιέσεις της παγκοσμιοποίησης. Όσον αφορά στα κράτη, λόγω της αλληλεπίδρασης και της αλληλεξάρτησης που έχει δημιουργήσει η παγκοσμιοποίηση, δεν μπορούν να λειτουργούν σε τέτοιο βαθμό αυτονομίας όπως στο παρελθόν. Οι πολιτικές των κρατών παράγουν διεθνείς συνέπειες και αντίστοιχα οι διεθνείς οργανισμοί και θεσμοί επηρεάζουν τα κράτη στις διεθνείς και εσωτερικές τους σχέσεις. Η κατάσταση αυτή λειτουργεί αμφίδρομα.

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης με την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και της εισαγωγής των ηλεκτρονικών υπολογιστών, του διαδικτύου, των κοινωνικών δικτύων και της διεύρυνσης του τρόπου επικοινωνίας και των πρακτικών της, δεν θα μπορούσε να μην μεταβάλει ριζικά και τον τρόπο ζωής των ατόμων ως υποκειμένων, αλλά και ως δρώντων σε κοινωνικά σύνολα με διαφορετικό υπόβαθρο και αφετηρίες.

Η παγκοσμιοποίηση λοιπόν έχει επηρεάσει σαφώς και το κομμάτι που εξετάζει η παρούσα εργασία, δηλαδή την πτυχή του πολιτισμού, φέροντάς τον αντιμέτωπο με νέες προκλήσεις, τις οποίες καταρχάς η εκάστοτε ηγεσία θα πρέπει να ανιχνεύσει, να προσδιορίσει και να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά για να εξακολουθήσει να κατέχει μια κυρίαρχη θέση στο παγκόσμιο ψηφιδωτό κρατών και να προωθεί αποτελεσματικά τις πολιτικές της και τα συμφέροντά της.

Ο πολιτισμός ως εκ τούτου στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και των νέων τεχνολογιών, θα μπορούσαμε να πούμε πως δέχεται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό επιθέσεις από ενδοκρατικούς, διακρατικούς και υπερκρατικούς θεσμούς, κοινωνίες, λαούς, ΜΜΕ, κοινωνικά δίκτυα που έχουν την τάση να λειτουργούν διαβρωτικά στις δομές του. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε πως ο John Mearsheimer, ένας εκ των κορυφαίων αναλυτών διεθνούς πολιτικής στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, υποστηρίζει πως ναι μεν

¹⁵ Σιούσιουρας Π., Χαζάκης Κ., Παγκοσμιοποίηση, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα, Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις* (επιμ.), Ποιότητα, σελ.11

¹⁶ Streeten Paul, *Globalisation: Threat or Opportunity?*, Copenhagen Business School Press, HandelshojsskolensForlag, 2001, σελ.168

¹⁷ United Nations, *Globalisation and Development*, Economic Commission for Latin America and Caribbean (ECLAC/CEPAL), 29th Session, Brasilia, Brazil, May 2002, σελ.17

τα κράτη δέχονται πιέσεις και υπονομεύεται η εθνική τους υπόσταση, αλλά ορισμένα κράτη, τα μεγάλα και ισχυρά αναπτύσσουν μηχανισμούς που είναι σε θέση να αναχαιτίζουν τις επιθετικές τάσεις της παγκοσμιοποίησης, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό¹⁸.

Σε άλλα συμφραζόμενα, η περιγραφόμενη κατάσταση είχε χαρακτηριστεί ως “Cocacolonization” ή “McDonalozation”¹⁹. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί στοχεύουν στο να τονίσουν πως ο κόσμος οδεύει προς μια ομογενοποίηση των στάσεων, των συμπεριφορών, των τρόπων ζωής των ανθρώπων ανεξαρτήτως της χώρας που βρίσκονται ή έχουν γεννηθεί. Οι προσεγγίσεις βεβαίως, θα πρέπει να αποσαφηνιστεί πως αρχικά περιέγραφαν την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί με την κατάρρευση του Σοβιετικού μπλοκ και την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στην παγκόσμια σκηνή. Οι ΗΠΑ λειτουργούσαν σε μια προσπάθεια να προωθήσουν και να προβάλουν τον δικό τους πολιτισμό ή να εξαίρουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του πολιτισμού τους που γνώριζαν παγκόσμια απήχηση, όπως η CocaCola και η αλυσίδα έτοιμων φαγητών McDonalds.

Επομένως, η Γαλλία όντας μεγάλο και ισχυρό κράτος, με μακρά παράδοση πολιτισμού, θεωρούμε πως είναι σε θέση να διατηρήσει τις βασικές δομές της πολιτικής της ταυτότητας και να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις σε σχέση με την πολιτιστική της διπλωματία που σημαίνει περισσότερο τακτικές κινήσεις ανοίγματος και διεύρυνσης των πεδίων και των χώρων δράσης και λιγότερο μεταβολές επί της ουσίας και της ποιότητας της προβολής πολιτισμού ως πολιτικής επιρροής εκτός Γαλλίας.

Με την παραπάνω εξήγηση των απειλών που δέχεται ο πολιτισμός στην εποχή μας, την εποχή της παγκοσμιοποίησης, θα προχωρήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο της μελέτης που αναφέρεται στον πολιτισμό της Γαλλίας και συγκεκριμένα σε μια ιστορική αναδρομή του Γαλλικού πολιτισμού, των αξιών και των αρχών του με στόχο να δοθούν οι αφετηριακές γραμμές του και να εισάγει τον αναγνώστη στο πλαίσιο, το οποίο διαμόρφωσε την παρελθούσα γαλλική πολιτιστική πολιτική και υπήρξε το υπόβαθρο μιας νέας πολιτικής, αναμόρφωσης της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας.

¹⁸ Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton, 2003, σελ.56 επ.

¹⁹ Κούτσης Αλέξανδρος, *Παγκοσμιοποίηση, Ισλάμ και Δημοκρατία στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, Ο ρόλος του ΟΗΕ στον 21^ο αιώνα*, Λιβάνης 2009, σελ. 429

1.Β.Ιστορική Αναδρομή: Γαλλία - Το παρελθόν κληροδοτεί στο μέλλον

Η σύγχρονη Γαλλική πολιτιστική πολιτική στοχεύει στο να προβάλει το μεγαλείο του παρελθόντος της Γαλλίας και την επιρροή της στην τέχνη και στον τρόπο ζωής των ανθρώπων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Ορισμένες αναλύσεις υποστηρίζουν πως ο γαλλικός πολιτισμός έχει παρακμάσει σε σχέση με το παρελθόν²⁰. Ανάμεσα στο πλούσιο παρελθόν της Γαλλίας συγκαταλέγονται τα δώδεκα βραβεία νόμπελ που ουσιαστικά προέβλεπαν ένα ολόκληρο πνεύμα δημιουργίας και πρωτοπορίας, που αποκτούσε οπαδούς και υποστηρικτές σε όλο τον κόσμο. Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το «γαλλικό μεγαλείο», θα πρέπει να ανατρέξουμε σε προηγούμενους αιώνες, όπου η Γαλλία κυριαρχούσε στις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές συζητήσεις.

Η Γαλλία, ανά καιρούς συνειδητοποιούσε πως υπάρχει το ενδεχόμενο ο πολιτισμός της να παρακμάσει ή να αλλοιωθεί εξαιτίας των επιρροών από διάφορα άλλα κέντρα, είτε την Ιταλία, είτε την Ολλανδία. Προς αποφυγή ενός τέτοιου ενδεχομένου, ανέπτυξε σταδιακά διάφορους θεσμούς και επίσημες κρατικές πολιτικές για να ενισχύσουν τον πολιτισμό της. Το Γαλλικό κράτος στο πλαίσιο της επίσημης πολιτιστικής πολιτικής του υιοθέτησε τον θεσμό της «αιγίδας»²¹. Η φιλοσοφία της αιγίδας της μοναρχίας αποτελεί τον πρόδρομο της κρατικής παρέμβασης στα πολιτιστικά θέματα για να εξελιχθεί στην συνέχεια και σε άλλες μορφές με απώτερο στόχο την χρησιμοποίηση από το κράτος των διαφόρων θεσμών που ασχολούνται με τον πολιτισμό και τις δράσεις του.

Ο θεσμός του μαικήνα²², αφορά σε άτομα, τα οποία υποστηρίζουν δράσεις ή προωθούν διάφορες καλλιτεχνικές παραγωγές μέσω των παραγγελιών και της οικονομικής βοήθειας που δίδεται από τον εκάστοτε ιδιώτη ή οργανισμό ή επιχείρηση. Η Γαλλική Επανάσταση γέννησε την έννοια της «εθνικής κληρονομιάς» και δημιούργησε μεγάλα ιδρύματα για την προστασία της τέχνης, όπως το Εθνικό Αρχείο, την Εθνική Βιβλιοθήκη και το Κεντρικό Μουσείο Τεχνών. Μέσω αυτών των ιδρυμάτων γεννήθηκαν οι αρχές της διατήρησης της κληρονομιάς, της εκπαίδευσης των πολιτών, της ελεύθερης και ανεξάρτητης κατάρτισης των καλλιτεχνών. Στη συνέχεια, προκειμένου να προστατευθεί η εθνική κληρονομιά, θα εγκαθιδρυθεί ένας θεσμός διοίκησης «Ιστορικών Μνημείων».

Η πρόσληψη και αντιμετώπιση των τεχνών από το κράτος διαφοροποιούνται και επαναδιατυπώνονται ανά εποχή, χωρίς όμως να απολέσουν την αρχική τους στόχευση που είναι η προβολή του πολιτισμού για την εξυπηρέτηση των κρατικών πολιτικών και την αύξηση του βεληνεκού της Γαλλίας.

²⁰Poivre D'Arvor Olivier, *Bug Made in France – ou l'histoire d'une capitulation culturelle*, Gallimard, Paris, 2011, σελ. 75

²¹Benhamou Françoise, *L'économie de la culture* (Η οικονομία του πολιτισμού), édition le Seuil, Paris, 2006, σελ. 95

²²Benhamou Françoise, *L'économie de la culture* (Η οικονομία του πολιτισμού), édition le Seuil, Paris, 2006, σελ. 112

Το 1875 δημιουργείται το Ανώτατο Συμβούλιο Καλών Τεχνών που αναλαμβάνει τον ρόλο ενός κοινοβουλίου της καλλιτεχνικής ελίτ²³. Το 1902, το κράτος προωθεί ένα νόμο για την πνευματική ιδιοκτησία που επιτρέπει στον εικαστικό καλλιτέχνη να αποκτήσει το στάτους του ιδιώτη «εργολάβου»²⁴. Παράλληλα αναπτύσσονται κρατικές πολιτικές προκειμένου να διαφυλαχθεί η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας²⁵.

Συνεχίζοντας, περνάμε στην εποχή μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο επιχειρώντας να ρίξουμε φως στην εικόνα του πολιτισμού και της προβολής του, όπως την φαντάστηκαν οι Γάλλοι πρωτοπόροι της πνευματικής πολιτιστικής δημιουργίας, όπως ο André Malraux. Ο Malraux, Υπουργός Πολιτισμού της Γαλλίας, θεμελιωτής της ιδέας της πολιτιστικής διπλωματίας μέσα από τον εκδημοκρατισμό της εθνικής κουλτούρας θα προβάλει αυτή την αντίληψη, από την οποία όμως θα εξαιρέσει την «λαϊκή κουλτούρα» (*culture populaire*)²⁶.

Το 1959 θεωρείται συχνά ως το έτος μηδέν για την δημόσια πολιτιστική πολιτική στη Γαλλία²⁷. Ο Malraux αξιοποιεί τους δεσμούς του με τον ισχυρό πολιτικό άνδρα της μεταπολεμικής Γαλλίας Charles De Gaulle για να επιτύχει τους στόχους του στον πολιτισμό σε μια κοινωνία που κυριαρχείται από την κουμουνιστική ιντελιγκέντσια²⁸. Ο Malraux επιβάλλει το στυλ του και εισάγει πολιτικές ρήξεις σε παραδοσιακές διαδρομές του τομέα των Καλών Τεχνών, αναδεικνύοντας την προσβασιμότητα σημαντικών έργων τέχνης, κυρίως γαλλικών, προωθώντας έτσι την πολιτιστική κληρονομιά και ενισχύοντας την δυνατότητα ανάπτυξης της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας.

Με τις πολιτικές αυτές, υπογραμμίζει την πολιτική του βούληση για εκπλήρωση δημοκρατικών αιτημάτων και απαιτήσεων στον τομέα του πολιτισμού²⁹. Ο Malraux θα θεμελιώσει μια δομή και θα εφαρμόσει πολιτικές μιας πραγματικής διοίκησης για τον πολιτισμό, οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται ως οργανωτικές αρχές που διέπουν τις σχέσεις των σημερινών Υπουργείων Εξωτερικών και Πολιτισμού, ως κατεξοχήν φορείς διεκπεραίωσης και προβολής πολιτιστικής διπλωματίας.

Στην πραγματικότητα η οργανωτική αυτή προσπάθεια δεν ευόδωσε στον βαθμό που επιθυμείτο γιατί ακριβώς το Υπουργείο Εξωτερικών δεν θέλησε ποτέ να αποποιηθεί της μονοπωλιακής αποκλειστικότητας να είναι ο κύριος φορέας εκπόνησης και κυρίως προβολής της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας, ακόμα και εάν αυτή επικεντρώνεται στον τομέα του πολιτισμού. Η άρνηση του τότε πρωθυπουργού Michel Debré είναι κατηγορηματική καθώς δεν θέλησε να διασπάσει την ενότητα της Γαλλικής δράσης προς τα

²³Poirier Philippe, *L'Etat et la Culture en France au XXème siècle* (Το Κράτος και ο Πολιτισμός στη Γαλλία τον 20^ο αιώνα), Le livre de poche, 2000

²⁴idem

²⁵idem

²⁶Rigaud Jacques, *Les deniers du rêve – Essai sur l'avenir des politiques culturelles*, Grasset, Paris, 2001, σελ. 25

²⁷Comité d'histoire du ministère de la Culture, *Les Affaires culturelles au temps d'André Malraux, 1959-1969*, Actes des journées d'étude des 30 novembre et 1er décembre 1989, La Documentation française, 1996

²⁸idem

²⁹idem

έξω, με την έννοια της αυτονόμησης πολιτιστικών πολιτικών ως εξωτερικής πολιτικής δράσης. Ο Debré διατήρησε την πολιτιστική διπλωματία στην αντίληψη μιας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

Το μονοπώλιο του Υπουργείου Εξωτερικών στις διεθνείς πολιτισμικές σχέσεις θα είναι διαρκές. Τα δίκτυα γίνονται πιο επαγγελματικά την δεκαετία του 1970, όπως για παράδειγμα η AFAA (η Γαλλική Ένωση για την Καλλιτεχνική Δράση) που αναπτύσσει μια συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού, αυτή η συνεργασία βρίσκει ανταπόκριση και διεκπεραίωση στο πεδίο της υλοποίησης από την Γενική Διεύθυνση των πολιτιστικών, επιστημονικών και τεχνικών σχέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών.

Στη συνέχεια, ο Jacques Duhamel συνεχίζει το επιχείρημα του εκδημοκρατισμού του πολιτισμού που ξεκίνησε από τον Malraux. Πράγματι, η πολιτική του έχει ως σκοπό την εισαγωγή του πολιτισμού στην καθημερινή ζωή των Γάλλων με στόχο να ανεπτυχθεί η καλλιτεχνική ευαισθησία των παιδιών, αλλά και να μην παραμεληθεί η πολιτιστική εκπαίδευση των ενηλίκων. Θα είναι ένας από τους πρώτους υπουργούς που θα επιτύχει την είσοδο της χώρας σε νέες τεχνολογίες σε ότι αφορά και στον πολιτισμό, εφαρμόζοντας ένα μοντέλο που ενσωμάτωνε στις κρατικές πολιτικές τους πολιτιστικούς θεσμούς και ιδρύοντας ένα Ταμείο πολιτιστικής παρέμβασης χρηματοδοτούσε καινοτόμες πολιτιστικές δράσεις, σε συνεργασία με άλλα Υπουργεία³⁰.

Ο Jack Lang που ακολούθησε, παρά το ότι κατόρθωσε να αποκτήσει ένα εξέχον όνομα στον πνευματικό κόσμο της Γαλλίας και της Ευρώπης, δεν μπόρεσε να επιτύχει πολύ περισσότερα, αναφορικά προς την αυτονόμηση των πολιτιστικών υπηρεσιών της Γαλλίας στο εξωτερικό³¹. Βέβαια, η δημιουργία της Ένωσης για τον διάλογο ανάμεσα στους πολιτισμούς και του Maison des Cultures du Monde (Ο οίκος των πολιτισμών του κόσμου) θα του επιτρέψουν να δημιουργήσει καρποφόρες σχέσεις με καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο.

Ο Jacques Toubon, που διαδέχθηκε τον Jack Lang, δεν μπόρεσε παρά την ισχυρή χρηματοδότηση από το Υπουργείο Πολιτισμού να αναβαθμίσει τις πολιτιστικές δυνατότητες του Υπουργείου Εξωτερικών επιτυγχάνοντας την αυτονόμηση επί το αποτελεσματικότερο. Το 1993, ο προϋπολογισμός για την πολιτιστική δράση στο εξωτερικό των υπηρεσιών του Quai d'Orsay³² είναι 3 δισεκατομμύρια φράγκα, δηλαδή περίπου το ένα τρίτο του προϋπολογισμού του Υπουργείου Πολιτισμού. Η γαλλική ιδιαιτερότητα είναι εδώ όντως εντυπωσιακή. Το γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο είναι το μόνο αυτής της έκτασης, που το διαχειρίζεται άμεσα το Υπουργείο Εξωτερικών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία, που έχουν δίκτυα περίπου ίδιας έκτασης προτιμούν να χρησιμοποιούν την

³⁰ Chevallier Marc, Moatti Sandra, Tobelem Jean-Michel, Dossier : *Les politiques culturelles en question* (Οι πολιτιστικές πολιτικές υπό συζήτηση), Alternatives économiques n°268, Απρίλιος 2008, σελ. 49-60.

³¹ Rigaud Jacques, *Les deniers du rêve – Essai sur l'avenir des politiques culturelles*, Grasset, Paris, 2001, σελ. 33

³² Έτσι αποκαλούν οι Γάλλοι το Υπουργείο Εξωτερικών τους, από τον δρόμο που βρίσκεται στις όχθες του Σηκουάνα.

φόρμουλα των μη κρατικών οργανισμών, οι οποίοι έχουν μεγαλύτερη αυτονομία (United States International Agency, British Council και Goethe Institut).

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρήθηκε μια ιστορική αναδρομή και επισκόπηση των σημαντικότερων τάσεων και στιγμών που νοηματοδοτούν τις σχέσεις Κράτους και πολιτισμού στην Γαλλία. Πρόκειται για σημαντικές αρχές, που ακολουθούνται από τις σύγχρονες κυβερνήσεις και που δίνουν μορφή στη θέση του Κράτους απέναντι στην Τέχνη και τον πολιτισμό. Τα ονόματα των δύο Υπουργών Πολιτισμού, του André Malraux και του Jack Lang είναι αυτά που κυριάρχησαν στην συγκεκριμένη μεταπολεμική περίοδο, μέχρι και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και που συνεχίζουν να ακούγονται όταν αναφερόμαστε στην γνώμη που έχει το κοινό και οι επαγγελματίες για την δράση του Κράτους στους πολιτιστικούς και καλλιτεχνικούς τομείς. Στη συνέχεια που ακολουθεί θα επιχειρηθεί μια καταγραφή και ανάλυση των κύριων οργάνων της εξωτερικής πολιτιστικής δράσης της Γαλλίας.

2.Κεφάλαιο Δεύτερο

2.Α.Το γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο στο εξωτερικό : ανάπτυξη και εξέλιξη

Ο Marc Fumaroli³³ υποστηρίζει ότι καθώς έφθινε η επιρροή του κράτους της Γαλλίας, ίδρυσε θεσμούς άμυνας και διάδοσης του πολιτισμού της στο εξωτερικό. Στο πλαίσιο μιας προσέγγισης περί «Μεσσιανισμού», όπου Μεσσιανισμός συνδέεται με το φαινόμενο της αποικιοκρατίας και της αντίληψης των πολιτικών «εκσυγχρονισμού» των «πρωτόγονων» αποικιοκρατούμενων περιοχών, εστιάζεται στην εξαγωγή της γλώσσας και των τεχνών, ακόμα και στην προβολή του υλικού πολιτισμού της Γαλλίας, δηλαδή την εξαγωγή και προώθηση των γαλλικών προϊόντων. Με την πτώση της γαλλικής αυτοκρατορίας, ο πολιτισμός έγινε ο νέος μοχλός που θα υλοποιούσε την πρόθεση της κρατικής εξουσίας για κυριαρχία.

Μπορούμε να πούμε ότι αυτή η παρακμή της πολιτιστικής γαλλικής επιρροής ξεκινάει στις αρχές της 5^{ης} Δημοκρατίας, δηλαδή πριν από μισό αιώνα, όταν, όπως είδαμε προηγουμένως, ο De Gaulle αποφάσισε να εγκαταστήσει τον André Malraux στην κεφαλή ενός μεγάλου Υπουργείου Πολιτισμού. Έπειτα από αυτή την «ενθρόνιση» και ενώ η γενική διεύθυνση επιστημονικών και τεχνικών σχέσεων του Quai d'Orsay άρχισε να επιβάλλει σημαντικά ένα γαλλικό πολιτιστικό «μοντέλο» στο εξωτερικό, ο Malraux έδειξε αποφασισμένος να υπερασπιστεί τις φιλοδοξίες του ως κυρίαρχου παράγοντα της πολιτικής σε αυτό τον τομέα. Κατάφερε να επιβάλλει την εξουσία του χάρη στο ηθικό και πνευματικό κύρος του, που ήταν αδιαμφισβήτητο.

Ωστόσο, παραδοσιακά, το Υπουργείο Εξωτερικών είναι αυτό που υποστηρίζει την πολιτιστική δράση στο εξωτερικό, με την προώθηση της εκμάθησης των γαλλικών, την υποστήριξη της δράσης των γαλλικών πολιτιστικών κέντρων και ινστιτούτων και την χρηματοδότηση των πολιτιστικών εκδηλώσεων. Θα προσπαθήσουμε λοιπόν σε αυτό το σημείο, να διατρέξουμε την ιστορία του πολιτιστικού γαλλικού δικτύου και της ανάπτυξης του, υπογραμμίζοντας τις σημαντικές αλλαγές του.

Από τις αρχές τις δεκαετίας του '80, η «γαλλική ιδιαιτερότητα» είναι μια έκφραση που συχνά χρησιμοποιείται για να αναδείξει τις ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ κράτους και πολιτισμού. Παρόλα αυτά, η πολιτιστική πολιτική των κρατικών φορέων έχει εξαπλωθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο έναντι των δυνάμεων που εκπροσωπούν «πολιτιστικές» βιομηχανίες της Βόρειας Αμερικής. Οι ειδικοί υπογραμμίζουν πως αυτή η γαλλική ιδιαιτερότητα είναι παλιά και δεν μπορεί να κατανοηθεί αν δεν εξετάσει κανείς το ιστορικό της υπόβαθρο. Ο Malraux δημιούργησε το 1959 το Υπουργείο Πολιτισμού και διά αυτού αναδεικνύεται η κυρίαρχη θέση του πολιτισμού στην γαλλική πολιτική. Επιθυμεί λοιπόν να επεκτείνει τον πολιτισμό ως προνομιακή επιλογή σε όλη τη Γαλλία, αλλά και στο εξωτερικό. Ο πολιτισμός είναι λοιπόν, κάτι το ενιαίο και για το εσωτερικό και για το εξωτερικό, κλονίζοντας έτσι τον παραδοσιακό διαχωρισμό ανάμεσα στην εξωτερική και εσωτερική πολιτιστική πολιτική.

³³Marc Fumaroli, *Expression d'une vision souvent passéiste, sur l'Etat culturel* (Η έκφραση μια συχνά ξεπερασμένης όψης του πολιτιστικού κράτους), Editions de Fallois, 1992, σελ. 45

Αλλά ήδη από το παρελθόν, από το 1920, το Υπουργείο Πολιτισμού προτίθεται να εξαπλώσει τις λειτουργίες του πέρα από τα γαλλικά σύνορα. Παρατηρούμε μάλιστα τα πρώτα χρόνια της 5^{ης} Δημοκρατίας μια αντιπαράθεση ανάμεσα στον Υπουργό Επικρατείας, το Υπουργείο Εξωτερικών και τον Πρωθυπουργό³⁴. Αυτή η μάχη αρμοδιοτήτων είναι η ευκαιρία να γίνει μια εξήγηση για το στάτους του πολιτισμού με τους βασικούς παράγοντες και τις διαφορετικές απόψεις του, σε ότι αφορά την εξωτερική πολιτική. Πρωταγωνιστής των αλλαγών σε θέματα πολιτιστικής πολιτικής, ο André Malraux ήξερε να χρησιμοποιεί την δυνατή του προσωπικότητα και την αναγνώριση, για να απαγκιστρωθεί από τις διοικητικές δυσκολίες και να προβάλει την ιδιότητα του ως Υπουργός Επικρατείας.

Το μεγαλείο της Γαλλίας ήταν στενά συνδεδεμένο με την αποικιακή της επέκταση. Το Ηνωμένο Βασίλειο και σε μικρότερο βαθμό η Ισπανία και η Πορτογαλία είχαν έντονο ανταγωνισμό με τη Γαλλία για την κατάκτηση των εδαφών και την διατήρηση της επιρροής τους σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Παράλληλα, τον 19^ο αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση διαταράσσει τα διεθνή δεδομένα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αναδεικνύονται σιγά-σιγά ως μεγάλη δύναμη. Η πολιτική και πολιτιστική επιρροή τους θα εξαπλωθεί σε όλη την αμερικάνικη ήπειρο πριν κατακτήσει την παγκόσμια ηγεσία. Αλλά εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή, η Γαλλία και η Βρετανία βασίζουν τις μεγαλύτερες τους προσπάθειες στην οικονομία και διατηρούν την πολιτιστική τους αύρα στις αποικιακές τους κατακτήσεις.

Η πτώση των αυτοκρατοριών και η απόσυρση της Γαλλίας από αυτές θα μειώσουν τον πολιτιστικό ρόλο της στην διεθνή σκηνή. Η Μεγάλη Βρετανία, αντί να προσπαθήσει να λύσει συστηματικά με την δύναμη, την μετάβαση των αποικιακών εδαφών στην ανεξαρτησία, δημιούργησε την Κοινοπολιτεία³⁵. Το βρετανικό σκεπτικό δημιουργίας της Κοινοπολιτείας κατάφερε να προβάλει κοινά οικονομικά συμφέροντα και να μειώσει τις μετωπικές συγκρούσεις με τα εδάφη της, των οποίων η ανεξαρτησία, εμφανίστηκε ως αναπόφευκτη και αναπότρεπτη με την πάροδο του χρόνου.

Αντιθέτως, η Γαλλία σέρνει πίσω της προβλήματα για πολύ καιρό, που προκύπτουν από το αποικιακό της παρελθόν. Στον αντίποδα της πολιτικής της παρακμής, η Γαλλία επιχειρεί να αντιπαραβάλει την πολιτιστική της επιρροή. Παρόλα αυτά, δεν βρίσκεται πια στις πρώτες οικονομικές και πολιτικές θέσεις, ενώ η ανάπτυξη ενός σύγχρονου μηχανισμού προβολής στο εξωτερικό είναι σε συνάρτηση με την παγκόσμια φήμη της εν μέρει ικανοποιητική. Ωστόσο, η Γαλλία δημιούργησε αποτελεσματικούς αναμεταδότες της εικόνας της και του πολιτισμού της στο εξωτερικό με το πολιτιστικό της δίκτυο να θεωρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά και με μεγαλύτερη επιρροή ανά τον κόσμο³⁶. Το ένδοξο παρελθόν της Γαλλίας χρησιμοποιείται για την κατασκευή του πολιτιστικού γαλλικού δικτύου και την προαγωγή του.

³⁴ De Raymond Jean-François, *L'action culturelle extérieure de la France* (Η εξωτερική πολιτιστική δράση της Γαλλίας), Les études de la documentation Française, Paris, 2000, σελ. 56

³⁵ Timothy M Shaw, *Commonwealth: Inter- and Non-State Contributions to Global Governance*, Routledge, 2008

³⁶ Tavernier Yves, Έκθεση n°3620 "sur le réseau diplomatique et le rôle des Ambassadeurs" (για το διπλωματικό δίκτυο και τον ρόλο των Πρέσβων), Κοινοβούλιο, 20 Φεβρουαρίου 2002

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε επίσης να απαντήσουμε σε μερικές ερωτήσεις σχετικές με την εξέλιξη του πολιτιστικού τομέα στην Γαλλία. Η Γαλλία πολύ συχνά ανέθετε στον εαυτό της μια πολιτιστική πολιτική με σκοπό να εκπληρώσει ένα υποτιθέμενο «εκπολιτισμό» των αποικιών της ή να τελειοποιήσει την πολιτιστική πολυμορφία των συμμάχων της, όπως υπογραμμίζει το περιοδικό *Time*, σε ένα από τα άρθρα του, τον Νοέμβριο του 2007³⁷, κάνοντας την ανάλυση της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής στο εξωτερικό.

Υπήρξε επίσης στη Γαλλία, το 2005, μια διαμάχη για ένα νόμο που υποστήριζε το να διδάσκεται στα σχολεία ο «θετικός ρόλος» της γαλλικής αποικιοκρατίας. Ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Jacques Chirac, χρειάστηκε να καταργήσει με διάταγμα αυτή την πολύ αμφισβητούμενη παράγραφο του νόμου της 23^{ης} Φεβρουαρίου 2005³⁸. Όπως και σε άλλες πρώην αποικιακές αυτοκρατορίες, η δράση των Γάλλων αποίκων μπόρεσε να δικαιολογηθεί ως εκπαίδευση αυτών των «λιγότερο προηγμένων αποικιών», ένα είδος «διαφώτισης» αυτών των «πρωτόγονων» πολιτισμών από τους «ιεραπόστολους της αυτοκρατορίας».

Η γαλλική αποικιοκρατία που κορυφώνεται τον 18^ο αιώνα παρουσιαζόταν τότε ως μια προφητική και ευεργετική αποστολή, που παρεχόταν απλόχερα από το Κράτος κηδεμόνα σε ένα λαό σε «πολιτιστική αναζήτηση». Ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Nicolas Sarkozy, στις ομιλίες του, σύμφωνα με το αγγλικό περιοδικό, αφήνει να εννοηθεί ότι η Γαλλία, όπως και οι Ηνωμένες Πολιτείες, αποσκοπούν στην διαφώτιση του Κόσμου. Στα λόγια του Προέδρου αντανακλάται η μοίρα που απέδιδε στον εαυτό της η χώρα, δηλαδή να εκσυγχρονίσει και να εμβαθύνει την πολιτιστική δραστηριότητα εκτός Γαλλίας.

Πέρα από το αίσθημα της παρακμής του γαλλικού πολιτισμού, ο Marc Fumaroli διαγράφει την ιστορική εξέλιξη της δημιουργίας του δικτύου των γαλλικών πολιτιστικών Κέντρων και Ινστιτούτων και την εξηγεί μέσα από την ανάγκη να οργανωθεί διοικητικά η δράση τους. Το τοποθετεί σε ένα πλαίσιο ήττας: «Υπήρξε πρώτα ένα όνειρο διανοούμενων, που φαντάστηκαν ένα δυνατό Κράτος, η αντίθετη εικόνα της 3^{ης} Δημοκρατίας, που κρίθηκε άβουλη και διαιρεμένη. Υπήρξε έπειτα μια επίσημη αντιστάθμιση, με την ήττα του 1940, και την αποχώρηση της Αυτοκρατορίας και ενός φανταστικού προπύργιου ενάντια στον ξεπεσμό των ηθών και των αμερικάνικων μέσων διασκέδασης»³⁹.

Στη συνέχεια, θα δοθεί μια περιγραφή των οργάνων και της δομής της πολιτιστικής εκπροσώπησης της Γαλλίας στο εξωτερικό.

³⁷ Rosenberg Grant, *The death of French Culture*, περιοδικό *Time*, 21 Νοεμβρίου 2007

³⁸ Αναφορά της 23ης Μαρτίου 2006 της Γενικής Αντιπροσωπίας για την γαλλική γλώσσα και τις γλώσσες της Γαλλίας : η γαλλική γλώσσα στον κόσμο.

³⁹ Marc Fumaroli, *Expression d'une vision souvent passéiste, sur l'Etat culturel* (Η έκφραση μια συχνά ξεπερασμένης όψης του πολιτιστικού κράτους), Editions de Fallois, 1992, σελ. 83

2.Β.Τα Γαλλικά πολιτιστικά Κέντρα και Ινστιτούτα

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο μεσοπόλεμο, δημιουργούνται τα γαλλικά πολιτιστικά Κέντρα. Εμφανίζονται αρχικά ως «ανοιχτά παραρτήματα» των γαλλικών πανεπιστημίων στο εξωτερικό. Έτσι, τα πανεπιστήμια της Γκρενόμπλ και της Τουλούζης ανοίγουν παραρτήματα στην Πράγα, το Μιλάνο και τη Βαρκελώνη. Αυτές οι δομές είναι χρήσιμες καταρχάς στους φοιτητές και ερευνητές, με γαλλική υπηκοότητα για να μπορέσουν να κάνουν εύκολα και εποικοδομητικά τις εργασίες και τις έρευνες τους στις εν λόγω χώρες.

Σταδιακά, αναπτύσσονται σε αυτές τις δομές διάφορες δραστηριότητες όπως διαλέξεις, μαθήματα λογοτεχνίας ή γαλλικού πολιτισμού. Έτσι εμφανίστηκαν το Ινστιτούτο της Αθήνας το 1907, της Φλωρεντίας το 1908, του Λονδίνου το 1910. Το 1930, ιδρύεται το Γαλλικό Ινστιτούτο του Κανσάι στο Τόκιο, την περίοδο που Πρέσβης είναι ο Paul Claudel⁴⁰. Την δεκαετία του '40 και κυρίως μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, γεννιέται ένας μεγάλος αριθμός Ινστιτούτων «δεύτερης γενιάς». Η αποστολή τους είναι κυρίως η διάδοση της γλώσσας και του γαλλικού πολιτισμού στο εξωτερικό.

Αυτά τα Ινστιτούτα βρίσκονται κυρίως στη Μέση Ανατολή και την Ευρώπη. Πρόκειται για ένα ολόκληρο κίνημα ενίσχυσης της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας. Η πολιτιστική διπλωματία θεσμοποιεί τις δράσεις της με την υπογραφή συμφωνιών και ρυθμίσεων, που καθιερώνουν τις ανταλλαγές μεταξύ των χωρών και τις συνθήκες, υπό τις οποίες, η γαλλική γλώσσα και αυτή της χώρας υποδοχής θα διδάσκονται, την αποστολή εμπειρογνομόνων, καθηγητών, ακολούθων, κτλ. Παράλληλα, μεγάλοι διανοούμενοι αντυπροσωπεύουν την Γαλλία στην Κοινωνία των Εθνών. Οι Henri Bergson και Marie Curie βρίσκονται το 1921 στην Επιτροπή για την Πολιτιστική Συνεργασία. Ένα Διεθνές Ινστιτούτο Πνευματικής Συνεργασίας γεννιέται το 1924 και τελεί υπό την Προεδρία της Γαλλίας.

Η έννοια του πολιτιστικού κέντρου σε γενικές γραμμές έχει μια τυπολογία σε γαλλικό πλαίσιο, καθώς ταυτόχρονα υφίστανται διατάξεις κοινού δικαίου και αποστολές, παρά την ποικιλομορφία τους σε όλο τον κόσμο. Αυτά τα κέντρα χαρακτηρίζονται από την κοινωνικό-πολιτιστική και καλλιτεχνική μόνιμη δραστηριότητα τους, που απευθύνεται σε ένα ευρύ ακροατήριο. Οι δραστηριότητες καθορίζονται από το τοπικό πλαίσιο, μια συγκεκριμένη ζήτηση και την ελκυστικότητα του θεσμού στα μάτια των εθνικών, αλλά και διεθνών καλλιτεχνών.

Τα Γαλλικά Ινστιτούτα ονομάζονται πια επίσημα «ιδρύματα με πολύμορφη αποστολή»⁴¹. Είναι υπεύθυνα, υπό την αιγίδα των Πρεσβειών και των τμημάτων τους για την πολιτιστική και καλλιτεχνική συνεργασία, την εφαρμογή των δράσεων για την πολιτιστική και γλωσσική συνεργασία και την προώθηση της γαλλικής γλώσσας. Επεκτείνονται στους επιστημονικούς

⁴⁰Paul Claudel, ποιητής, δραματουργός, δοκιμιογράφος και γάλλος διπλωμάτης, μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας από το 1946, εγκυκλοπαίδεια Larousse, <http://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Claudel/113760>

⁴¹Lane Philippe, *La présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique* (Η γαλλική παρουσία στον κόσμο. Η πολιτιστική και επιστημονική δράση), La documentation française, Paris, 2011, σελ. 74

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο Πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;

και πανεπιστημιακούς τομείς, στον οπτικοακουστικό και στις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας.

Από νομική άποψη, αυτά τα ιδρύματα, που δεν έχουν νομική προσωπικότητα, θεωρούνται ως εξωτερικές υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών. Δημιουργήθηκαν με διυπουργική απόφαση (Υπουργείου Εξωτερικών και Οικονομικών) και χαίρουν οικονομικής αυτονομίας.

2.Γ. Η *Fondation Alliance française* και οι *Alliances françaises*⁴²

Η *Alliance française* εμφανίζεται το 1883 ως μια «εθνική ένωση για την διάδοση της γαλλικής γλώσσας στις αποικίες και στο εξωτερικό». Δημιουργείται υπό την αιγίδα του Πρέσβη Paul Cambon και του Pierre Foncin. Σε αυτό το πλαίσιο της γαλλικής «αυτοκρατορίας», μπορούμε να σημειώσουμε την μεσσιανική και προσηλυτιστική διάσταση των στόχων της *Alliance française*. Ένα χρόνο μετά, το 1884, συστήνεται το διοικητικό συμβούλιο της *Alliance française* του Παρισιού. Αποτελείται από κάποιες προσωπικότητες όπως οι : Louis Pasteur, Ernest Renan, Jules Verne και ο Armand Colin.

Η Βαρκελώνη υποδέχεται την πρώτη *Alliance française* στην Ευρώπη. Στη συνέχεια, το δίκτυο επεκτείνεται γρήγορα στην Ισπανία. Ακολούθησε η αφρικανική ήπειρος, με μια *Alliance française* στη Σενεγάλη. Με πρωτοβουλία μιας ομάδας φίλων, γεννήθηκε η *Alliance française* του Μεξικού. Η Λατινική Αμερική θα γίνει η πιο γόνιμη ήπειρος για το δίκτυο των *Alliances*.

Το 1886, η *Alliance française* αναγνωρίζεται ως «δημόσιας ωφέλειας» από το Υπουργείο Εξωτερικών. Αυτό το καινούργιο καθεστώς εντάσσει τις *Alliances* στην επίσημη λογική της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής. Έρχονται να συμπληρώσουν την γεωγραφική κάλυψη των κέντρων και ινστιτούτων και εξαρτώνται από την χρηματοδότηση του Υπουργείου Εξωτερικών, μέσω της *Alliance française* του Παρισιού.

Η *Alliance* καλύπτει σιγά σιγά όλο τον κόσμο, φτάνοντας στην Ασία το 1889, με την πρώτη *Alliance française* στην Ινδία. Η επέκταση είναι προοδευτική και συχνά είναι ο καρπός προσωπικών κινήτρων και τοπικής δράσης. Οι *Alliances françaises*, που σήμερα είναι διάσπαρτες στις πέντε ηπείρους, διέπονται από το τοπικό δίκαιο της χώρας που βρίσκονται. Συνδέονται με την *Alliance française* του Παρισιού μέσω της υπογραφής στάτους που χρησιμεύει ως μοντέλο και που τους επιτρέπει να ονομάζονται « *Alliance française* ». Η *Alliance* του Παρισιού είναι στην πραγματικότητα μια «πνευματική και ηθική αιγίδα» για όλες τις έδρες του κόσμου.

Η *Alliance française* διάνυσε μεγάλες περιόδους της ιστορίας, ακόμη και αν οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι την αποδυνάμωσαν. Τις δεκαετίες 1950 και 1960, με την επιστροφή της ειρήνης και την οικονομική ενίσχυση του κράτους, παρατηρείται μια αύξηση στην ανάπτυξη του δικτύου των *Alliances*. Η Λατινική Αμερική θα γίνει η πιο γόνιμη ήπειρος αυτής της δράσης, ενώ σήμερα αυτό το ρεύμα αγγίζει κυρίως την ασιατική ήπειρο.

Το διεθνές δίκτυο των *Alliances* θεωρείται ως αναφορά στον τομέα των δραστηριοτήτων τους και έγινε σημαντικός εταίρος για τους επίσημους θεσμούς. Στο τέλος ή στο περιθώριο μιας θεσμικής πολύπλοκης αλυσίδας, οι *Alliances* είναι η αντανάκλαση και ο αναμεταδότης της πολιτικής βούλησης του γαλλικού Κράτους. Ακόμα και αν θεωρηθεί ότι είναι πιο έμμεση από αυτήν των Γαλλικών Ινστιτούτων.

⁴²Επίσημη ιστοσελίδα της Alliance Française, www.alliancefr.org

Τις χρονιές 2006 - 2008, η αποστολή του συντονισμού του δικτύου των 1.071 *Alliances françaises*, στον κόσμο ενδυναμώνεται. Όντως, στο διεθνές συνέδριο της *Alliance française* του Παρισιού, τον Ιανουάριο του 2007, οι διοικητές του παγκόσμιου δικτύου ανακοίνωσαν τον εξορθολογισμό του δικτύου και την αποφόρτιση της *Alliance* του Παρισιού, με την δημιουργία μιας νέας νομικής οντότητας. Αυτό το τελευταίο επιτρέπει στο παγκόσμιο δίκτυο να έχει ένα ενοποιητικό στοιχείο που είναι ξεχωριστό από την *Alliance* του Παρισιού.

Για λόγους απλούστευσης, ο καινούργιος «εγκέφαλος» της *Alliance* στον κόσμο είναι αυτός ο θεσμός. Αυτό επιτρέπει τον διαχωρισμό των τοπικών και διεθνών δράσεων, και αποτρέπει την «αποπληξία» στο Παρίσι και την παραλυσία στα άκρα, τις διάφορες έδρες στον κόσμο. Η «*Fondation Alliance française*», αναγνωρισμένη ως δημόσιας ωφέλειας, έχει ως ρόλο να υποστηρίξει, να συντονίσει και να αναπτύξει το παγκόσμιο δίκτυο των *Alliances françaises*. Έχει διοικητικό συμβούλιο, που περιλαμβάνει, μεγάλα ονόματα γάλλων διανοούμενων.

Η δημιουργία αυτή, που δικαιολογείται από την κύρια και θεμελιώδη αποστολή της *Alliance française*, τείνει να αντικαταστήσει στις δομές της *Alliance* του Παρισιού, την διαφάνεια και την σαφήνεια. Από τη μια πλευρά, το δίκτυο έχει στο Παρίσι ένα ουδέτερο όργανο, εξ ολοκλήρου αφιερωμένο στο διεθνές κίνημα. Επιπλέον, αυτό το ίδρυμα φαίνεται στους μακίχες χορηγούς ως ένας πιο φυσικός δικαιούχος για τις συνεισφορές τους στις δράσεις του, ενώ τα Υπουργεία, από την πλευρά τους μπορούν να προσδιορίσουν με σαφήνεια τους δέκτες της υποστήριξης τους.

Η «*Fondation*» ήρθε επίσης πιο κοντά με μερικές γαλλικές επιχειρήσεις, σε σημαντικούς οικονομικούς τομείς. Ως εκ τούτου, έχει μια μικτή χρηματοδότηση, δημόσια και ιδιωτική. Εκτός από την υποστήριξη του Υπουργείου Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών υποθέσεων⁴³, λαμβάνει πράγματι και την υποστήριξη εταιριών, όπως η *Total*, η *Pierre Fabre* και από ιδιώτες.

Μια συμφωνία υπεγράφη στις 21 Ιανουαρίου 2008 ανάμεσα στο Υπουργείο Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών υποθέσεων και την *Alliance française*. Πρόκειται για την προοδευτική συμμετοχή της *Alliance française* του Παρισιού στη διαχείριση του διεθνούς δικτύου των *Alliances françaises*. Αυτή η συμφωνία δρα λαμβάνοντας υπόψη την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας δράσης που απαιτεί ο νόμος και περιλαμβάνει ένα παράρτημα που περιγράφει λεπτομερώς τις αποστολές της *Fondation*, καθώς και τους δείκτες για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων⁴⁴.

Η *Alliance française* βρίσκεται λοιπόν όλο και πιο ενσωματωμένη στη επίσημη λειτουργία του γαλλικού πολιτιστικού δικτύου. Συνδέεται σταδιακά, τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά σε υπουργικές κηδεμονίες, ακόμα και αν τα παραρτήματα της παραμένουν σύλλογοι, που υπόκεινται στο τοπικό δίκαιο. Μπορούμε λοιπόν να θεωρήσουμε ότι η *Alliance française* συμμετέχει πλήρως στην γαλλική διπλωματία, αν λάβουμε υπόψη ότι συνεισφέρει στην

⁴³Πρόκειται για το σύγχρονο, ολόκληρο όνομα του Υπουργείου.

⁴⁴Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, <http://www.diplomatie.gouv.fr/>

εικόνα της Γαλλίας, του κράτους, του πληθυσμού και του πολιτισμού της, στους διαφορετικούς ξένους λαούς.

Μολονότι υπόκεινται σε κανόνες απόδοσης και σε μια λογική κερδοφορίας, που δεν προέρχεται αρχικά από αυτήν, εντούτοις μπορούμε να δούμε ότι ανάλογα με τα ποσά χρηματοδότησης που δίνονται στις Alliances françaises και την διανομή στο δίκτυο, έχουμε ένα δίκτυο που έχει μια αναλογία δραστηριοτήτων/ κόστους, πολύ ενδιαφέρονσα⁴⁵. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το δίκτυο των Alliances françaises λειτουργεί κυρίως με τη συμβολή των ντόπιων εθελοντών. Αυτό το προσόν είναι επίσης και το μειονέκτημά του γιατί του καταλογίζουν συχνά την έλλειψη επαγγελματισμού, καθώς το εθελοντικό προσωπικό έχει λίγη ή καθόλου κατάρτιση όσον αφορά τις πολιτιστικές δράσεις. Παρατηρούμε λοιπόν μια ποικιλία στην ποιότητα των δράσεων από την μία Alliance στην άλλη.

⁴⁵ Επίσημη ιστοσελίδα της Alliance Française, www.alliancefr.org/

2.Δ. Θεσμοί Πολιτιστικής Πολιτικής του Γαλλικού κράτους

Με το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η γαλλική κυβέρνηση δημιουργεί την Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών Σχέσεων ως τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών για την προώθηση του πολιτισμού και την διεύρυνση των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη⁴⁶. Το Υπουργείο Εξωτερικών λειτουργεί ως ο θεσμός που είναι αρμόδιος για την πολιτιστική δράση. Μέρος αυτής της δράσης είναι ο διορισμός μορφωτικών συμβούλων στις πρεσβείες και πανεπιστημιακών ως επικεφαλής των Γαλλικών Ινστιτούτων, με στόχο την διάδοση του πολιτισμού και της γαλλικής γλώσσας.

Θα πρέπει να τονίσουμε πως την περίοδο εκείνη η αγγλική γλώσσα χρησιμοποιείται ευρύτατα και καθίσταται ως γλώσσα του εμπορίου και της τεχνολογίας⁴⁷. Η Γαλλική γλώσσα ως εκ τούτου αντικαθίσταται σε πολλές περιπτώσεις από την αγγλική, η οποία και παγιώνεται ως γλώσσα των διεθνών σχέσεων της μεταπολεμικής εποχής. Η Γαλλία βρίσκεται αντιμέτωπη με μια κατάσταση περιθωριοποίησης και παραγκωνισμού στην οποία θα πρέπει να αναπτύξει μηχανισμούς αντίστασης και προώθησης του πολιτισμού της. Για αυτό τον λόγο στην Γαλλία δημιουργούνται οργανώσεις για την προώθηση της γαλλικής γλώσσας σε τομείς που ενέχουν το στοιχείο του ανταγωνισμού.

Η συγκεκριμένη πολιτική του Υπουργείου Εξωτερικών περιλαμβάνει ορισμένες δράσεις για την προώθηση του πολιτισμού και ως αντιστάθμισμα στην ολοένα αυξανόμενη διάδοση και εμπέδωση της αγγλικής γλώσσας, όπως η διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας στο εξωτερικό και η εκπαίδευση των καθηγητών γαλλικής γλώσσας και φιλολογίας. Ορισμένα χρόνια μετά το 1959, δημιουργείται το Γραφείο για την Διδασκαλία των Γαλλικών στον Κόσμο (BEL) και το 1961, η γαλλοφωνία προβάλλεται παγκοσμίως με την δημιουργία του περιοδικού «Le français dans le monde » (Η γαλλική γλώσσα στον κόσμο). Ακόμη, την ίδια χρονιά δημιουργείται ο Σύλλογος των πανεπιστημίων γαλλικής ή εν μέρει γαλλικής γλώσσας. Το 1969, οι καθηγητές γαλλικών παγκοσμίως στελεχώνουν την Διεθνή Ομοσπονδία Καθηγητών Γαλλικών (FIPF).

Μία άλλη ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η ίδρυση, κατά το 1970, του διακρατικού Οργανισμού για την Πολιτιστική Συνεργασία με σημείο συνάντησης την χρήση μιας κοινής γλώσσας, της γαλλικής⁴⁸. Οι ηγέτες τριών Αφρικανών χωρών, οι Léopold Sédar Senghor (Σενεγάλη), Habib Bourguiba (Τυνησία) και Hamadi Diori (Νίγηρας), θα είναι τα άτομα που θα οικοδομήσουν τον οργανισμό αυτό, ο οποίος κατά το 1999 θα μετεξελιχθεί στον Διεθνή Οργανισμό Γαλλοφωνίας (OIF) που επικεντρώνεται στο να μεταλαμπαδεύσει τον γαλλικό πολιτισμό πέραν των ιδίων των Γάλλων, στο σύνολο των γαλλόφωνων και γαλλόφιλων σε παγκόσμια κλίμακα.

Όπως γίνεται σαφές από τις δράσεις του Υπουργείου Εξωτερικών, η γαλλική πολιτιστική διπλωματία σταθερά και με συγκεκριμένες ενέργειες επιχειρεί να ανακτήσει έδαφος

⁴⁶Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, <http://www.diplomatie.gouv.fr/>

⁴⁷Επίσημη ιστοσελίδα Υπηρεσίας Στατιστικής, <http://www.statistiques-mondiales.com/oif.htm>

⁴⁸Επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Οργανισμού για την Γαλλοφωνία, <http://www.20mars.francophonie.org/>

προβάλλοντας την γλώσσα και τον πολιτισμό της απέναντι στις προκλήσεις που δημιουργεί η δυναμική χρήση της αγγλικής γλώσσας. Οι θεσμοί προώθησης της γαλλικής κουλτούρας αυξάνονται εντός και εκτός της γαλλικής επικράτειας, χαράζοντας τις κατευθυντήριες γραμμές για την προβολή και προώθηση του πολιτισμού.

Συνεπώς, το γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών είναι υπεύθυνο για την πολιτιστική πολιτική και για τους φορείς προώθησης και διάδοσης του πολιτισμού. Αυτό τεκμηριώνεται και από το ότι συγκεκριμένα παραρτήματα του Υπουργείου Εξωτερικών, όπως η Γενική Διεύθυνση για τη Διεθνή Συνεργασία και την Ανάπτυξη (Direction générale de la coopération internationale et du développement - DGCID) είναι ο ενιαίος φορέας εξωτερικής πολιτιστικής δράσης της Γαλλίας⁴⁹.

Με τη συγχώνευση το 1998, του Υπουργείου Εξωτερικών και του Υφυπουργού για τη Συνεργασία και τη Γαλλοφωνία, η Γενική Διεύθυνση για τη Διεθνή Συνεργασία και την Ανάπτυξη θα στοχεύσει στο να πραγματώσει τους κύριους άξονες του πολιτισμού, όπως την προώθηση της έρευνας, της γαλλικής σκέψης, της ενίσχυσης της γαλλικής παρουσίας στη διεθνή σκηνή⁵⁰. Αυτή η διεύθυνση θα λειτουργήσει ως η κεντρική πλατφόρμα διαχείρισης του τεράστιου γαλλικού πολιτιστικού δικτύου και πολιτιστικής διπλωματίας υπό την κηδεμονία του Υπουργείου Εξωτερικών με αρμοδιότητες διάδοσης της γαλλικής γλώσσας και πολιτισμού, εκπαίδευσης και διδασκαλίας των γαλλικών, επιστημονικών συνεργασιών, ανάπτυξης και προώθησης οπτικοακουστικού υλικού στο εξωτερικό.

Οι μεγαλύτερες πρεσβείες της Γαλλίας στον κόσμο έχουν τμήμα συνεργασίας και πολιτιστικής δράσης με συγκεκριμένο διπλωματικό πόστο μορφωτικού σύμβουλου της πρεσβείας. Στις πιο μικρές πρεσβείες, αυτή η λειτουργία μπορεί να εκτελεστεί από το προσωπικό της Πρεσβείας⁵¹. Αντισταθμιζόμαστε ως εκ τούτου την σημασία που δίδεται στον πολιτισμό, στην ανάπτυξη των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων, αφού η πολιτιστική διπλωματία είναι αναπόσπαστο στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της εκάστοτε χώρας. Για την αποτελεσματικότερη προώθηση του πολιτισμού, οι πρεσβείες της Γαλλίας σε κάθε χώρα συνδέονται με τα πολιτιστικά Ινστιτούτα και κέντρα, των οποίων οι εκάστοτε διευθυντές ορίζονται από το ίδιο το γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών και κινούνται με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές του.

Αυτές οι υπηρεσίες της πολιτιστικής δράσης περιλαμβάνουν τους τομείς της εκπαίδευσης, της πολιτιστικής δράσης, των οπτικοακουστικών μέσων, της επιστημονικής έρευνας, της πανεπιστημιακής συνεργασίας και της διοικητικής διαχείρισης. Η αποστολή του Μορφωτικού Τμήματος επικεντρώνεται στην υποστήριξη της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και έρευνας, της διδασκαλίας των γαλλικών, της ανάπτυξης της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής συνεργασίας, με ενίοτε ρόλο σε τομείς δημόσιας πολιτικής⁵².

⁴⁹Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, <http://www.diplomatie.gouv.fr>

⁵⁰idem

⁵¹http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/metiers-de-la-diplomatie/metiers-et-services/article/les-services-specialises#sommaire_3

⁵²idem

Όπως εξηγήθηκε ανωτέρω, τα κράτη διαθέτουν θεσμικά όργανα για την προώθηση του πολιτισμού τους στο εξωτερικό. Στην Γαλλία την ευθύνη αυτή την έχει η Γενική Γραμματεία που συντονίζει τους διαφορετικούς θεσμούς και είναι ο δεσμός ανάμεσα στο πλήθος των πολιτιστικών και διπλωματικών ιδρυμάτων, όπως τα Σπίτια της Γαλλίας (Maisons de France), τη Γαλλική Οργάνωση για την Καλλιτεχνική Δράση (Association Française d'Action Artistique – AFAA), την Οργάνωση για την διάδοση της γαλλικής σκέψης (Association pour la diffusion de la pensée française – ADPF, που το 2006, συγχωνεύτηκαν και μετονομάστηκαν σε CulturesFrance), το Διεθνές Γραφείο για την προώθηση του γαλλικού βιβλίου (Office international de promotion du livre français – OIP, από το 2003 Bureau international de l'édition française – BIEF), το Γραφείο για την διδασκαλία των γαλλικών στο εξωτερικό (Association pour l'enseignement du français à l'étranger - AEFE), τη UniFrance (για τον κινηματογράφο).

Η CulturesFrance επέτρεψε την προώθηση στο εξωτερικό της σύγχρονης γαλλικής δημιουργίας στους τομείς των εικαστικών τεχνών, των παραστατικών τεχνών, της αρχιτεκτονικής, της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επίσης, συνέβαλε στην ίδρυση πολιτιστικών σεζόν στην Γαλλία και το εξωτερικό. Εδραίωσε έτσι τον διάλογο ανάμεσα στους πολιτισμούς και προώθησε την πολιτιστική πολυμορφία, υποστηρίζοντας παράλληλα τον σχεδιασμό, την παραγωγή και διάδοση πολιτιστικών προϊόντων προσαρμοσμένα στο εκάστοτε κοινό, κυρίως τους μη Γάλλους.

Πραγματούνεται ακόμη μέσω των Alliances françaises η «Ευρώπη του πολιτισμού» με τη συνεργασία γαλλικών πολιτιστικών κέντρων και κέντρων των εκάστοτε χωρών, η διοργάνωση κοινών πολιτιστικών εκδηλώσεων. Αυτό το δίκτυο πολιτιστικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό είναι μοναδικό στον κόσμο, λόγω του εύρους του πεδίου του και της προσαρμογής του στην τοπική πραγματικότητα. Το 2007 αποτελείτο από 146 κέντρα και γαλλικά ινστιτούτα και από 280 επιδοτούμενες Alliances françaises. Θεωρείτο πως εκπροσωπούσε ένα σύνολο φορέων, στην πραγματικότητα λειτούργησε ως ένα «δίκτυο δικτύων». Οι διαφορετικοί παράγοντες δεν έχουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες και δράσεις με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση ρόλων και ταυτοτήτων, αφού οι διάφοροι θεσμοί του γαλλικού πολιτιστικού δικτύου έπρεπε να ενσωματωθούν και να δράσουν σαν ένα δίκτυο, ενιαίο αλλά ομοιόμορφα διαμοιρασμένο, κάτι το οποίο δεν μπορούσε πρακτικά να υλοποιηθεί. Το αποτέλεσμα κατέδειξε πως εμφανίζεται μια ανάγκη για μεταρρύθμιση.

Η διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας είναι ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο για την ακτινοβολία και την εικόνα της Γαλλίας στο εξωτερικό, κάτι που υποστηρίζεται από τις Alliances françaises και το δίκτυο των πολιτιστικών υπηρεσιών και ινστιτούτων στο εξωτερικό. Πέρα από την βασική γλωσσική εκπαίδευση, τα ινστιτούτα στις διάφορες χώρες εισάγουν τα γαλλικά για εξειδικευμένους τομείς όπως την νομική επιστήμη, τον τουρισμό, τις διεθνείς σχέσεις⁵³.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2006, τα γαλλικά είναι η μητρική γλώσσα 115 εκατομμυρίων ανθρώπων στον κόσμο, 61 εκατομμύρια ομιλούν γαλλικά και 89 εκατομμύρια

⁵³Schneider André, Ενημερωτική έκθεση n°3693 "sur la situation de la langue française dans le monde" (για την κατάσταση της γαλλικής γλώσσας στον κόσμο), Κοινοβούλιο, 13 Φεβρουαρίου 2007

παρακολουθούν μαθήματα γαλλικών⁵⁴. Η γαλλική γλώσσα είναι παρούσα στις μεγάλες γεωγραφικές περιοχές του κόσμου απολαμβάνοντας ταυτόχρονα το στάτους επιρροής στους διάφορους διεθνείς οργανισμούς, αφού τα γαλλικά παραμένουν επίσημη γλώσσα και γλώσσα εργασίας στα Ηνωμένα Έθνη, στα θεσμικά όργανα της ΕΕ και στην Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο κ.α. Είναι επομένως αρκετά συχνά η γλώσσα της διοίκησης, της εκπαίδευσης, της δικαιοσύνης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

⁵⁴. idem

3.Κεφάλαιο Τρίτο

3.Α. Πολιτική – Πολιτισμός – Διπλωματία: Διαφορετικές Αφητηρίες προς την ίδια κατεύθυνση

Μία εκ των αποστολών του εκάστοτε διπλωμάτη είναι να λαμβάνει υπόψην του τις παραμέτρους που επηρεάζουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τις σχέσεις του κράτους που εκπροσωπεί με τα άλλα κράτη σε διάφορους τομείς όπως της οικονομίας, της πολιτικής, της στρατηγικής, του πολιτισμού, των συνεργασιών κα. Ο τομέας που ενδιαφέρει ιδιαίτερα την παρούσα εργασία είναι αυτός του πολιτισμού που περιλαμβάνει την προώθηση των τεχνών, της μουσικής, της λογοτεχνίας και του κινηματογράφου.

Οι καλές τέχνες (η ανταλλαγή καλλιτεχνικών τεχνικών ανάμεσα σε χώρες), η μουσική (η μέθοδος μη-λεκτικής επικοινωνίας), η λογοτεχνία (η μετάφραση κλασικών συγγραφέων), ο κινηματογράφος (οι ταινίες γίνονται ένα εργαλείο επικοινωνίας που διαδίδει πολιτιστικές πραγματικότητες) και η μετανάστευση (η βοήθεια στην ενσωμάτωση ανθρώπων που εισέρχονται στην χώρα), αξιοποιούνται στο πλαίσιο της πολιτιστικής πολιτικής και διπλωματίας του εκάστοτε κράτους για να προβάλουν το ίδιο το κράτος, τις πολιτικές του επιτυγχάνοντας την μεγιστοποίηση των συμφερόντων του, που μπορεί να άπτονται του τομέα του πολιτισμού, αλλά συχνά επηρεάζουν και τους τομείς της οικονομίας και του κύρους της χώρας.

Ο πολιτισμός αξιοποιείται λοιπόν από το πεδίο της διπλωματίας αφού είναι ένα μέσο που μπορεί να ασκήσει μεγάλη επιρροή, εν είδει ήπιας δύναμης. Για το σκοπό αυτό, η γνώση της ταυτότητας και των δυνατοτήτων του πολιτισμού μιας χώρας είναι απαραίτητα στοιχεία ώστε να γίνεται διεισδυτική και αποτελεσματική διπλωματία. Η διπλωματία διαιρείται σε διάφορους τομείς όπως τον πολιτικό, τον οικονομικό και τον πολιτιστικό.

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημάνουμε πως στόχος της πολιτιστικής διπλωματίας είναι η προώθηση πολιτικών του εκάστοτε κράτους, διαδικασία που βρίσκεται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση των τριών προαναφερθέντων τομέων. Επί παραδείγματι, για να στεφθεί από επιτυχία η σύναψη ορισμένων συμφωνιών, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η πολιτιστική διπλωματία. Αυτό λειτουργεί επίσης και στο επίπεδο της οικονομίας, αφού εμπορικές συναλλαγές μπορούν να συναφθούν συχνά μέσω της αξιοποίησης των πολιτισμικών στοιχείων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η γνώση και χρήση του στοιχείου του πολιτισμού από τον εκάστοτε επιχειρηματία που συμβάλλει στην σύναψη εμπορικών σχέσεων ή κατά την διαδικασία διαπραγμάτευσης αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχίας της συμφωνίας.

Η πολιτιστική διπλωματία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψην της οικονομικά δεδομένα για να μπορέσει να είναι επιτυχής. «Αν μπορούμε να πούμε για τον βρετανικό ιμπεριαλισμό ότι το εμπόριο ακολουθεί τη σημαία, μπορεί να ειπωθεί για την γαλλική οικονομική διείσδυση

στις πολιτισμένες χώρες ότι το εμπόριο ακολουθεί τον γαλλικό πολιτισμό»⁵⁵. Το εμπόριο είναι ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της πολιτιστικής διπλωματίας, και στην περίπτωση της Γαλλίας λειτουργεί ως η αντανάκλαση του γαλλικού πολιτισμού.

Ο πολιτισμός μπορεί να λειτουργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί ένα θετικό κλίμα και αντιμετώπιση για την ίδια τη χώρα, καθώς προβάλλοντας τα πολιτιστικά αγαθά και δράσεις, προβάλλεται αυτόματα και η χώρα που τα έχει δημιουργήσει ή τα έχει γεννήσει. Έτσι, διαμορφώνεται αρχικά μια εκτίμηση προς την χώρα και εν συνεχεία, μέσω της προβολής του πολιτισμού προβάλλονται τα ειδοποιά στοιχεία κάθε χώρας, τα κοινά σημεία, αλλά και οι διαφορές της. Αυτό φυσικά έχει θετικό αντίκτυπο και στον τομέα του τουρισμού και της οικονομίας, με συνεπακόλουθα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από την θετική εκτίμηση πολιτιστικών δράσεων.

Συχνά, η πολιτιστική διπλωματία χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την επίτευξη των στόχων μιας χώρας, επεκτείνοντας την επιρροή της, προωθώντας τις ιδιαιτερότητες της στον κόσμο και προβάλλοντας της μοναδικές αξίες της. Επομένως, το εκάστοτε κράτος προκειμένου να μεταφέρει μηνύματα και στάσεις ζωής σε μια άλλη χώρα, είτε για να δημιουργήσει σφαίρες επιρροής σε συγκεκριμένες χώρες – κοινωνίες στόχους, είτε για να διευκολύνει τις ανταλλαγές με αυτές τις χώρες, αξιοποιεί τον πολιτισμό του προς αυτό τον σκοπό.

Ο συνδυασμός πολιτισμού και διπλωματίας συνάδει και εμπεριέχει την έννοια της εξουσίας ή καλύτερα της υπεροχής, είτε σε διακρατικό, είτε παγκόσμιο επίπεδο. Αναφύονται ορισμένα ερωτήματα όπως εάν ο πολιτισμός συμβάλλει στην κατανόηση του άλλου και διαμορφώνει συνθήκες ενός δυνάμει καλύτερου μέλλοντος, αλλά και προβληματισμούς όπως αυτός της χρήσης του πολιτισμού ως εργαλείο παγκόσμιας επιρροής για την κατάκτηση εξέχουσας θέσης στο παγκόσμιο σκηνικό. Ο πολιτισμός χρησιμοποιεί την διπλωματία ή η διπλωματία τον πολιτισμό;

Στο ανωτέρω ερώτημα θα λέγαμε πως η σχέση πολιτισμού και πολιτικής – διπλωματίας είναι αμφίδρομη και αλληλεπικαλυπτόμενη, πάντα με γνώμονα το όφελος για το κράτος. Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε, η διπλωματία και ο πολιτισμός βρίσκονται σε μια πορεία προς την ίδια κατεύθυνση, με διαφορετική αφετηρία. Η συνάντηση του πολιτισμού και της πολιτικής δημιουργεί την πολιτιστική διπλωματία, πρακτική που χρησιμοποιούν τα κράτη για να αναπτύξουν, να διευρύνουν και να ενδυναμώσουν τις διεθνείς σχέσεις τους και την εικόνα τους έναντι των υπολοίπων κρατών.

⁵⁵ G r me Elodie, *Evolution de la diplomatie culturelle*, Περιοδικό Relations culturelles, Report on France, 1945-47, n 144

3.B. Προσανατολισμοί της Γαλλικής Πολιτιστικής Διπλωματίας

Οι προσανατολισμοί και οι προτεραιότητες του κάθε κράτους διαφοροποιούνται αναλόγως των στρατηγικών στόχων και των άλλων δρώντων στο διεθνές σύστημα. Κατά την περίοδο 2004 - 2007, η Γαλλία εστίασε την πολιτική της προς την Κεντρική Ευρώπη και την Ασία, προσπαθώντας να επιτύχει την πολιτιστική εξάπλωση και διείσδυση σε αυτές τις περιοχές⁵⁶. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στροφής της γαλλικής κυβέρνησης προς την Ασία, αποτέλεσε η οικονομική επέκταση της Γαλλίας στον χώρο της Κίνας, που είχε μεν ως αρχικό στόχο το οικονομικό όφελος, αλλά από αυτό προήλθαν οφέλη στον τομέα των ιδεών και της εικόνας. Αυτό που μπορούμε να αντιληφθούμε από αυτή την κίνηση του γαλλικού κράτους, κίνηση στρατηγικής σημασίας είναι πως ακολούθησε ένα σχεδιασμό που θα είχε θετικές συνέπειες οικονομικές και για τα δύο κράτη, θα ενίσχυε τους δεσμούς τους και επιπλέον θα λειτουργούσε σε δεύτερο επίπεδο ως εφιαλτήριο για την ανάπτυξη διαπολιτισμικών σχέσεων στην ευρύτερη Άπω Ανατολή.

Η γαλλική κυβέρνηση με βάση τις διάφορες κατευθύνσεις που ακολουθεί κατά καιρούς, αναδιαμορφώνει το πολιτιστικό της δίκτυο, που εξακολουθεί να είναι δημοφιλές σε όλο τον κόσμο. Το γεγονός ότι είναι όντως εντυπωσιακό και αποδίδεται στο ότι είναι προϊόν μιας μακράς παράδοσης επιτυχούς εξαγωγής του γαλλικού πολιτισμού. Η γαλλική κουλτούρα ως καθημερινή έκφραση του τρόπου ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων βιώνεται σε πολλά μέρη του κόσμου κατά τρόπο αβίαστα γαλλικό. Κλασσικοί συγγραφείς, όπως οι Balzac, Hugo, Zola θεωρούνται πάντα πολιτιστικές αναφορές, όπως και οι «γαλλικές σχολές» του «νουβό ρομάν», «νουβέλ βαγκ» ή του στρουκτουραλισμού που αποτελούν σεβαστά γαλλικά ρεύματα που μελετήθηκαν και αναπαρήχθησαν σε διάφορες χώρες του κόσμου⁵⁷.

Ο γαλλικός κινηματογράφος θα επικρατήσει σε πολλές χώρες, καταλαμβάνοντας την πρωτοκαθεδρία ακόμα και από τον τοπικό, εθνικό κινηματογράφο. Από την άλλη, είναι μία πραγματικότητα πως στις περισσότερες περιπτώσεις, ξεπερνιέται ο γαλλικός κινηματογράφος από τις αμερικανικές παραγωγές. Στον πανεπιστημιακό κόσμο και στα επιστημονικά - ερευνητικά κέντρα, η γαλλική γλώσσα και ο πολιτισμός που συνδέονται με αυτή, παρέμειναν επίσης αναφορές παρά την αποδεδειγμένη διάβρωση της επιρροής τους. Τα σημαντικά πανεπιστήμια παντού στον κόσμο συνεχίζουν να μελετούν τα γαλλικά έργα, που θεωρούνται ως αναφορές στις κοινωνικές επιστήμες, την φιλοσοφία ή για παράδειγμα την ιστορία.

Η στρατηγική κατεύθυνση της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας είναι κατά συνέπεια πιο διαυγής και βατή, αφού υποστηρίζεται από ένα ευρύτατο φάσμα γαλλόφωνων και γαλλόφιλων, μερικές φορές ακόμη πιο ένθερμων υπερασπιστών του γαλλικού πολιτισμού από τους ίδιους τους Γάλλους. Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί πως η γαλλική στρατηγική

⁵⁶ Barluet Alain, *La France renforce la diplomatie culturelle* (Η Γαλλία ενδυναμώνει την πολιτιστική διπλωματία), εφημερίδα Le Figaro, 15 Μαΐου 2006

⁵⁷ Lane Philippe, *La présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique* (Η γαλλική παρουσία στον κόσμο. Η πολιτιστική και επιστημονική δράση), La documentation française, Paris, 2011, σελ. 93

έχει ως προτεραιότητα την προώθηση της σύγχρονης γαλλικής τέχνης και δημιουργίας, που παραμένει ακόμη ισχυρή, δυναμική, ζωντανή και καινοτόμα.

Το γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, ως καθ' ύλην αρμόδιο για την προώθηση του πολιτισμού ανέπτυξε ένα ισχυρό προσανατολισμό στην υποστήριξη νέων κλάδων και επιλογών, όπως της στήριξης του δικτύου των γαλλικών πολιτιστικών ιδρυμάτων, καθώς και της ανάπτυξης και ενθάρρυνσης δράσεων που συνάδουν με την γαστρονομία, το ντιζάιν (που βρίσκεται σε ανταγωνισμό με άλλους μεγάλους σχεδιαστές όπως οι Ιταλοί και οι Σουηδοί), της τέχνης του δρόμου και του τσίρκο⁵⁸. Αυτή η πολιτική και στρατηγική επιλογή προώθησης συγκεκριμένων πολιτιστικών δράσεων που αναδεικνύουν τον γαλλικό πολιτισμό και την κουλτούρα συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας.

Το Υπουργείο Εξωτερικών με βάση μια εικόνα που έχει ήδη δημιουργήσει η μεταπολεμική Γαλλία, ιδιαιτέρως μάλιστα της δεκαετίας του 1960, η πολιτιστική φήμη της Γαλλίας συνεχίζεται, προωθώντας μια διαρκώς ανανεούμενη καλλιτεχνική νεότητα στον 21^ο αιώνα. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το γαλλικό διοικητικό σύστημα επιτρέπει στην δράση του να διαθέτει και να αναπτύσσει τα μέσα για την υλοποίηση των φιλοδοξιών της χώρας. Ως προς αυτό, το σύνθημα των Γάλλων ηγετών πάει πέρα από μια επαπειλούμενη διαχείριση μιας παρακμής του γαλλικού πολιτισμού. Έτσι λοιπόν εξηγείται γιατί για την Γαλλία είναι τόσο σημαντική υπόθεση η διάδοση των ιδεών της και η ανάπτυξη των «πολιτιστικών διπλωματικών της σχέσεων»: είναι επειδή οι στόχοι της ως φορέα καινοτομιών και αξιών ταυτίζονται με την αντίληψη της βοήθειας στην βελτίωση άλλων κοινωνιών. Λειτουργεί προς αυτή την κατεύθυνση της αντιμετώπισης των διαφορετικών κουλτούρων και υπέρ της «πολιτιστικής πολυμορφίας».

Την περίοδο 2006-2009, δημιουργούνται νέες συνθήκες που διευρύνουν το πεδίο της πολιτιστικής διπλωματίας και αναπτύσσονται νέοι τρόποι υλοποίησης της αποστολής της. Το κράτος δεν έχει πλέον το μονοπώλιο και το προνόμιο λήψης των αποφάσεων, αλλά ούτε και είναι ο μοναδικός υπεύθυνος για την χρηματοδότηση των δράσεων. Αναδύονται νέοι φορείς, οι οποίοι αναλαμβάνουν ρόλους και παρεμβαίνουν στον τρόπο άσκησης και διεξαγωγής της πολιτιστικής πολιτικής. Οι πολυεθνικές εταιρείες αποτελούν ορισμένους από τους φορείς που διαμορφώνουν πολιτικές όσον αφορά στην προώθηση του πολιτισμού με στόχο το κέρδος. Αυτό είναι εμφανές, στον τομέα των χορηγιών, όπου συγκεκριμένες εταιρείες υποστηρίζουν χρηματικά δράσεις και εγχειρήματα πολιτιστικά, προκειμένου να αναβαθμίσουν την εικόνα και το κύρος τους⁵⁹. Στις δράσεις αυτές δίνεται φωνή μέσω των δικτύων επικοινωνίας και των ηλεκτρονικών δικτύων.

Ωστόσο, στην Γαλλία, η πολιτιστική διπλωματία επεχείρησε να προβάλει μια ιδιαιτερότητα με το να συνδυάζει την παράδοση με την καινοτομία, την κλασική κουλτούρα με τους μοντέρνους τρόπους έκφρασης. Στον ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης του πολιτισμού προστίθεται μια «art de vivre», μιας τέχνης του ζην, του τρόπου ζωής των ίδιων των

⁵⁸Barluet Alain, *La France renforce la diplomatie culturelle* (Η Γαλλία ενδυναμώνει την πολιτιστική διπλωματία), εφημερίδα Le Figaro, 15 Μαΐου 2006

⁵⁹Barluet Alain, *Douste-Blazy s'engage à moderniser le Qua id'Orsay* (Ο Douste-Blazy υπόσχεται να εκσυγχρονίσει το Υπουργείο Εξωτερικών), εφημερίδα Le Figaro, 18 Απριλίου 2006

γάλλων, που εκτιμάται από τους ντόπιους και ξένους. Αυτός ο τρόπος ζωής συνδέεται στην αντίληψη της αφήγησης της γαλλικής τέχνης με την γαστρονομία, την μόδα και τα πολυτελή προϊόντα.

Ένα άλλο στοιχείο προσανατολισμού της γαλλικής πολιτιστικής πολιτικής αφορά στην ενίσχυση της γλώσσας μέσω του δικτύου των πολιτιστικών κέντρων *Alliances françaises* και των γαλλικών σχολείων στο εξωτερικό που εστιάζουν στην εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας και στην εξοικείωση με τον γαλλικό πολιτισμό, στηρίζοντας ταυτόχρονα δράσεις και στον τομέα της οικονομίας, ιδιαίτερα με την ενθάρρυνση στην εγκατάσταση γαλλικών εταιριών στο εξωτερικό και τον εκπατρισμό των στελεχών τους.

Η Γαλλία υιοθέτησε ένα πολιτικό μοντέλο πολιτιστικής διπλωματίας, θέτοντας τέσσερις προτεραιότητες, των οποίων η σειρά και η ένταση ποικίλει ανάλογα με τη περίοδο.⁶⁰ Αυτές οι προτεραιότητες εστιάζουν στην ανάπτυξη της οπτικοακουστικής παρουσίας και στη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Η Γαλλία, μέσω της ανάπτυξης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και εν γένει του τομέα της επικοινωνίας κατόρθωσε να είναι ένα από τα πρώτα μεγάλα κράτη, των οποίων οι εικόνες μπορούν να μεταφερθούν σε όλο τον πλανήτη με την χρήση προγραμμάτων που μεταδίδονται μέσω δορυφόρων και ερτζιανών κυμάτων. Η προώθηση της οπτικοακουστικής δράσης γίνεται κυρίως με την βοήθεια των δορυφορικών γαλλικών καναλιών και των ψηφιακών πακέτων και την περιφερειοποίηση των τηλεοπτικών εκπομπών του καναλιού TV5⁶¹.

Συνεπώς, η επίσημη γαλλική πολιτική εστίασε στον τομέα της επικοινωνίας, αντιλαμβανόμενη της προκλήσεις της νέας εποχής και ανταποκρινόμενη στα νέα δεδομένα της επικοινωνίας που διαμόρφωσε η αλματώδης πρόοδος της τεχνολογίας και της τεχνικής προόδου, προκειμένου να αναπτύξει και να προωθήσει τον πολιτισμό της σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, καθιστώντας τον εύκολα προσβάσιμο. Αναμφίβολα, εκτός από την προώθηση του πολιτισμού, μέσω των δικτύων επικοινωνίας προβλήθηκε και η εικόνα της χώρας, όπως την αντιλαμβάνονται οι διαμορφωτές πολιτικής της Γαλλίας και φυσικά τα στοιχεία αυτά του γαλλικού μεγαλείου που όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω συγκινούν και μεταφέρουν μία τέχνη ζωής, ένα τρόπο του να ζει κάποιος σύμφωνα με το γαλλικό πρότυπο. Θα πρέπει να επισημανθεί πως τα μέσα μαζικής επικοινωνίας αποφέρουν τεράστια οφέλη και στους τομείς πέραν του πολιτισμού, όπως η οικονομία, η πολιτική, η κοινωνία.

Μία άλλη προτεραιότητα του γαλλικού κράτους, όσον αφορά στην διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής ήταν η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και η ενίσχυση της προσφοράς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η Γαλλία έχει δημιουργήσει ένα τομέα ανταλλαγών, όσον αφορά στην ανώτατη εκπαίδευση και την έρευνα ανάμεσα στα 80 πανεπιστήμια και ανώτατες σχολές και τα αντίστοιχα τους στο εξωτερικό. Καθιέρωσε την αμοιβαία και πιο συστηματική αναγνώριση των πτυχίων και

⁶⁰Jean-François de Raymond, *L'action culturelle extérieure de la France* (Η εξωτερική πολιτιστική δράση της Γαλλίας), Les études de la documentation Française, Paris, 2000

⁶¹Επίσημη ιστοσελίδα του TV5 Monde, www.tv5.org

διπλωμάτων και την ενθάρρυνση κοινών προγραμμάτων. Για αυτό, δημιούργησε «υποτροφίες αριστείας» στους τομείς όπου είναι αναγνωρισμένες οι γαλλικές δεξιότητες.

Όπως ήδη αναφέρθηκε δόθηκε βαρύτητα στην προώθηση και διάδοση της γαλλικής γλώσσας σε παγκόσμια κλίμακα. Η γαλλική γλώσσα είναι μια από τις πιο διαδεδομένες στον κόσμο. Βρίσκεται στην πέμπτη θέση, με 2,5% ομιλούντες, μετά τα κινέζικα (20,4%), τα αγγλικά (11,3%), τα ισπανικά (5,9%) και τα πορτογαλικά (3,1%). Ωστόσο, υπάρχει το εξής παράδοξο όσον αφορά στη γαλλική γλώσσα και στην εκμάθησή της. Παρόλο που είναι μια γλώσσα που ομιλείται από μεγάλες μερίδες του πληθυσμού, απειλείται πανταχόθεν, λόγω της συνεχούς και πολυδιάστατης παρουσίας των αγγλικών, με έμφαση στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας, της οικονομίας, των επιχειρήσεων και της επικοινωνίας.

Μία ακόμη πτυχή που εστιάζει η γαλλική πολιτιστική πολιτική είναι η ανάπτυξη συνεργασιών σε τομείς που η Γαλλία αποτελεί σημείο αναφοράς και πρότυπο αριστείας. Η Γαλλία ξεκινάει από την ιδέα ότι το ανθρώπινο και τεχνολογικό κεφάλαιο της δεν μπορεί να περιοριστεί στα γαλλικά σύνορα. Θέτει ως στόχο να τροφοδοτήσει τους πόλους συνεργασίας και ανταλλαγής σε τομείς όπως της διαχείρισης της κληρονομιάς, της υγείας, των τροφίμων. Η Γαλλία, μεταξύ άλλων, συνεργάστηκε για την δημιουργία ενός προγράμματος που αφορούσε στην διοικητική δομή των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης⁶².

Η γαλλική πολιτιστική πολιτική, δίνοντας έμφαση στις ανωτέρω προτεραιότητες επεδίωξε να αναπτύξει την πολιτιστική της διπλωματία και να την επεκτείνει, εκφράζοντας εν τέλει όσο το δυνατό πιο καθολικά τον γαλλικό πολιτισμό.

⁶² Poivre d'Arvor Olivier, *La France réorganise ses échanges artistiques avec l'étranger* (Η Γαλλία αναδιοργανώνει τις πολιτιστικές της ανταλλαγές με το εξωτερικό), συνέντευξη στον Olivier Schmitt, εφημερίδα Le Monde, 20 Απριλίου 2000

3.Γ. Φορείς πολιτιστικής διπλωματίας που εμφανίζονται την περίοδο 2000 - 2008

Το γαλλικό κράτος είναι στην πραγματικότητα το βαρόμετρο του δικτύου πολιτιστικής διπλωματίας, της εκπαίδευσης, των ιδρυμάτων και των πολιτιστικών στοχεύσεων στην γαλλική επικράτεια και στο εξωτερικό. Η Γαλλική επανάσταση γέννησε την ελπίδα της μεγάλης αλλαγής που είχε ως κοιτίδα της τον εκδημοκρατισμό του πολιτισμού. Σε αυτό το πλαίσιο και θέλοντας να προβάλει το αγαθό της δημοκρατίας που γεννήθηκε με την γαλλική επανάσταση, ο Malraux στους πολιτικούς του σχεδιασμούς ενέταξε ως κύρια αποστολή της στρατηγικής του στον πολιτισμό να καταστήσει προσβάσιμα τα σημαντικότερα έργα πνευματικής δημιουργίας της ανθρωπότητας, σε όσο το μεγαλύτερο αριθμό γάλλων⁶³. Πρόκειται για μια στρατηγική στόχευση που εν τέλει μόνο στην εποχή του Jack Lang, με την εκλογή του François Mitterrand, ως Προέδρου της Δημοκρατίας, το 1981, το Υπουργείο Πολιτισμού θα αποκτήσει τα μέσα για να πραγματώσει αυτό τον φιλόδοξο σχεδιασμό.

Πρωτοβουλίες αναλήφθηκαν και μια σειρά από σημαντικά γεγονότα εκκινούν, από τα οποία κάποια γνώρισαν μεγάλη επιτυχία, που συνεχίζεται ακόμα και σήμερα, όπως η Γιορτή της Μουσικής, αλλά και οι Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, κτλ⁶⁴. Αυτή η πολιτική συνοδεύεται από την υποστήριξη της δημιουργίας και την διάδοση μορφών πολιτιστικών εκφράσεων, που δεν είχαν καμία θέση στην κλασσική κουλτούρα, όπως το ροκ, τα κόμικς, ο κινηματογράφος, η φωτογραφία, το τσίρκο, κυρίως με το άνοιγμα σχολών για την κατάρτιση σε αυτές τις τέχνες. Αυτή η περίοδος σημαδεύτηκε επίσης από μεγάλα έργα, με ισχυρή πολιτιστική διάσταση, όπως η κατασκευή της Πυραμίδας του Λούβρου, η Όπερα της Βαστίλης και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας (BNF).

Τα δίκτυα των γαλλικών Κέντρων και Ινστιτούτων, καθώς και οι Alliances françaises διοργανώνουν κάθε χρόνο σε όλες τις ηπείρους εκδηλώσεις για την Γιορτή της Μουσικής. Τα γαλλικά ιδρύματα στο εξωτερικό ανοίγουν πολύ συχνά τις πόρτες τους στο κοινό κατά την διάρκεια των «Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Εκείνη την εποχή, την δεκαετία του 1980, ξεκινούν και οι συζητήσεις σχετικά με την αναδιάρθρωση των μουσείων και τον τρόπο λειτουργίας τους⁶⁵. Μέρος της αναδιάρθρωσης είναι η χρήση του ονόματος τους με κάποιο χρηματικό αντάλλαγμα, η πώληση ή ενοικίαση των έργων τους, ο καθορισμός της τιμής εισόδου, η δημιουργία παραρτημάτων των μεγάλων μουσείων σε άλλες γαλλικές πόλεις ή στο εξωτερικό.

Σε αυτή την λογική εντάχθηκε και το άνοιγμα παραρτήματος του Μουσείου του Λούβρου στο Άμπου Ντάμπι. Τον Οκτώβριο του 2007, η Βουλή επικύρωνε την διακυβερνητική

⁶³ Comité d'histoire du ministère de la Culture, *Les Affaires culturelles au temps d'André Malraux, 1959-1969*, Actes des journées d'étude des 30 novembre et 1er décembre 1989, La Documentation française, 1996

⁶⁴ Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού,
<http://www.culturecommunication.gouv.fr/>

⁶⁵ Poirrier Philippe, *L'Etat et la Culture en France au XXème siècle* (Το Κράτος και ο Πολιτισμός στην Γαλλία τον 20^ο αιώνα) – sous la direction de Sirinelli Jean François, Le livre de Poche, Paris, 2000, σελ. 250

συμφωνία ανάμεσα στην Γαλλία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα για την δημιουργία ενός νέου μουσείου του Λούβρου στο Άμπου Ντάμπι ⁶⁶. Το «Λούβρο της άμμου» χτίζεται στο νησί Saadiyat Island, το «νησί της ευτυχίας» στα ελληνικά. Δίπλα στο μουσείο θα χτιστούν πολυτελή ξενοδοχεία, βίλες και μαρίνες. Πρόκειται για ένα μεγάλο συγκρότημα, υψηλού επιπέδου, που θα περιβάλλει το μουσείο και θα του αποφέρει ένα δισεκατομμύριο ευρώ τα τριάντα χρόνια που θα διαρκέσει η σύμβαση⁶⁷. Τα εγκαίνια του έχουν προβλεφθεί για το 2015, σε ένα κτίριο 2000 τμ. για τις περιοδικές εκθέσεις (τέσσερις τον χρόνο) και 6000 τμ. για τις μόνιμες εκθέσεις. Η Γαλλία θα δανείσει τριακόσια έργα από τις εθνικές συλλογές της, για μια περίοδο 10 χρόνων. Αυτό θα δώσει χρόνο στα Εμιράτα να φτιάξουν την δική τους συλλογή. Θα εφαρμοστούν τα επιστημονικά κριτήρια που έχουν καθορίσει οι γάλλοι συντηρητές και οι κανόνες των εθνικών μουσείων για την διατήρηση και διαχείριση των έργων. Χωρίς υποχρέωση και λογοκρισία, η επιλογή των έργων θα γίνει με την συναίνεση των γάλλων υπευθύνων.

Τα κολοσσιαία ποσά που προέρχονται από αυτήν την συμφωνία θα χρησιμοποιηθούν για την χρηματοδότηση μιας διεθνούς εταιρίας μουσείων της Γαλλίας, το France-Muséums.⁶⁸ Η εταιρία θα συμβάλει στην ακτινοβολία και την διαφήμιση της γαλλικής μουσειακής κληρονομιάς. Συνδεδεμένο με την δημιουργία αυτής της εταιρείας, το Υπουργείο Εξωτερικών, έχει, όπως και το Υπουργείο Πολιτισμού, έναν εκπρόσωπο στο διοικητικό συμβούλιο. Επιπλέον, αυτή η εταιρεία θα επιτρέψει την εκπόνηση του πολιτιστικού και επιστημονικού έργου, την στρατηγική του μελλοντικού μουσείου, τον προγραμματισμό των περιοδικών εκθέσεων, αλλά και την χρήση του ονόματος Louvre καθώς και τις χορηγίες.

Αυτό το πρότζεκτ έχει αναμφίβολα διπλωματική στόχευση και προφανώς από οικονομική άποψη, πρόκειται για κάτι πολύ κερδοφόρο. Η διεθνοποίηση είναι κάτι, που ακόμα και στις μέρες μας, δεν είναι πολύ διαδεδομένο. Μπορούμε να πάρουμε ως παραδείγματα τους πρωτοπόρους στον τομέα της πολιτικής εγκατάστασης στο εξωτερικό του μουσείου Guggenheim. Μουσεία όπως το Βρετανικό Μουσείο προτιμούν γενικά την πολιτική των ανταλλαγών και της συνεργασίας. Κάποιοι επικριτές του πρότζεκτ του Άμπου Ντάμπι περιγράφουν αυτή την πρωτοβουλία, που φαίνεται να συνδέει την διάθεση των έργων με την χρηματική αποζημίωση, ως κάτι που ανοίγει τον δρόμο σε μια εμπορική χρήση των δημόσιων συλλογών. Επιπλέον, τα έργα τέχνης είναι αντικείμενα εύθραυστα και μέχρι τότε μόνο ένα πρότζεκτ έκθεσης, που γινόταν με ανιδιοτέλεια θα μπορούσε να παρακινήσει την μετακίνησή τους.

Τα μεγάλα μουσεία, ίσως δικαιολογημένα, προωθούν τον γαλλικό πολιτισμό και συμμετέχουν στην διπλωματική δράση του Κράτους, αλλά είναι ενδιαφέρον να δούμε, αν γίνονται προϊόν εκμετάλλευσης. Μερικοί παράγοντες στην γένεση του έργου δείχνουν ότι προανήγγειλε μια νέα εμπορική οδό, που χρησιμοποιεί τα μουσεία για πολιτικούς σκοπούς.

⁶⁶Συμφωνία της 6^{ης} Μαΐου (http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/decouvrir-france_4177/france-a-z_2259/culture_2622/les-musees_16079/assemblee-generale-constitutive-agence-france-museums-11.07.07_51971.html 47 CfarticledeThomasYadan – Evene)

⁶⁷Επίσημη ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού,
<http://www.culture.gouv.fr/culture/actualites/dossiers-presse/abu-dhabi/dossier-presse.pdf>

⁶⁸<http://www.agencefrancemuseums.fr/>

Πρώτον, η συμφωνία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι ανοιχτή για το σύνολο των εθνικών μουσείων και γενικότερα σε όλα τα μουσεία που επιθυμούν να συμμετέχουν. Δεύτερο επιχείρημα, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, μεγάλα εμπορικά συμβόλαια και στρατιωτικές συμμαχίες υπογράφηκαν παράλληλα με τα Εμιράτα. Αυτές οι δύο σημαντικές διαπιστώσεις αφήνουν να αιωρείται μια αμφιβολία για την πραγματική ουσία αυτού του πολιτιστικού έργου, ενώ αρκετοί παρατηρητές πιστεύουν ότι η πολιτιστική και επιστημονική πλευρά δεν βρίσκονται παρά μόνο σε δεύτερο πλάνο ενός ευρέος φάσματος διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε κράτη. Η πολιτική σε ότι αφορά στον πολιτισμό εκφράζεται αφενός μεν, μέσα από την σύναψη διακρατικών συμφωνιών που άπτονται ζητημάτων του πολιτισμού, όπου σε αυτό το πλαίσιο η επιστήμη και η πολιτιστική διάσταση υπό την ευρύτερη έννοια του όρου, έρχονται σε δεύτερο πλάνο.

Προηγείται λοιπόν η πολιτική σκοπιμότητα, ενώ από την άλλη, ο πολιτισμός ως αισθητική, ως τέχνη και ως προβολή ενός υψηλού ιδεώδους αφορά περισσότερο στο ηθικό και πνευματικό κομμάτι της υλοποίησης πολιτισμού στις σχέσεις κρατών και κοινωνιών. Πρόκειται για δύο επίπεδα σχέσεων. Ένα διακρατικό και ένα ιστορικο-πνευματικό και διακοινωνικό επίπεδο που άπτεται των ανθρωπιστικών διαστάσεων της πολιτικής. Πολλοί πολέμιοι της αντίληψης ότι ο πολιτισμός είναι καθαρά διακρατική υπόθεση, καταγγέλλουν τον πολιτικό έλεγχο και την στενή επιτήρηση συμφωνιών πολιτισμού.

Ένα ερώτημα που τίθεται ως καίριο ζήτημα είναι εάν ο πολιτισμός της εκάστοτε χώρας θα μπορέσει να είναι αυτάρκης ως προς την αναγκαιότητα προστασίας και διαφύλαξης της ταυτότητας και της πνευματικής του ακεραιότητας, αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά το ζήτημα της οικονομικής του συντήρησης. Από τα ανωτέρω γεννώνται ερωτήματα που φαίνεται να μην ενδιαφέρουν άμεσα τους πολιτικούς, οι οποίοι επικεντρώνονται σε προτεραιότητες πολιτικών ζητημάτων και μέσων, των οποίων η αποτελεσματικότητα κρίνει πολλές φορές την τύχη των ιδίων και της πολιτικής τους.

Ωστόσο, ο πολιτισμός, όπως και η εκπαίδευση είναι τομείς που προϋποθέτουν ένα ιδιαίτερο βλέμμα και ηθικές ανησυχίες. Η ιστορία του μουσείου του Άμπου Ντάμπι, στην οποία ήδη έχουμε αναφερθεί αναδεικνύει το ζήτημα της εξάρτησης του πολιτισμού από πολιτικές σκοπιμότητες. Η αντιπαράθεση απόψεων εν προκειμένω, έδωσε το έναυσμα για προβληματισμό και συζήτηση γύρω από ένα στην πραγματικότητα κρίσιμο θέμα για τις σχέσεις πολιτισμού και πολιτικής. Για το σκοπό αυτό το γαλλικό κράτος, έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη των ιδρυμάτων και των μαικήνων, την αυτονόμηση των μουσείων με την δημιουργία κληροδοτημάτων, στοχεύοντας στον εξορθολογισμό της χρηματοδότησης της λειτουργίας των γαλλικών πολιτιστικών ιδρυμάτων, ούτως ώστε οι φορείς πολιτισμού να μην εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το κράτος.

Ο πολιτισμός πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ζητήματα που αναδεικνύονται με τον χρόνο. Φαίνεται ότι δεν έχει σημασία ποιο όργανο φέρει το πολιτιστικό μήνυμα, αλλά ο πολιτικός σκοπός που επιθυμεί να επιτύχει με βάση οικονομικά κριτήρια. Συνοψίζοντας, σε αυτή την ενότητα επιχειρήσαμε να δώσουμε μια εικόνα της γαλλικής προσέγγισης του ρόλου και της λειτουργίας των φορέων, ιδρυμάτων και θεσμών πολιτισμού μέσω του παραδείγματος κρατικών πολιτικών που χρησιμοποίησαν τον

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο Πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;

πολιτισμό, εν προκειμένω το Μουσείο του Λούβρου, για να επιτύχουν όχι μόνο πολιτιστικά οφέλη με την προώθηση του συγκεκριμένου πολιτιστικού ιδρύματος, αλλά κυρίως μέσω αυτού να διεισδύσουν σε ένα άλλο πολιτισμό με διαφορετικό σύστημα, να προωθήσουν πολιτικές στοχεύσεις και εθνικές στρατηγικές εξάπλωσης ως νέα πολιτική διεύρυνσης στην μεταψυχροπολεμική εποχή, έχοντας αναπόδραστα ως απότοκο και οικονομικά οφέλη.

4.Κεφάλαιο Τέταρτο

4.Δ.Παγκοσμιοποίηση: Γαλλικός Πολιτισμός – Διπλωματία κατά την περίοδο 2000 - 2008

Η περίοδος που αναφέρεται αυτή η ενότητα αφορά στο χρονικό διάστημα της αλλαγής της χιλιετηρίδας μέχρι και το 2008, όπου έχει επικρατήσει το φιλελεύθερο μοντέλο και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, τα οποία ήταν απότοκοι της μεταψυχροπολεμικής εποχής και της κατάρρευσης του διπολικού συστήματος παγκόσμιας ισορροπίας, δηλαδή του τέλους του Ψυχρού Πολέμου. Αναπόδραστα, το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει επιδράσει σε όλους τους τομείς της ζωής, έχει γίνει αντικείμενο μελετών και έρευνας και έχει απασχολήσει τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα κράτη σε επίπεδο κοινωνίας, πολιτικής, οικονομίας και πολιτισμού.

Για να μπορέσει το εκάστοτε κράτος να ανταποκριθεί στις συνθήκες που έχει δημιουργήσει η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, ο καπιταλισμός και η ελεύθερη οικονομία της αγοράς, οι κρατικές πολιτικές και στρατηγικές επιχειρούν να επαναδιατυπώσουν τον τρόπο ή τους τρόπους που θα χρησιμοποιήσουν, ούτως ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες ή να επιτύχουν την αντίσταση στις επιθετικές και διαβρωτικές για την οικονομία, την πολιτική και τον πολιτισμό τάσεις που γεννά το νέο διεθνές περιβάλλον και οι πολλαπλές και πολυεπίπεδες απειλές που δημιουργούν ενδοκρατικοί, διακρατικοί, μη κρατικοί και υπερκρατικοί δρώντες.

Σε αυτό το πλαίσιο ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου, η Γαλλία αντιλαμβανόμενη τις απειλές, τα διλήμματα και τις προκλήσεις στην ταυτότητα και την πολιτιστική της συνοχή, και προκειμένου να διατηρήσει την πρωτοκαθεδρία στην υπόθεση προβολής πολιτισμού και πολιτιστικής διπλωματίας, εκκινεί μια διαδικασία αλλαγών και προσαρμογών στις νέες συνθήκες. Το 2007, ο Hubert Védrine ήταν υπεύθυνος για την κατάρτιση μιας έκθεσης που υποβλήθηκε στον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Nicolas Sarkozy για την στάση που πρέπει να υιοθετήσει η Γαλλία απέναντι στην παγκοσμιοποίηση⁶⁹. Τάσσεται υπέρ μιας «δυναμικής προσαρμογής» με την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων υπέρ της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Γαλλίας.

Ως εκ τούτου, συνειδητοποιεί και εμπράκτως πως η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία που εάν δεν αντιμετωπιστεί μπορεί να συρρικνώσει την εικόνα του πολιτισμού ως εθνικού προϊόντος διεθνούς εμβέλειας. Η έκθεση αυτή είναι λοιπόν το σύμβολο των ανησυχιών της γαλλικής πολιτικής, η οποία έτεινε να προσαρμοστεί όσο καλύτερα γίνεται σε αυτή την περίοδο που χαρακτηριζόταν από σημαντικές αλλαγές. Έτσι, σε μια περίοδο μεγάλων αλλαγών, με την αμφισβήτηση των λειτουργιών του κράτους, αναρωτιόμαστε για την θέση της εξωτερικής γαλλικής πολιτικής σε σχέση με την πολιτιστική γαλλική δραστηριότητα, γενικά στο εξωτερικό. Αυτή η ερώτηση έχει νόημα εάν κρατήσουμε στο μυαλό μας ότι το

⁶⁹ «La France et la mondialisation» (Η Γαλλία και η παγκοσμιοποίηση), έκθεση που ζητήθηκε από τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας στον Hubert Védrine, πρώην Υπουργό Εξωτερικών (4 Σεπτεμβρίου 2007)

κύριο όργανο της πολιτιστικής προώθησης είναι πάντοτε και παραμένει το Υπουργείο Εξωτερικών.

Ως εκ τούτου, θα προσπαθήσουμε πρώτα από όλα να καθορίσουμε όσο καλύτερα γίνεται το φαινόμενο που ξεκίνησε σχετικά πρόσφατα και που υποχρεώνει όλα τα έθνη να ενταχθούν σε αυτόν τον παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Θα πρέπει να εξετάσουμε τι είναι η «παγκοσμιοποίηση» και ποιες είναι οι επιπτώσεις της. Αναφέρουμε ενδεικτικά πως σε αυτή την εποχή ο αγγλοσαξονικός πολιτισμός κατέχει μια προνομιακή θέση στην παγκόσμια κοινωνία. Θα εξεταστούν τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την αντίσταση στο εδραιωμένο αγγλοσαξονικό μοντέλο, το οποίο αποτελεί τον αντίπαλο του γαλλικού μοντέλου. Τέλος, θα εστιάσουμε ειδικότερα στο γαλλικό πολιτιστικό και διπλωματικό δίκτυο και τις μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη γίνει για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που δημιουργούνται.

4.B. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και ο πολιτιστικός πλουραλισμός

Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο σύνθετο που εμπερικλείει όλους τους τομείς της ζωής. Αναφερόμενος ο Emmanuel Todd στις διαβρωτικές τάσεις της παγκοσμιοποίησης παρουσιάζει μια οπτική σύμφωνα με την οποία «Δεν είναι η παγκοσμιοποίηση που διαλύει τα έθνη, αλλά η αυτο-διάλυση των εθνών που παράγει την παγκοσμιοποίηση»⁷⁰. Με αυτή την οπτική ο Todd επισημαίνει πως ναι μεν η παγκοσμιοποίηση μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στις δομές των κρατών και των εθνών, όμως παράλληλα τα έθνη εάν δεν διατηρήσουν τον πολιτισμό τους και την ιδιοπροσωπεία τους, ουσιαστικά συμβάλλουν στο να παγκοσμιοποιηθούν, δηλαδή να απολέσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να ομογενοποιηθούν. Μάλιστα, σύμφωνα με αυτή την θέση, η παγκοσμιοποίηση είναι προϊόν μιας τάσης για ομαδοποίηση των εθνών που ασκούν επιρροή, στα οποία εντάχθηκαν αναπτυσσόμενες χώρες, με κοινές οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές αξίες.

Οι διεθνείς οργανισμοί και συνασπισμοί κρατών, δημιουργούν ομάδες κρατών που διαθέτουν κοινές αξίες, συμβάλλοντας στην ομογενοποίηση της διεθνούς σκηνής. Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο που αφορά στα ίδια τα κράτη, στις διακρατικές σχέσεις, αλλά επίσης που έχει συνυποδηλώσεις και συνέπειες σε ενδοκρατικό επίπεδο που διαχέεται στις κοινωνίες και κατ'επέκταση στα ίδια τα άτομα και στις συμπεριφορές και στάσεις ζωής. Εν ολίγοις, η παγκοσμιοποίηση επιδρά στο επίπεδο των κρατικών δομών, αλλά και των κοινωνιών.

Η παγκοσμιοποίηση με μια έννοια πιο επικεντρωμένη στον πολιτισμό αντιστοιχεί σε μια διαδικασία σε παγκόσμια κλίμακα, η οποία, μέσα από την γρήγορη και εύκολη διάχυση των ιδεών, τείνει να ομογενοποιήσει τις μορφές της τέχνης και τις πολιτιστικές συνήθειες των διαφορετικών γεωπολιτισμικών ζωνών του πλανήτη. Ο πολιτισμός που προβάλλεται στα μέσα μαζικής επικοινωνίας δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την προβολή συγκεκριμένων στάσεων και τρόπων ζωής. Οι μεγάλες κινηματογραφικές και μουσικές εταιρίες, καθώς και τα μεγάλα γκρουπ ενημέρωσης συμβάλλουν στην εξομίωση της ποικιλίας και της αντιπαράθεσης των ιδεών. Το διαδίκτυο φυσικά υπήρξε καταλύτης στην ενίσχυση αυτής της τάσης. Παρατηρούμε ότι η τάση για ομογενοποίηση του στυλ και του τρόπου ζωής αντικατοπτρίζεται μέσα στις καταναλωτικές συνήθειες, τις κοινωνικές πρακτικές, ακόμη και μέσω της σύγκλισης της αισθητικής και καλλιτεχνικής αντίληψης, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Με την επίδραση των σημαντικότερων πολιτιστικών θεσμών, γίναμε μάρτυρες της αλλοίωσης του ρόλου του καλλιτέχνη και της μοναδικότητας της τέχνης γενικότερα, υπέρ της εκβιομηχάνισης και της σκόπιμης προαγωγής συγκεκριμένων μορφών τέχνης. Η διεθνοποιημένη τέχνη μετατράπηκε σε μια μεγάλη αγορά όπου δημιουργία, παραγωγή και κατανάλωση έγιναν κάτι το κοσμοπολιτικό. Η πολιτιστική κληρονομιά, η επίδραση του τουρισμού και η πνευματική δημιουργία βρήκαν μια θέση στις διεθνείς συζητήσεις για την

⁷⁰ Emmanuel Todd, *L'illusion économique—Essai sur la stagnation des sociétés développées*, (Η οικονομική ψευδαίσθηση – Δοκίμιο για την στασιμότητα των ανεπτυγμένων κοινωνιών), Editions Galimard, 1998, σελ. 154

τέχνη. Ο πολιτισμός ενσωμάτωσε τις τάσεις για μίξεις. Δεν είναι δύσκολο να βρεθούν έργα των οποίων οι επιρροές προέρχονται από διαφορετικούς μακρινούς πολιτιστικούς ορίζοντες. Αυτό μπορεί εύκολα να βρεθεί στην μουσική και την γαστρονομία. Τα πολιτιστικά ιδρύματα διέπονται πια από αμφιλεγόμενα θέματα γύρω από την ομογενοποίηση της τέχνης και την παραγωγής της, την «επίσημη κουλτούρα» και την πολιτιστική ισοπέδωση. Παρά το άνοιγμα που ανακοινώθηκε, πρέπει να γίνει δεκτό το γεγονός ότι οι πρεσβείες, γενικά, δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν σε ικανοποιητικό βαθμό στον διάλογο ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς. Οι εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν μαζεύουν κυρίως Γάλλους που ζουν στο εξωτερικό και που ανήκουν στην εύπορη τάξη.

Η παγκοσμιοποίηση επέδρασε στην τέχνη και στους τρόπους πρόσληψης της. Η πολιτιστική διπλωματία της Γαλλίας λαμβάνοντας υπόψη τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης, αλλά και της πτώσης του τείχους του Βερολίνου και της ενοποίησης της Γερμανίας, διαμορφώνεται κατά την περίοδο 2000 - 2008, στο νέο πλαίσιο στρατηγικού σχεδιασμού ως προς τις «πολιτιστικές βιομηχανίες» και την «μαζική κουλτούρα». Το γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο εξαιτίας της επίδρασης που έχει η παγκοσμιοποίηση, στρέφει αναγκαστικά το ενδιαφέρον του στην αύξηση της αμερικανικής προβολής του τρόπου ζωής και της κουλτούρας που φαίνεται να κερδίζει έδαφος παγκοσμίως, παραγκωνίζοντας εκ των πραγμάτων το γαλλικό παραδοσιακό πολιτιστικό προϊόν, δίκτυο και πολιτικές εν γένει⁷¹.

Στο πλαίσιο αυτής της παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας, η Γαλλία επιχειρεί να δημιουργήσει αντιστάσεις και εμπόδια ανάσχεσης που φθείρουν την σημασία, το βάρος και το μέγεθός της, ενόψει της ισχύος του αμερικάνικου πολιτισμού και των πολιτιστικών του βιομηχανιών. Αυτό το τελευταίο φαινόμενο εκφράζεται προδήλως μέσω της αγγλικής γλώσσας και της παγκόσμιας επιβολής της, αφού λειτουργεί ως επικοινωνιακό εργαλείο ανάμεσα στις διάφορες χώρες και όσον αφορά σε συγκεκριμένους τομείς και κλάδους δραστηριότητας.

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει τεράστιο εύρος που περιλαμβάνει την διεθνοποίηση των οικονομιών, τον πολιτικό φιλελευθερισμό, την επικοινωνιακή προσέγγιση, την πολιτιστική συνάντηση, την κρατική κυριαρχία και φυσικά τις διεθνείς πολιτιστικές ανταλλαγές. Πως λοιπόν, αυτές οι εκ βάθρων αλλαγές των οικονομικών και πολιτικών δεδομένων διαχέονται στον τομέα του πολιτισμού δημιουργώντας τριγμούς στους διαφορετικούς τρόπους ζωής, στις κουλτούρες και στις εκφράσεις της διαφορετικότητας του κάθε λαού, όπως επίσης υπονομεύουν εκ των πραγμάτων και τις εθνικές στρατηγικές που αφορούν στον πολιτισμό και την προβολή του;

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο αγγλοσαξονικός πολιτισμός κατέχει μια κυρίαρχη θέση στο παγκόσμιο σκηνικό, που εκκινεί κατά κύριο λόγο από την χρήση της αγγλικής γλώσσας και την παγκόσμια διάδοσή της, καθώς και από την καθιέρωσή της ως γλώσσας παγκόσμιας, ως διεθνικού επικοινωνιακού εργαλείου και φυσικά από την ηγεμονική παρουσία των

⁷¹Bloche Patrick, Μελέτη που παρουσιάστηκε εκ μέρους της επιτροπής πολιτιστικών, οικογενειακών και κοινωνικών υποθέσεων για την πρόταση νόμου για το 2006 (n° 2540) Τόμος I εξωτερική δράση του Κράτους, πολιτιστική και επιστημονική επιτροπή, Κοινοβούλιο, 12 Οκτωβρίου 2005

Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στον κόσμο. Συνεπώς, οποιοσδήποτε πολιτισμός σε αυτή την εποχή των νέων δεδομένων και συνθηκών θα πρέπει για να μπορέσει να αναπτύξει την πολιτιστική του διπλωματία σε ένα πλαίσιο εθνικών διαστάσεων, να εστιάσει στο να δημιουργήσει ένα αντίπαλο δέος στον αγγλοσαξονικό πολιτισμό, προβάλλοντας τα μοναδικά στοιχεία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να γίνουν ευκόλως κατανοητά, προσβάσιμα και αξιοποιήσιμα και φυσικά να αντανακλούν στις επιθυμίες, τους παραδοσιακούς αναστοχασμούς και τις ιστορικές καταβολές λαών και κοινωνιών σε ολόκληρο τον κόσμο (*francophonie*).

Η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε τα μέσα για να μπορεί να προβληθεί ο εκάστοτε πολιτισμός και το μέγεθός του. Σε ποιο βαθμό και πως θα αξιοποιηθούν τα μέσα, τεχνικά και τεχνολογικά, από το κάθε κράτος είναι αυτό ακριβώς που εξετάζει και υλοποιεί η πολιτιστική διπλωματία, δηλαδή την εξαγωγή του πολιτισμού στα μήκη και πλάτη του κόσμου, στα κατάλληλα ακροατήρια με άμεσο στόχο την πολιτιστική συνάντηση και επιρροή και εμμέσως την οικονομική και πολιτική αναβάθμιση. Όμως πρέπει να τονίσουμε εδώ πως οι πραγματιστικές δυνατότητες της πολιτιστικής διπλωματίας εξαρτώνται στην σύγχρονη εποχή από το μέγεθος και την πολιτική δύναμη του κράτους, όπου σύμφωνα με τον John Mearsheimer οι δυνατότητες αντίστασης του εθνικού κράτους στις υπονομευτικές τάσεις της παγκοσμιοποίησης συναρτώνται από την πολιτική δύναμη και το μέγεθος των κρατών⁷².

Επανερχόμενοι στη πολιτιστική πτυχή της παγκοσμιοποίησης, αντιλαμβανόμαστε πως είναι απαραίτητο να μελετήσουμε αυτό το παγκόσμιο οικονομικό και πολιτικό φαινόμενο που εκφράζει στοιχεία πολιτισμών, τα οποία είναι διαφορετικά όσον αφορά στις αφετηριακές κατευθύνσεις τους, στον τρόπο προσέγγισής τους και στην εκδήλωσή τους εν τέλει. Αυτό είναι και ένας πλούτος της ανθρωπότητας εντελώς απαραίτητος για να συνεχιστεί η πολιτιστική διάσταση ενός πολύχρωμου και ποιοτικού κόσμου. Διαφορετικά θα είχαμε ένα ουνιφορμισμό, μιας όπως αναφέρθηκε και στον πρόλογο, κοινωνίας της CocaCola και των McDonalds, που συνίσταται στην ομογενοποίηση όλων σε ένα ενιαίο και ακαθόριστο σύνολο⁷³.

Αυτό θα μας οδηγήσει στην περίπτωση της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας και στις ιδιαιτερότητες της. Τα σύγχρονα ζητήματα της προβολής της γαλλικής εικόνας θα οριστούν λοιπόν σε σχέση με την καταπολέμηση της ομογενοποίησης των τρόπων ζωής. Έχουμε εισάγει λοιπόν την προβληματική ενός πραγματικού αγώνα επιρροής σε παγκόσμια κλίμακα. Μετά τον ορισμό της πολιτιστικής διπλωματίας, δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι τα έθνη θα την χρησιμοποιούσαν στον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Η σχέση εξουσίας σε επίπεδο παγκόσμιας διακυβέρνησης χαρακτηρίζεται πραγματικά από μια συντριπτική κυριαρχία του αμερικάνικου μοντέλου, το οποίο πολιτικά διαχέεται παντού.

Για περισσότερο από μια δεκαετία, οι αγώνες για επιρροή στη διεθνή δημόσια σφαίρα επιταχύνθηκαν μέσω νέων καναλιών. Ο πολιτισμός φυσικά κατέχει μια ιδιαίτερη θέση σε

⁷² John J. Mearsheimer , *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton, 2003

⁷³ Mark Alfino, John S. Caputo, Robin Wynyard, *McDonaldization Revisited: Critical Essays on Consumer Culture*, Praeger, 1998

αυτή τη συνολική και πρόσφατη διαδικασία. Δεν υπάρχει πια πλέον κράτος στον κόσμο που μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι πραγματικά αυτόνομο μπροστά τις παγκόσμιες ροές, όπως είναι οι χρηματοπιστωτικοί όμιλοι και το διαδίκτυο. Αυτή η «παγκόσμια τάση ολοκλήρωσης» εξηγείται πολιτικά και δομικά. Με την πτώση του σοβιετικού μπλοκ που είχε ως επακόλουθο μια πραγματική δομική ρήξη στις διεθνείς σχέσεις, το αμερικάνικο μοντέλο παραμένει όντως ως μόνη αναφορά μετά από πενήντα χρόνια αγώνα ενάντια στα πρότυπα του κομμουνισμού, δηλαδή συνεχίζει να υφίσταται ακόμα και μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, όπως ήταν και στην διάρκειά του. Οι σημαντικές οικονομικές και πολιτικές τάσεις παραμένουν λοιπόν άκαμπτες εξαιτίας της πρωτοκαθεδρίας και του εποπτικού ελέγχου των Ηνωμένων Πολιτειών στο διεθνές σύστημα.

Έτσι, ο οικονομικός φιλελευθερισμός, οι αξίες του καπιταλισμού, η εξαγωγή της δημοκρατίας, η προώθηση της ραγδαίας τεχνικής προόδου και τεχνολογικής ανάπτυξης και των μέσων επικοινωνίας κατέστησαν μονοπωλιακά συστήματα πολυεπίπεδης διακυβέρνησης σε όλο τον κόσμο. Η παγκοσμιοποίηση, με την ευρεία έννοια, περιγράφεται συχνά ως ένας αμερικάνικος «οδοστρωτήρας» που οδηγείται από την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική δύναμη αυτής της χώρας και που περνάει πάνω από τους διαφορετικούς πολιτισμούς σε όλο τον κόσμο. Το αμάλγαμα ωθεί μέχρι την σκέψη ότι η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με τα φαινόμενα της ποπ κουλτούρας, την κοινωνία της διασκέδασης και του φάστ φούντ, όπως προηγουμένως ήδη αναφέρθηκε. Παρά το γεγονός ότι αυτή η εικόνα της παγκοσμιοποίησης που έχουν κάποιοι στο μυαλό τους δεν είναι λανθασμένη, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην απειλή από την παγκοσμιοποίηση στην πολιτιστική πολυμορφία και την απειλή από την αμερικάνικη ηγεμονία στον πολιτιστικό χώρο.

Πιο συγκεκριμένα, η παγκοσμιοποίηση μεταφράζεται με το οικονομικό άνοιγμα των συνόρων, την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, των κεφαλαίων και των ανθρώπων. Ακόμη και αν οι μηχανισμοί προστασίας επιμένουν ενάντια στις αρνητικές συνέπειες της παγκόσμιας απελευθέρωσης, θα ήταν δύσκολο να αρνηθεί κανείς ότι το σύνολο των σχέσεων μας σε όλο τον πλανήτη είναι πια αποδιοργανωμένο και ανεξέλεγκτο. Βλέπουμε επίσης ότι εμφανίστηκαν, εκείνη την περίοδο τα πρώτα χρόνια της μεταψυχροπολεμικής εποχής, αξιώσεις για έναν παγκόσμιο πολίτη και φιλοδοξίες για παγκόσμια καριέρα, συνεχή ταξίδια κτλ.

Αυτή η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει λοιπόν όλους τους τομείς οργάνωσης των σύγχρονων κοινωνιών. Τα θέματα της έχουν πολλές μορφές και ότι αφορά την πολιτιστική διπλωματία, η απάντηση που δίνεται είναι αυτή μιας προχωρημένης μάχης υπέρ της διατήρησης της πολιτιστικής πολυμορφίας. Αυτή η πολιτιστική πολυμορφία, θεματική πολλών διεθνών συζητήσεων σε μεγάλους πολιτιστικούς οργανισμούς, είναι μια απαίτηση που αφορά την ταυτότητα. Πράγματι, τα πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες παρουσιάζονται ως στοιχεία της ταυτότητας των λαών και της κοινωνικής συνοχής διαφορετικών εθνών. Είναι φορείς αξιών, ιδεών και νοήματος, των οποίων η ιδιαιτερότητα πρέπει να αναγνωριστεί.

Αυτές οι παγκόσμιες συζητήσεις υπέρ της πολιτιστικής πολυμορφίας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα πολιτιστικά αγαθά δεν είναι προϊόντα, όπως τα άλλα, δηλαδή προς

βρώσιν, αλλά προς τέρψιν, επιμόρφωση και πνευματική ανάταση. Σε αυτό το σκεπτικό πρέπει να ειδωθεί και η Γαλλία ως ένας σημαντικός παράγοντας που αντιστέκεται στην ισοπέδωση του πολιτισμού και προβάλλει το δικό της εθνικό σκεπτικό. Χωρίς να αρνηθούμε την σημασία των κοινών αναφορών για το σύνολο της ανθρωπότητας, αυτή η μάχη τείνει να επιβάλλει τον σεβασμό σε αυτές τις ιδιαιτερότητες, διαμορφωμένες από την ιστορία και την προώθηση του σεβασμού στις ταυτότητες. Τονίζει τον πλούτο των διαφορετικών πολιτισμών. Ευτελίζοντας την χρήση του πολιτισμού δεν θα έκανε δυνατόν να παρουσιαστούν πολιτιστικές και γλωσσικές ταυτότητες. Η επιβεβαίωση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας συγκρούεται εν τοις πράγμασι με την φιλελεύθερη οικονομική τάση, η οποία τείνει να ισοπεδώσει και να ομογενοποιήσει.

Η ελεύθερη οικονομική ανταλλαγή που εφαρμόζεται στην αγορά του πολιτισμού πρέπει να διορθωθεί εις το όνομα της αναγνωρισμένης ιδιαιτερότητας των πολιτιστικών αγαθών. Για παράδειγμα, το χολιγουντιανό σινεμά μεταδίδεται σε μια τεράστια αγορά, ώστε να αποσβέσει το κόστος, πριν εξαχθεί σε χαμηλές τιμές, χωρίς γλωσσικούς περιορισμούς. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες, δηλαδή επιχειρήσεις της γνώσης και του φαντασιακού, έχουν ένα σημαντικό βάρος, από οικονομική άποψη. Προσφέρουν πολλές θέσεις εργασίας και είναι εύκολα εξαγωγίμες, χάρη στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας και τα βελτιωμένα δίκτυα διανομής του πολιτισμού. Οι κοινωνίες μας εισήλθαν σε αυτό που ονομάζουμε «εποχή της πληροφορίας», με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, που χρησιμοποιούν την οικονομική διάσταση σε αναφορά προς τον πολιτισμό.

Η διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και η προώθηση της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον πλουραλισμό της καλλιτεχνικής έκφρασης και των ιδεών. Είναι σημαντικό για τους δημιουργούς να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα και ανεξάρτητα σε πείσμα του ντετερμινισμού που τους επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση. Είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί το ζήτημα πολιτικά, διότι η κυβερνητική παρέμβαση συμβάλλει, όχι μόνο στην προώθηση αυτής της ποικιλομορφίας αλλά και στην διακίνηση των παγκόσμιων και κρατικών προτύπων μέσα από την διπλωματία. Παρόλα αυτά, η δράση μιας πολιτιστικής διπλωματίας, διατηρώντας ενεργά εθνικά χαρακτηριστικά, έχει το πλεονέκτημα του να αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες και την βαρύτητα ενός ξεχωριστού πολιτισμού, και να προβάλλει ως ένα είδος εναλλακτικής λύσης στις λογικές της αγοράς στην τέχνη (η αντίληψη του massproduction).

Τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί θα πρέπει ωστόσο να θέσουν ως στόχο το να εργαστούν προς μια ρύθμιση που προωθεί τον πολιτιστικό πλουραλισμό. Είναι μέρος των αρμοδιοτήτων τους να εμποδίζουν την εμφάνιση ενός μονοπωλίου εικόνων, καθώς και την ισότιμη πρόσβαση σε όλους τους τύπους της αγοράς του πολιτισμού.

4.Γ. Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας και η παγκοσμιοποίηση

Η διατάραξη της διεθνούς τάξης, που συμβολίζεται από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, σπρώχνει τα έθνη να επαναπροσδιορίσουν τις συμβολικές τους αναπαραστάσεις στην διεθνή σκηνή. Νέες στρατηγικές προβολής αναπτύσσονται από διάφορα κράτη. Η νέα διεθνής σκηνή, που έγινε αναπόφευκτα το μέρος όπου διαδραματίζεται το παιχνίδι των κρατών από το 1990 και εντεύθεν⁷⁴, είναι το αντικείμενο σημαντικών διαπραγματεύσεων ώστε να αλλάξει η ισορροπία δυνάμεων. Μπορούμε να πούμε ότι εκείνη την περίοδο μπαίνουμε στην εποχή της αλληλεξάρτησης. Αυτή η κατάσταση εμποδίζει λίγο τους γαλλικούς στόχους για την προώθηση και εξαγωγή του πολιτισμού τους, αλλά και την επιρροή που ασκεί η Γαλλία στον κόσμο για την διατήρηση του, που συχνά περιγράφετε ως μια χίμαιρα, στην κατάταξη των μεγάλων δυνάμεων.

Η Γαλλία θα ξεκινήσει λοιπόν από την παραδοχή ότι είναι απαραίτητο, εκείνα τα χρόνια, να συνδεθούν στενότερα η πολιτιστική βιομηχανία και η οικονομία. Δηλαδή, συσχετίζοντας τον διπλωματικό μηχανισμό με τις ιδιωτικές εταιρίες με σκοπό μια διπλωματία στην ίδια φάση με τις μεγάλες τάσεις της εκβιομηχάνισης του πολιτισμού. Έτσι, ήδη από την δεκαετία του '80, η Γαλλία επεκτείνει την αντίληψη της για την διπλωματία και ενσωματώνει νέες πολιτικές, οικονομικές και κυρίως πολιτιστικές διαστάσεις. Η θέση του πολιτισμού στον διπλωματικό μηχανισμό θα αρχίσει να επιβεβαιώνεται συνεχώς⁷⁵.

Ωστόσο, δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι η σύγχρονη αντίληψη για την διπλωματία, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής διπλωματίας, βρίσκεται σε μια διαδρομή συνέχειας της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας στον τομέα του πολιτισμού. Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας δεν περιορίστηκε μόνο στην υπεράσπιση και προώθηση της γαλλικής γλώσσας, ενώ πάντα ενσάρκωνε την διάσταση μιας ολοκληρωμένης διεθνούς πολιτικής. Δηλαδή μιας πολιτικής που παράγει πολιτιστικά αγαθά, συνάπτει συνθήκες και συμφωνίες και διεξάγει διαπραγματεύσεις.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στην θεωρητική, δηλαδή στην πραγματική συμβολή του Joseph Nye⁷⁶ στην εξωτερική, πολιτιστική πολιτική των κρατών, όπου καθιέρωσε την έννοια του softpower, σε αντίστιξη του hardpower του Hans Morgenthau⁷⁷ όπου και ο Nye υπογραμμίζει την αποτελεσματικότητα και την διεισδυτικότητα του πολιτισμού ως δύναμη προβολής και προώθησης της εικόνας και των συμφερόντων των κρατών στο διεθνές σύστημα, δηλαδή στις σχέσεις των κρατών μεταξύ τους. Η έννοια του softpower ακριβώς, είναι η δύναμη του πολιτισμού σε όλες τις εκφράσεις, από την γλώσσα έως την τέχνη, τα μουσεία, τον κινηματογράφο, την μουσική, την μόδα έως και τον τουρισμό.

⁷⁴Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, *Η ανοκλήρωτη επανάσταση στο Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα, Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις* (επιμ.), Σιούσιουρας Π., Χαζάκης Κ., Ποιότητα, 2009

⁷⁵Clerc Philippe, *La culture au cœur des rapports de force économiques* (Ο πολιτισμός στην καρδιά των οικονομικών σχέσεων εξουσίας), *Diplomatie hors série* n°5, Απρίλιος - Μάιος 2008, σελ. 32-35

⁷⁶Nye Joseph, *Soft Power: the Means to Success in World Politics*, Perseus Books, 2004

⁷⁷Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations : The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, New York: Alfred A. Knopf, 1978

Η Γαλλία έχει κατανοήσει τα νέα παγκόσμια δεδομένα και τις νέες προκλήσεις. Ξεκίνησε λοιπόν μεταρρυθμίσεις των θεσμών της και ενέτεινε τις προσπάθειες της για τον εκσυγχρονισμό της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής της. Την εποχή που μελετάμε, δηλαδή το διάστημα 2000 - 2008, η Γαλλία έχει ως ατού της την παράδοση και τις συμμαχίες της γαλλοφωνίας και της ευρύτερης προυπάρξασας πολιτιστικής της επιρροής, δηλαδή ένα δυνατό, ισχυρό πολιτιστικό υπόβαθρο. Με βάση αυτή την αφετηριακή δομή σχεδίασε νέες πολιτικές, καινοτόμες μεταρρυθμιστικές ενταγμένες στο καινούργιο παγκόσμιο, πολιτικό και πολιτιστικό σκηνικό. Μπορεί κατά συνέπεια να σταθεί στο ύψος των φιλοδοξιών της για την εγκαθίδρυση μιας εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής πρωτότυπης και καινοτόμας. Οι δύο αξίες που τονίζονται στην εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας είναι η επιρροή και η αλληλεγγύη⁷⁸.

Η πολιτιστική διπλωματία είναι το μέσο της προβολής της Γαλλίας εκτός των συνόρων της. Χρησιμεύει στο να επιβεβαιώνει την ισχύ της και την θέση της στον κόσμο. Παρουσιάζεται με την μορφή διαφόρων δράσεων στήριξης της γαλλικής δημιουργίας και της εξαγωγής μέσω διαφορετικών γαλλικών προτεραιοτήτων στο εξωτερικό. Επίσης, προωθεί και υπερασπίζεται την γαλλική γλώσσα στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών υποδοχής ή τα προγράμματα για το γαλλικό βιβλίο μέσω του δικτύου της γαλλοφωνίας. Η πολιτιστική διπλωματία, συμπεριλαμβανομένης της επιστήμης και της τεχνολογίας, δεν είναι πια μια δευτερεύουσα πλευρά της διπλωματίας που θα χρησιμοποιούσε τον πολιτισμό ως μέσο, μεταξύ άλλων ή σαν απλό στολίδι. Η πολιτιστική διπλωματία χρησιμεύει στην προώθηση και της οικονομικής ή εμπορικής δράσης.

Η Γαλλία είναι επίσης έμβλημα στον αγώνα για την διατήρηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Ήταν ένα από τα κράτη, κινητήρια δύναμη, ώστε να εισακουστεί από την UNESCO, η πολιτιστική πολυμορφία ως νέα παγκόσμια ηθική⁷⁹. Στις 2 Νοεμβρίου 2001 ψηφίστηκε η Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία. Υποστηρίζει την «γονιμότητα των πολιτισμών» τον διάλογο και το ανοιχτό πνεύματος. Αναδεικνύει έτσι τους κινδύνους για τυποποίηση και απομονωτισμό, που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση.

«Επειδή οι πολιτισμοί περιλαμβάνουν τις τέχνες και τα γράμματα, καθώς και τους τρόπους ζωής, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις, την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας είναι όντως μία πρόκληση η υπεράσπιση της δημιουργικής δυνατότητας μέσω του πολλαπλασιασμού των υλικών και άυλων μορφών και η διασφάλιση ενός ειρηνικού συνόλου»⁸⁰. Στο πλαίσιο της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, η UNESCO σχεδιάζει να θεσπίσει ένα μέσο με κανόνες για να διασφαλίσει και να προωθήσει αυτή τη νέα ηθική. Στο πλαίσιο αυτής της ιδέας, σημειώνουμε πως η CulturesFrance έφτιαξε προγράμματα συνεργασίας, προς την κατεύθυνση της γαλλικής γλώσσας και της

⁷⁸ Clairet Sophie, συνέντευξη του Jean-Michel Dijan, *Diplomatie culturelle à la française* (Η πολιτιστική διπλωματία αλα γαλλικά), περιοδικό *Diplomatie* n°28 Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2007, σελ. 34-36

⁷⁹ Διακήρυξη της UNESCO : "Η UNESCO και το θέμα της πολιτιστικής πολυμορφίας : απολογισμός και στρατηγική, 1946 – 2004", <http://portal.unesco.org>

⁸⁰ idem

πολιτιστικής πολυμορφίας⁸¹. Η γαλλική πολιτιστική διπλωματία μέσω αυτών των αγώνων, επέκτεινε το πεδίο εφαρμογής της για την γαλλοφωνία.

Η γαλλοφωνία είναι μια έννοια που εντάσσεται στην θεματική της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, καθώς είναι πολύπλευρη. Συγκεντρώνει μια μεγάλη γκάμα διαφορετικών πολιτισμών, κάτω από την σημαία της γαλλικής γλώσσας. Περιλαμβάνει γλωσσικές, πολιτιστικές, νομικές και οικονομικές πτυχές. Για αυτό τον λόγο ο αγώνας για την γαλλοφωνία συχνά ταυτίζεται από τις δημόσιες αρχές με τον αγώνα υπέρ της πολιτιστικής πολυμορφίας⁸², διότι η γαλλοφωνία αποτελεί ένα τμήμα των χρωμάτων του κόσμου.

Επιπλέον, ο Yves Tavernier στην έκθεση του για την Γαλλική Εθνοσυνέλευση⁸³ αναδεικνύει την γαλλική γλώσσα ως την παγκόσμια γλώσσα απέναντι από τα αγγλικά, γλώσσα της ομογενοποιητικής παγκοσμιοποίησης. Κατά συνέπεια, η υπεράσπιση της γαλλοφωνίας λειτουργεί υπέρ των άλλων πολιτισμών στα πλαίσια της προστασίας της πολιτιστικής ποικιλίας. Η γαλλοφωνία, που αντιπροσωπεύεται από τον Διεθνή Οργανισμό Γαλλοφωνίας, βασίζεται στην διμερή και πολυμερή συνεργασία μεταξύ των γαλλικών ινστιτούτων στο εξωτερικό και αυτών στις χώρες που δραστηριοποιούνται. Οι μεταρρυθμίσεις έχουν πράγματι ενσωματώσει στην γαλλική διπλωματία την πολύ σημαντική έννοια της «αμοιβαιότητας». Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αναγνωριστεί ο ρόλος του κάθε πολιτισμού, χωρίς καμία ιεραρχία.

Η Γαλλία έχει διατηρήσει αυτό τον ρόλο που δημιούργησε μόνη της την εποχή του Διαφωτισμού, το να δώσει δηλαδή στον κόσμο ένα μοντέλο αναφοράς για την ανάπτυξη και την κοινωνική οργάνωση. Αυτός ο ρόλος του πρωτοπόρου όσον αφορά την δημόσια πολιτική, τις πολιτιστικές πολιτικές της Γαλλίας και τις καινοτομίες, της εκχωρούν μια ιδιαίτερη θέση σε αντίθεση με το ηγεμονικό μοντέλο του αγγλοσαξονικού φιλελευθερισμού. Έτσι, στην προσπάθεια της για επιρροή και με την υπεράσπιση της γαλλοφωνίας, η Γαλλία τοποθετείται ως μεγάλη δύναμη για την πολιτιστική ανεξαρτησία και κατά της τυποποίησης των ιδεών.

Οι διπλωματικοί θεσμοί της είναι η συμβολική αναπαράσταση του γαλλικού Κράτους και Έθνους, και ως εκ τούτου και δι' αυτών, υπερασπιζόμενη τον πολιτισμό της προβάλλει το μεγαλείο και την δύναμη της πολιτικής και του λαού της. Η παρουσία της στον κόσμο, της επιτρέπει να εκφραστεί, να προτείνει μια διαφορετική προσέγγιση από αυτή που έχει υιοθετηθεί από τα υπόλοιπα κράτη, προβάλλοντας την ιδιαιτερότητα και ταυτότητα της. Στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο, η παρουσία μιας χώρας στην διεθνή σκηνή είναι ο μόνος τρόπος για να υπάρξει πολιτικά. Αυτό σημαίνει, όπως ήδη αναφέραμε τον John Mearsheimer, η δύναμη του πολιτισμού και η ικανότητα προβολής του βασίζεται στην πολιτική ισχύ του κράτους. Εκείνη την εποχή, αλλά ακόμη και σήμερα, αυτή η δύναμη αντανακλάται στην παρουσία μιας χώρας στο διοικητικό συμβούλιο των μεγάλων διεθνών

⁸¹Επίσημη ιστοσελίδα της γαλλικής Εθνοσυνέλευσης, <http://www.senat.fr/rap/I06-211/I06-2113.html>

⁸²Επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Οργανισμού Γαλλοφωνίας, <http://www.20mars.francophonie.org/>

⁸³Έκθεση n°3620 για την Γαλλική Εθνοσυνέλευση, για το διπλωματικό δίκτυο και τον ρόλο των πρεσβειών, Yves Tavernier, 20 Φεβρουαρίου 2002

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο Πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;

οργανισμών, όπως προεξάρχοντως του ΟΗΕ και του Συμβουλίου Ασφαλείας του οποίου η Γαλλία είναι μόνιμο μέλος, του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, της Ουνέσκο, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου κλπ.

5.Κεφάλαιο Πέμπτο

5.Α.Η εποχή της πολιτιστικής ποικιλότητας σε αναθεώρηση

Η Γαλλική διπλωματία αξιοποιεί και ενισχύει τις πρωτοβουλίες διεθνών οργανισμών, όπως η Ουνέσκο, όχι μόνο γιατί έχει ισχυρή παρουσία και επιρροή εντός των οργανισμών αυτών, αλλά και γιατί οι αποφάσεις και πρωτοβουλίες οργανισμών όπως η Ουνέσκο ενισχύουν την γαλλική φιλοσοφία και τους ανάλογους σχεδιασμούς για τον πολιτισμό στις εξωτερικές του εκφάνσεις. Εκτός από την Γαλλία, που είναι το κράτος που έχει επενδύσει στον αγώνα για την πολιτιστική πολυμορφία, το σύνολο της Ευρώπης και των θεσμικών της οργάνων έχουν κάποιο βάρος στις διεθνείς διαπραγματεύσεις και ειδικότερα στην υιοθέτηση της Διακήρυξης της UNESCO για την πολιτιστική πολυμορφία της 2ας Νοεμβρίου 2001.

Αυτή η απόφαση της UNESCO πράγματι υπογραμμίζει ότι ο πολιτισμός έγινε ένα παγκόσμιο ζήτημα για το οποίο πρέπει να αναπτυχθούν και να χρησιμοποιηθούν εργαλεία διεθνούς πολιτικής. Αρχικά, αυτός ο αγώνας έμοιαζε να είναι μόνο μια εκδήλωση της «φωτιάς μιας φανταχτερής Γαλλίας που δεν έχει σβηστεί καλά»⁸⁴, αλλά πήρε μια άλλη διάσταση με τις νέες απειλές της σύγχρονης αγοράς. Ωστόσο, παρά την αναγνώριση της ιδιαιτερότητας των καλλιτεχνικών αγαθών, πρέπει να εξετάσουμε το περιεχόμενο αυτής της πολιτιστικής πολυμορφίας, που είναι στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης απειλούμενη. Στην πραγματικότητα, το πρόβλημα βρίσκεται στην διαμόρφωση αυτή της διαφορετικότητας, καθώς πολλαπλές έννοιες μπορούν να βρεθούν από την μια κοινωνία στην άλλη.

Το πρόβλημα είναι σχετικά πρόσφατο και το κείμενο της UNESCO βασίζεται σε τρεις άξονες⁸⁵. Ο πρώτος επιχειρεί να καταδείξει πως το θέμα της πολιτιστικής πολυμορφίας έχει αναδειχθεί πολιτικά στην Ευρώπη από το τέλος της δεκαετίας του '90, αρχές 2000. Τα Ευρωπαϊκά κράτη κατάφεραν να επιτύχουν μια κοινώς αποδεκτή στάση ως προς την πολυμορφία. Αλλά αυτό μπορεί να μην είναι αρκετό, αν λάβουμε υπόψη μας την εξέλιξη της τεχνολογίας και τις σχέσεις εξουσίας που συντελούν ώστε η σχέση μεταξύ αγοράς και πολιτισμού να είναι σε συνεχή διαπραγμάτευση. Για αυτό το λόγο, η προστασία αυτής της αρχής, δηλαδή της πολυμορφίας, υποδηλώνει την αποφασιστικότητα των Ευρωπαίων να μην αφήσουν την αρχή της πολυμορφίας να οδηγηθεί σε μαρασμό και να λιμνάσει ενόψει των αντιθέσεων μεταξύ εξουσίας, πολιτικής και πολιτισμού.

Ο τρίτος άξονας της UNESCO τείνει να καθορίσει το πραγματικό πεδίο της δράσης και των στόχων της πολιτιστικής πολυμορφίας. Είναι σε αυτό το τελευταίο σημείο που διαγράφεται το περιεχόμενο της αρχής στην οποία αναφερόμαστε. Σημαίνει ότι πρέπει να αρθούν οι τάσεις περιορισμούς της πολυμορφίας στον Ευρωπαϊκό χώρο και να την αφήσουν να σχεδιάσουν την διάχυσή της σε όλη την υφήλιο, ούτως ώστε να προωθηθεί μια πραγματική παγκόσμια κυκλοφορία των έργων. Αυτοί είναι οι στόχοι χωρίς τους οποίους η

⁸⁴Baer Jean-Michel, *L'exception culturelle – Une règle en quête de contenus*, les Cahiers En temps réel, n°11, Οκτώβριος 2003

⁸⁵Διακήρυξη της UNESCO, "L'UNESCO et la question de la diversité culturelle : bilan et stratégie, 1946 – 2004" (Η UNESCO και το θέμα της πολιτιστικής πολυμορφίας : απολογισμός και στρατηγική 1946 – 2004)

διαφορετικότητα κινδυνεύει να μετατραπεί σε γενική αρχή και να αδειάσει από περιεχόμενο της.

Το πρόβλημα που τίθεται, πέρα από τις θεωρητικές σκέψεις είναι να μπορεί να προωθηθεί και να ρυθμιστεί η ισορροπημένη ανάπτυξη των ανταλλαγών, κυρίως των πολιτιστικών, στον κόσμο, αποφεύγοντας την επιβολή των ηγεμονικών τάσεων, παρακάμπτοντας ταυτόχρονα και τους κινδύνους ενός φοβικού απομονωτισμού. Το ζήτημα της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας θέτει το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στο εθνικό πρότυπο και το διεθνές. Τα κράτη, πρωταγωνιστές των διεθνών ζητημάτων, ενεργούν σύμφωνα με τις δικές τους απόψεις για τον κόσμο και τις αντιλήψεις τους για τον πολιτισμό. Από αυτή την σκοπιά, είναι σημαντικό να γίνει διάκριση ανάμεσα στον κανόνα της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας, που καθορίζεται σε διεθνές επίπεδο και τις εθνικές ή περιφερειακές πολιτιστικές πολιτικές, που χρησιμοποιούν ένα διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τους κανόνες της αγοράς. Η εξαίρεση έγινε λοιπόν ο κανόνας. Ήδη η συμφωνία GATT του 1947⁸⁶ εξέταζε αυτό το θέμα και προέβλεπε στο άρθρο 4, ένα είδος πολιτιστικής ιδιαιτερότητας : την άδεια για τα κράτη να εφαρμόσουν ποσοστά για την διανομή των ταινιών τους.

Για πάνω από δέκα χρόνια, η Γαλλία και η Ευρωπαϊκή Ένωση κατάφεραν να εκφραστούν και να ακουστούν σχετικά με την έννοια της πολιτιστικής πολυμορφίας, υποστηριζόμενες από εταίρους και εκτός Ευρώπης, όπως η Αυστραλία, ο Καναδάς και η Νότιος Αφρική, διότι είναι και οι δύο ούτως ή άλλως πολυπολιτισμικά κράτη. Έτσι, τα κράτη της «Γηραιάς Ηπείρου» κατάφεραν να επιβάλλουν τα εργαλεία τους για την ρύθμιση και την υποστήριξη του οπτικοακουστικού και του πολιτιστικού τομέα.

⁸⁶Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT),
http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/23/04/index.tkl?lang=gr&all=1

5.Β. Οι μεταρρυθμίσεις της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας το 2000-2008

Εκτός από τον αγώνα κατά την πολιτιστικής ομογενοποίησης και την όλο και πιο μεγάλη ενσωμάτωση της Alliance française στο πλαίσιο της πολιτιστικής κυβερνητικής δράσης, η κυβέρνηση και τα γαλλικά πολιτιστικά ιδρύματα κατά το 2000 άρχισαν μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού⁸⁷. Την εποχή που μελετάμε, το Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών εμφανίζεται έτοιμο να κλείσει κάποια κέντρα και ινστιτούτα στην Ευρώπη και να ανοίξει άλλα σε διάφορες περιοχές του κόσμου, που αποτελούν προκλήσεις της μεταψυχροπολεμικής εποχής, όπως είναι η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη που βρέθηκε σε μια φάση μετάβασης από τον Σοβιετικό Σοσιαλισμό σε δυτικού τύπου πολιτικά συστήματα της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς. Η πολιτική αυτή δεν είχε άμεσα θετικά ανταπόκριση από μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, ίσως γιατί δεν έγιναν εξαρχής κατανοητοί οι στόχοι της.

Τα γαλλικά πολιτιστικά ιδρύματα που βρίσκονταν στην Ευρώπη λάμβαναν χρηματοδότηση της τάξεως του 40% του συνολικού προϋπολογισμού. Ο διευθυντής της DGCIID το 2006, Philippe Etienne είχε δηλώσει για αυτό το θέμα : « Κάθε φορά που θέλουμε να κλείσουμε ένα γαλλικό πολιτιστικό κέντρο στην Ευρώπη, γίνεται αμέσως επανάσταση»⁸⁸. Ωστόσο, ο λόγος που έγινε μια στροφή όσον αφορά στην τοποθεσία των πολιτιστικών ιδρυμάτων, ήταν ότι την δεδομένη χρονική στιγμή, η γαλλική κυβέρνηση έκρινε πως θα ήταν προτιμότερο να στραφούν προς τις αναπτυσσόμενες, όπως αναφέραμε προηγουμένως κεντροανατολικές, παρά τις παλαιές ευρωπαϊκές χώρες, εταίρους του Ψυχρού Πολέμου⁸⁹. Το κράτος μέσω των πολιτιστικών του ιδρυμάτων δεν θα αφεθεί να αδρανοποιηθεί και να μην έχει παρουσία στις χώρες που θα κλείσουν τα πολιτιστικά κέντρα, αλλά θα επικεντρωθεί στην ανάπτυξη και δημιουργία ιδρυμάτων στις χώρες που εντασσόντουσαν εκείνη την περίοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁹⁰.

Η σημασία των χωρών αποδίδεται και στην γεωπολιτική εγγύτητα των χωρών γύρω από την Γαλλία, όπου τα Πανεπιστήμια και άλλοι πολιτιστικοί και εκπαιδευτικοί φορείς μπορούσαν να ασκήσουν πολιτικές επιρροής σε ένα πλάνο πολιτιστικής Με αυτή την έννοια, έχουμε ήδη δει ένα κύμα μείωσης του αριθμού των πολιτιστικών ιδρυμάτων στην Ευρώπη, ανάμεσα στο 1999 και το 2005. Μειώθηκαν στα 35, ενώ η Γαλλία διέθετε πριν 52. Οι χώρες που επωφεληθήκαν περισσότερο από την αναδιάταξη βρίσκονται αναμφίβολα σε συγκεκριμένες περιοχές. Η Ρωσία, η Ουκρανία, η Πολωνία, η Κίνα ή και η Τουρκία αποτελούν παραδείγματα ενδεικτικά των μεταβολών σε χώρες και περιοχές γαλλικού ενδιαφέροντος. Η Γερμανία στράφηκε σε ένα παραδοσιακά γερμανικού ενδιαφέροντος χώρο, όπως ήταν η Τσεχία, η Σλοβακία και η Ουγγαρία.

⁸⁷ Poivre d'Arvor Olivier, *La France réorganise ses échanges artistiques avec l'étranger* (Η Γαλλία αναδιοργανώνει τις πολιτιστικές της ανταλλαγές με το εξωτερικό), συνέντευξη στον Olivier Schmitt, εφημερίδα Le Monde, 20 Απριλίου 2000

⁸⁸ Άρθρο του Hubert-Rodier Jacques στην εφημερίδα Les Echos : "Diplomatie culturelle à la française" (Γαλλική διπλωματία αλα γαλλικά), 9 Μαΐου 2006

⁸⁹ idem

⁹⁰ Barluet Alain, *La France renforce la diplomatie culturelle* (Η Γαλλία ενδυναμώνει την πολιτιστική διπλωματία), εφημερίδα Le Figaro, 15 Μαΐου 2006

Ένα άλλο παράδοξο που οφείλεται σε γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και δυσκαμψίες των γαλλικών κεντρικών υπηρεσιών είναι για παράδειγμα το ότι η πολιτική του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών για ένα συγκεκριμένο θέμα επαναλαμβάνεται από μια άλλη υπηρεσία γαλλικού, μη κυβερνητικού οργανισμού. Αυτό δηλαδή, αφορά στην διπλή παρουσία των γαλλικών κέντρων ή ινστιτούτων και των *Alliances françaises* στην ίδια γεωγραφική ζώνη. Ωστόσο, οι φορείς που ασχολούνται με τον πολιτισμό, έστω και αν επαναλαμβάνουν εαυτούς και αλλήλους, έχουν την ίδια φιλοδοξία, την προώθηση του γαλλικού πολιτισμού και την μεγιστοποίηση του οφέλους για το γαλλικό εθνικό συμφέρον. Ένα παράδειγμα του ανωτέρω προβληματισμού συνίσταται στο ότι το 2006, 220 *Alliances françaises* επιδοτούνται άμεσα από το Υπουργείο Εξωτερικών, η οποία πολλές φορές επιχειρεί την ίδια δουλειά με το Υπουργείο Εξωτερικών ταυτόχρονα και μερικές φορές για τα ίδια θέματα.

Η γεωγραφική σύγχυση είναι ακόμα πιο εμφανής εξαιτίας του γεγονότος πως το κράτος παίρνει κόστος εις διπλούν και άνευ ασφαλούς οφέλους. Στην πολυπλοκότητα της, η πολιτιστική διπλωματία à la française διαθέτει επίσης ένα εντυπωσιακό δίκτυο σχολείων στο εξωτερικό, χωρίς να υπολογίζουμε τα ιδιωτικά σχολεία, όπως αυτό της Νέας Υόρκης που υπόκειται στην αμερικάνικη νομοθεσία. Το Υπουργείο Εξωτερικών εποπτεύει, μέσω του Οργανισμού για την εκμάθηση των γαλλικών στο εξωτερικό (AEFE), 251 ιδρύματα, από τα οποία στα 73 η διαχείριση είναι άμεση και τα υπόλοιπα βρίσκονται υπό την εποπτεία του⁹¹. Αυτό το θέμα βρισκόταν στο κέντρο ορισμένων σκέψεων που έτειναν να αναζωογονήσουν αυτά τα γαλλικά σχολεία σε σχέση με τις γαλλικές εταιρίες, πράγμα που σημαίνει πως υπάρχει μέριμνα για τους Γάλλους και γαλλόφωνους που βρίσκονται στο πλαίσιο ευρύτερων γαλλικών αποστολών σε διάφορα σημεία της υφελίου.

Οι μεταρρυθμίσεις είναι συνυφασμένες με διαφορετικούς τύπους χρηματοδότησης της γαλλικής πολιτιστικής διπλωματίας. Αναφέρεται συχνά η ανάγκη να περιοριστούν τα έξοδα, να διασφαλιστούν οι πόροι και να συμμετάσχει το δίκτυο στην αύξηση της αποτελεσματικότητας. Για να γίνει αυτό, οι συζητήσεις διεξάγονται από κοινού ανάμεσα στο Υπουργείο Εξωτερικών και το Υπουργείο Προϋπολογισμού. Έτσι, το 2006, ο Jean-François Coré⁹² και ο Philippe Douste-Blazy⁹³ συναντήθηκαν για να καθορίσουν τους όρους της συμφωνίας που δέσμευε το Υπουργείο Εξωτερικών να μπει σε πορεία εκσυγχρονισμού και βελτίωσης των δημόσιων οικονομικών και της παραγωγικότητας, που θα αφορούσε κυρίως τον τομέα της πολιτιστικής διπλωματίας, δηλαδή της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας στον πολιτισμό⁹⁴.

⁹¹Επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού για την εκμάθηση των γαλλικών στο εξωτερικό, <http://www.aefe.fr/>

⁹²Jean-François Coré, Υπουργός Προϋπολογισμού την περίοδο 2004- 2007, επί προεδρίας Jacques Chirac. Από την προσωπική του επίσημη ιστοσελίδα <http://www.jeanfrancoiscope.fr>

⁹³Philippe Douste-Blazy, Υπουργός Εξωτερικών από την περίοδο 2005 – 2007, επί προεδρίας Jacques Chirac. Από την επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών <http://www.diplomatie.gouv.fr>

⁹⁴Εφημερίδα Le Figaro "Doust-Blazy s'engage à moderniser le Quai d'Orsay" (Ο Douste-Blazy δεσμεύεται να εκσυγχρονίσει το Quai d'Orsay) , 18 Απριλίου 2006

Το 2006, η συμφωνία ανάμεσα στα Υπουργεία Εξωτερικών και Προϋπολογισμού είναι η πρώτη του είδους της και θέτει ένα οικονομικό πλαίσιο για 3 χρόνια (2006-2008) προβλέποντας την εξέλιξη του προσωπικού και των πόρων. Χωρίς να μιλήσουμε για πολιτική λιτότητας, το Υπουργείο είχε ήδη σφίξει το ζωνάρι μειώνοντας το λειτουργικό κόστος κατά 15% σε 5 χρόνια και το εργατικό δυναμικό κατά 11% σε 10 χρόνια⁹⁵. Αυτές οι αλλαγές αφορούσαν στο λειτουργικό επίπεδο του Υπουργείου. Στη συνέχεια αυτής της συμφωνίας εκδηλώνεται η πολιτική βούληση εκλογικευμένης ανάπτυξης και προσαρμογής του γαλλικού πολιτιστικού δικτύου στην Ευρώπη.

Όπως ήδη αναφέραμε η Ευρώπη και δη το κεντροδυτικό παλαιό τμήμα της δεν αποτελούσε την εστίαση των γαλλικών πολιτιστικών επιλογών και προτεραιοτήτων μετά το 2000. Όμως, η ενίσχυση του πολιτιστικού δικτύου θα εξακολουθήσει στο όνομα της αποτελεσματικότητας και της εφαρμογής στοχευόμενων στρατηγικών για το γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο. Επιπλέον, σε αυτή την περιοχή, τα μαθήματα γαλλικών, τα οποία παρακολουθούν τότε περίπου 40.000 μαθητές, θα πρέπει να γίνουν πλήρως αυτοχρηματοδοτούμενα⁹⁶. Αυτές οι περικοπές είναι επίσης η αντανάκλαση των οικονομικών συνθηκών, που δεν διαγραφόντουσαν ως ευοίωνες.

Ο πολιτισμός βρίσκεται στο επίκεντρο των οικονομικών σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στα έθνη. Η δύναμη δεν μετριέται μόνο με την ισχύ της προβολής του στρατού ή των προϊόντων, αλλά και με αυτή του πνεύματος και του πολιτισμού. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες έχουν ουσιαστικά στρατηγικές επιρροής και παίζουν κεντρικό ρόλο στις οικονομικές συγκρούσεις. Οι στρατηγικές επιρροής και οι οικονομικές μεταβλητές από το έργο αυτών των βιομηχανιών του πολιτισμού έχουν μάλιστα γίνει μέρος των οικονομικών στρατηγικών των εθνών και των επιχειρήσεων⁹⁷.

Ο ρόλος τους είναι να επηρεάσουν μια οικονομική κατάσταση, ώστε να εξελίσσεται υπέρ των συμφερόντων του έθνους που αντιπροσωπεύουν. Πρέπει η χώρα που κάνει την διαπραγμάτευση να χειραγωγηθεί έτσι ώστε να κάνει αυτό που περιμένουμε από αυτήν. Όπως αναφερθήκαμε πιο πάνω, ο Joseph Nye⁹⁸, που ανέλυσε τις διαφορετικές δικαιοδοσίες της δύναμης των κρατών, ξεκίνησε την μελέτη του από την ικανότητα που μπορεί να έχει μια χώρα να ελέγξει το διεθνές περιβάλλον, ώστε να ενθαρρύνει τα άλλα κράτη να ενεργήσουν σύμφωνα με τις απόψεις και τα συμφέροντα της. Αυτή η άποψη για το μάνατζμεντ είναι γνωστή από αυτούς που κάνουν τις στρατηγικές για την οικονομία. Ήδη το «American way of life» ή η κουλτούρα της κοινωνικής οικονομίας της γερμανικής αγοράς τις δεκαετίες '80 και '90 χρησιμοποιήθηκαν ως φορείς για την διείσδυση στην αγορά.

Οι στρατηγικές της «κατάκτησης» θεωρούν τον πολιτισμό ως ένα μέσο ζωτικής σημασίας. Το περιοδικό Time με τον τίτλο του άρθρου του για τον θάνατο του γαλλικού πολιτισμού,

⁹⁵ idem

⁹⁶ idem

⁹⁷ Πηγή διπλωματικό περιοδικό Affaires stratégiques et relations internationales, τεύχος Απριλίου–Μαΐου 2008

⁹⁸ Αμερικανός πολιτικός αναλυτής, θεωρητικός και ακαδημαϊκός, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων

στις 21 Νοεμβρίου 2007⁹⁹ συμμετέχει στις διαδικασίες υποτίμησης αυτής της στρατηγικής. Αυτές οι στρατηγικές δεν είναι καινούργιες αλλά το οικονομικό συμφέρον που αντιπροσωπεύει εκείνη την εποχή ο πολιτισμός δια μέσου των πολιτιστικών βιομηχανιών αυξάνει την ένταση των συζητήσεων. Για να συνεχίσουμε με το παράδειγμα του κινηματογράφου, μπορούμε να πούμε ότι θεωρείται εδώ και 80 χρόνια ως «κληρονομιά εθνικού συμφέροντος»¹⁰⁰. Για πάρα πολύ καιρό θεωρούνταν ως ένας απλός τρόπος διασκέδασης, ενώ τώρα η έβδομη τέχνη αποτελεί αντικείμενο έντονων διαπραγματεύσεων και στρατηγικών που πολύ συχνά ξεφεύγουν από το γαλλικό κράτος.

Το 1946, οι οικονομικές συμφωνίες Blum-Byrnes (Γαλλία – ΗΠΑ)¹⁰¹ εισάγουν τον σημαντικό ρόλο του κινηματογράφου ως διάσταση της οικονομικής κυριαρχίας. Αυτές οι συμφωνίες έχουν μια ρήτρα για το σινεμά στο πλαίσιο της οικονομικής βοήθειας στην Γαλλία και ορίζουν ποσοστά στις κινηματογραφικές εισαγωγές. Αυτό σήμαινε την αποδυνάμωση της γαλλικής κινηματογραφικής βιομηχανίας και την ενίσχυση της αμερικάνικης υπεροχής στην Δυτική Ευρώπη. Με την πάροδο του χρόνου και με την ανάπτυξη της κινηματογραφικής βιομηχανίας και του ευρύτερου οπτικοακουστικού τομέα, πολλές χώρες αντιμετωπίζουν υψηλούς κινδύνους στρατηγικής πολιτιστικής εξάρτησης που επιβάλλονται από την πιο ανταγωνιστική οικονομία και βιομηχανία.

Οι αλλαγές εκείνης της εποχής στις πολιτιστικές βιομηχανίες μετέβαλαν κάπως τις ισορροπίες και την διακύβευση των εξουσιών ανάμεσα στα κράτη. Η ταχεία εισαγωγή των τεχνολογικών καινοτομιών και το βάρος των δικαιωμάτων και των κανόνων που εφαρμόστηκαν στις παγκόσμιες αγορές (copyright και πνευματικά δικαιώματα) ενίσχυσαν το φαινόμενο. Μεγάλωσαν ακόμα περισσότερο την ανάγκη της τοποθέτησης στις αγορές και την χρήση των πολιτιστικών βιομηχανιών ως εμπορικά όπλα. Πράγματι, οι σχέσεις εξουσίας έπρεπε να λάβουν υπόψη τους για παράδειγμα τις επιπτώσεις της κατοχύρωσης των λογισμικών. Συνεπώς, ο έλεγχος της Γαλλίας στις τεχνολογίες πλοήγησης στο διαδίκτυο και στην προηγμένη επεξεργασία της πληροφορίας αποδυναμώθηκε αρκετά.

Ο πόλεμος που αφορά τον οπτικοακουστικό τομέα έγινε προτεραιότητα για τα διπλωματικά μορφωτικά γαλλικά πόστα. Τα μορφωτικά ιδρύματα έχουν πολύ συχνά έναν μορφωτικό ακόλουθο που διαχειρίζεται τα δικαιώματα και την διάδοση των οπτικοακουστικών γαλλικών προϊόντων στο ξένος έδαφος και ενθαρρύνει την οπτικοακουστική συνεργασία μεταξύ της Γαλλίας και τρίτων χωρών. Ο κινηματογράφος είναι λοιπόν η τέλεια εικόνα για το τι μπορεί να εκπροσωπήσει ο πολιτισμός για τα κράτη. Θέμα διαμάχης σε διεθνές επίπεδο, ο πολιτιστικός τομέας αντιπροσωπεύει σημαντικά χρηματικά ποσά και τα κράτη ανταγωνίζονται για να κρατήσουν ένα μονοπώλιο, συνώνυμο με τα οικονομικά οφέλη.

⁹⁹Άρθρο "The Death of French Culture" του Don Morrisson - *Time Magazine*, 21 Νοεμβρίου 2007

¹⁰⁰Άρθρο "Le cinéma en péril" (Ο κινηματογράφος σε κίνδυνο) του Frodon Jean-Michel, εφημερίδα *Le Monde*, 30 Δεκεμβρίου 2000

¹⁰¹Η συμφωνία Blum-Byrnes που υπογράφηκε στις 28 Μαΐου 1946 επιτρέπει την ρευστοποίηση ενός μέρους του γαλλικού χρέους στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

5.Γ.Διπλωματία: Αντικρίζοντας την πολιτιστική πραγματικότητα του επιθυμητού

Είναι σαφές ότι για να εισέλθει κανείς στο διεθνές παιχνίδι, είναι απαραίτητο να αποκτήσει μια πολιτιστική διπλωματία ή τουλάχιστον ένα τομέα πολιτιστικής δράσης. Ο πολιτισμός είναι πράγματι απαραίτητος για την επικοινωνία, τις ανταλλαγές, την κατανόηση και την συνεργασία. Η πολιτιστική διπλωματία δεν είναι παρούσα με την ίδια ένταση σε όλα τα κράτη. Πριν να στηριχτεί κάποια χώρα σε αυτό τον τομέα για να έρθει σε επαφή με μια άλλη κρατική οντότητα, πρέπει πρώτα να διακρίνει την ταυτότητα του άλλου, δηλαδή τον πολιτισμό του, το πλαίσιο πολιτικής, την οικονομία και την πολιτική κουλτούρα της χώρας εν γένει, αλλά και τον ανθρώπινο παράγοντα, δηλαδή την συνοχή, την ιστορία και τις παραδόσεις συγκεκριμένων κοινωνιών με τις οποίες έρχεται κανείς σε επαφή.

Για κάποιους, αυτό σημαίνει την διατήρηση ενός κύκλου φίλων ή εταίρων ή συμμάχων. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε, να αυξηθεί η επιρροή, αλλά και να εξασφαλιστεί η παρουσία και η διεισδυτική δυνατότητα των κρατών. Φυσικά, η πολιτιστική διπλωματία δεν είναι το μοναδικό μέσο για τις κοινωνίες που αποσκοπούν, όπως είναι φυσικό, να αναπτύσσουν δεσμούς, να συνεργάζονται και να επωφελούνται αμοιβαία. Ο πολιτισμός μεταδίδεται με πολλούς τρόπους: την τέχνη, την λογοτεχνία, την γλώσσα, την θρησκεία, τον τουρισμό, τον αθλητισμό, ακόμα και το ποδόσφαιρο καμιά φορά, γι' αυτό θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς καθ' υπερβολή πως το σύνολο των διεθνών σχέσεων είναι κατά βάση διαπολιτισμικές σχέσεις»¹⁰². Για άλλους, η πολιτιστική διπλωματία έπαιξε ρόλο όταν χρειάστηκε να ευαισθητοποιηθεί το κοινό. Για παράδειγμα, οι αμερικανοί διανοούμενοι επηρεάστηκαν με τέτοιο τρόπο που ευαισθητοποιήθηκαν για τις συγκρούσεις που μαίνονταν στην Ευρώπη και συμφώνησαν την είσοδο των Ηνωμένων Πολιτειών στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ακόμη και αν η πολιτική μοιάζει να χρησιμοποιεί τον πολιτισμό για στρατηγικούς σκοπούς, γεγονός παραμένει ότι η πολιτιστική διπλωματία επιδιώκει να βελτιώσει την διεθνή συνεννόηση συμβάλλοντας στην αμοιβαία κατανόηση και καταγγέλλοντας τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις. Πράγματι, η πολιτιστική διπλωματία χρησιμοποιείτο μόνο για σκοπούς προπαγάνδας, με αποκλειστικό σκοπό να καταστούν αποδεκτές σε άλλες χώρες οι πολιτικές αποφάσεις ενός κράτους. Αυτός ο τύπος διπλωματίας δεν λειτουργήσε. Ο πολιτισμός είναι απαραίτητος για να γίνει κανείς κατανοητός και να κατανοήσει, για να μοιραστεί, να δημιουργήσει δεσμούς. Ο πολιτισμός ως πολιτιστική διπλωματία δεν θα πάει σε μια άγνωστη γη, αλλά θα προηγηθεί η διερεύνηση του πεδίου, η σύναψη συμμαχιών και η ένταξη όλου του πλαισίου στο πρόγραμμα πολιτιστικής διπλωματίας της χώρας που ασκεί επιρροή ή που επιχειρεί να ασκήσει επιρροή.

Έχουμε δύο θέματα που πρέπει εν κατακλείδι να τονίσουμε. Το πρώτο αναφέρεται στην αναγκαιότητα αναβάθμισης της UNESCO, η οποία δεν εκπροσωπεί κανένα ορατό τουλάχιστον συμφέρον, αλλά πολύ περισσότερο τις πνευματικές αξίες και ηθικές

¹⁰² Clavel Jean-Daniel, *De la négociation diplomatique multilatérale*, (Διπλωματική πολυμερής διαπραγμάτευση) Ed. Bruylant-L.G.D.J, coll. Axes Essais, Bruxelles-Paris, 1991, σελ. 11

στοχεύσεις ενός μη-κυβερνητικού οργανισμού, ενταγμένου στον ΟΗΕ, που δοκιμάζεται καθημερινά για την ανθρωπιστική του δράση σε όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα στις λεηλατημένες χώρες της Αφρικής και τις υπανάπτυκτες χώρες της Ασίας. Η πρώτη αυτή προσέγγιση αναγκαιότητας αναβάθμισης των διεθνών θεσμών που εκπροσωπούν τον πολιτισμό σε υπερκρατικό επίπεδο μας οδηγεί και στην δεύτερη σκέψη που αναφέρεται στην απεξάρτηση, κατά το δυνατόν, όσο γίνεται μεγαλύτερο βαθμό των πολιτικών πολιτισμού που αναπτύσσουν με τις οργανώσεις τους μεγάλες χώρες του κόσμου, όπως η Γαλλία σε διάφορα μικρά και μεσαία κράτη από την σκοπιμότητα των στενόκαρδων πολιτικών και κρατικών συμφερόντων των κρατών που εκπροσωπούν αυτοί οι οργανισμοί. Θα ήταν πολύ πιο αποτελεσματική κατά τη γνώμη μας η συνεισφορά ενός αξιακού συστήματος του γαλλικού πολιτισμού σε διάφορες χώρες που τον επιθυμούν, τον διεκδικούν και τον καλοδέχονται, αν η πολιτική αναπτυσσόταν όχι από την Γαλλία και το γαλλικό υπουργείο εξωτερικών, αλλά από τους οργανισμούς που εκπροσωπούν τον πολιτισμό στις συγκεκριμένες χώρες που επιχειρείται η προβολή του.

Ι.Υ. Επίλογος

Ποιοι είναι οι όροι της πολιτιστικής διπλωματίας την περίοδο 2000 – 2008; Και ποια η θέση της Γαλλίας; Μέσα από τις διαφορετικές σκέψεις που εξετάσαμε με την παρούσα εργασία, μπορούμε να σκεφτούμε ότι η Γαλλία διατηρεί μια θέση επιλογής στην ομάδα των πολιτισμένων εθνών, υπό την έννοια των εθνών που ασκούν πολιτισμό. Η διπλωματία χρησιμοποιείται για πολιτικούς και οικονομικούς σκοπούς και η δημιουργία της έκφρασης «πολιτιστική διπλωματία» νοείται ως το μέσο και ο τρόπος για την διεθνή πολιτιστική δραστηριότητα που χρησιμεύει στην διαπραγμάτευση και προβολή των αγαθών του πνευματικού πολιτισμού μιας χώρας, όπως εν προκειμένω της Γαλλίας. Οπότε *a priori* θεωρούμε πως ο πολιτισμός εκκινούμενος από την θεώρηση του εθνικού συμφέροντος, χειραγωγείται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

Όπως είδαμε ήδη, η τέχνη και ευρύτερα ο πολιτισμός από αμνημονεύτων χρόνων διατηρούν μια διφορούμενη που σημαίνει συνεργατική ή αντιθετική ή απροσδιόριστη σχέση με την εξουσία. Ωστόσο, η έννοια του πολιτισμού έχει εξελιχθεί πολιτικά στην Γαλλία και μονοπωλήθηκε από ένα θεσμικό όργανο αρκετά περίπλοκο. Ο πολιτισμός δεν παύει να τοποθετείται ανάλογα με τον τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται. Μερικές φορές εμφανίζεται ως τομέας που διευκολύνει τις πολιτικές και εμπορικές συμφωνίες και άλλες ως ιερό θέμα που ορίζει ένα έθνος και την ταυτότητα του μέσω της πολυμορφίας των πολιτισμών σε όλο τον κόσμο.

Η Γαλλία είναι επίσης μια από τις πρωτοπόρες χώρες στον αγώνα για την διατήρηση της πολιτιστικής πολυμορφίας. Ο πολιτισμός είχε πάντα μια προεξάρχουσα θέση στα μάτια των Γάλλων ηγετών και πολιτών. Οι αρχές του πολιτισμού, της προώθησης του και του εμπορίου του εκρέουν επίσης από μια μακρά ιστορική διαδικασία, συχνά κρατική. Αυτό εξηγεί γιατί η Γαλλία απέναντι στην παρακμή της πολιτιστικής της επιρροής στον κόσμο, αποφάσισε να γίνει πιο γραφειοκρατική και προσπάθησε να εξορθολογήσει τις δράσεις της σε αυτό τον τομέα, ώστε να διατηρήσει τα ερείπια μιας παρελθούσας εποχής. Από την εποχή του Malraux και την δημιουργία του Υπουργείου Πολιτιστικών Υποθέσεων δίνεται στην Γαλλία μια μεγάλη και νέα διάσταση σε ότι αφορά την καλλιτεχνική δημιουργία και το μεγάλο μόντο του «πολιτιστικού εκδημοκρατισμού». Ο πολιτισμός δεν θα πρέπει πια να περιορίζεται στην «ελιτίστική» έννοια του και θα πρέπει να είναι προσιτός σε όλους.

Από τότε, ο πολιτισμός έγινε τρόπος βίου και ένα πραγματικό πεδίο επενδύσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η σύγχρονη εποχή έχει σημαδευτεί από την αύξηση των δραστηριοτήτων του πολιτισμού από τα επίσημα παραρτήματα του κράτους στο εξωτερικό. Το πολιτιστικό γαλλικό δίκτυο είναι μοναδικό όσον αφορά την έκταση του, την δυαδικότητα του (μορφωτικά ιδρύματα και *Alliances françaises*) και τον τρόπο λειτουργίας του (υπό την κηδεμονία διαφορετικών υπουργείων, σημαντική κρατική χρηματοδότηση, επίσημες οδηγίες στρατηγικής, τρόπος ελέγχου).

Ωστόσο, από αυτό το «δίκτυο των δικτύων» λείπει η σαφήνεια και ο συντονισμός, με την έννοια ότι η δυαδικότητα του και τα όργανα του ανά τον κόσμο συμμετέχουν στο να δημιουργούνται επικαλύψεις και σύγχυση του είδους και του ρόλου του καθενός. Παρά τις προόδους για την πραγματική ένταξη του δικτύου των *Alliances françaises* στην όλη

πολιτιστική δράση στο εξωτερικό, θεωρείται ακόμα λίγο σαν εκτός των υπηρεσιών του κράτους στο εξωτερικό.

Επίσης, οι μεταρρυθμίσεις ξεκίνησαν μια καινούργια κίνηση για έναν έλεγχο και μια καλύτερη κοινή κηδεμονία, αλλά ο δρόμος φαίνεται ακόμα και τώρα μακρύς πριν να μπορέσουμε να βρούμε ένα δίκτυο πλήρως ενοποιημένο και με συνοχή. Η γαλλική πολιτιστική διπλωματία καθορίζει ως σημαντικό στοιχείο της δράσης της, την προώθηση της γαλλικής γλώσσας. Για αυτό το θέμα, είναι σαφές ότι τα γαλλικά αποτελούν στρατηγικό στοιχείο κλειδί. Ωστόσο, τα μέσα για την διάδοση του πολιτισμού είναι ελλιπή απέναντι στο μεγάλο αγγλόφωνο κύμα που συνδέεται με την αξία της γλώσσας των επιχειρήσεων, των επιστημών και πολλών άλλων τομέων. Η γλώσσα αντανακλά επομένως εικόνες, ταυτότητες και για το λόγο αυτό τα αγγλικά φαίνεται να κατάφεραν να ξεπεράσουν τις άλλες γλώσσες, υποστηριζόμενα από την αμερικάνικη υπερδύναμη.

Χρησιμοποιώντας την εικόνα της, η Γαλλία και ο πολιτισμός της χαίρουν ακόμα μεγάλης εκτίμησης. Η Γαλλία μάχεται για τον πολιτισμό της και κατ'επέκταση για την γλώσσα της. Η συζήτηση για την γλώσσα συγκεντρώνει όλες τις σημαντικές πολιτιστικές προβληματικές, που είναι ακόμα επίκαιρες. Πρέπει να αντιμετωπίσει την τυποποίηση και την αγγλοσαξονική ηγεμονία, να εκσυγχρονιστεί και να αλλάξει τις διαδικασίες προώθησης και εκμάθησης, να συμβάλει στην κατάρτιση των στελεχών της και να προσαρμοστεί στην δημοσιονομική λιτότητα. Το κράτος διαδραματίζει λοιπόν βασικό ρόλο λόγω της επίσημης ευθύνης που έχει σε σχέση με την νομιμότητα των δράσεων και εν τέλει με τον πολιτισμό και την διπλωματία που αποτελούν κομμάτια οργανωτικών και πολιτικών επιλογών του γαλλικού υπουργείου εξωτερικών.

Είδαμε ότι μουσεία και άλλες οργανώσεις έχουν όλο και περισσότερο την φιλοδοξία να διαχειριστούν πολιτιστικά προγράμματα και να προβάλλουν μια εικόνα πιο προσαρμοσμένη στον Κόσμο. Αυτή είναι η περίπτωση του Μουσείου του Λούβρου στο Άμπου Ντάμπι. Η γαλλική κυβέρνηση όμως ανέλαβε μια προφητική αποστολή για να δια φωτίσει τους άλλους πολιτισμούς του πλανήτη. Αυτή η αποστολή συνοδεύεται από μεγάλες αρχές όπως αυτή του διαλόγου ανάμεσα στους πολιτισμούς και της διατήρησης της πολιτιστικής πολυμορφίας. Πρόκειται για μάχες που δίνει η Γαλλία στους διεθνούς οργανισμούς, κυρίως σε αυτή την εποχή της παγκοσμιοποίησης και της σύγκρουσης ενός νέου πεδίου Ανατολής – Δύσης, όπως είναι το Ισλάμ εναντίον της Δύσης.

Η παγκοσμιοποίηση έχει εισχωρήσει σε όλες τις πτυχές της ζωής των σύγχρονων κοινωνιών, ο πολιτισμός δεν αποτελεί λοιπόν εξαίρεση. Αυτό το φαινόμενο της πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης έχει πάρει περισσότερη έκταση, πόσο μάλλον που τα τεχνολογικά και επιστημονικά επιτεύγματα, όπως τα νέα μέσα επικοινωνίας, βοήθησαν στην εξάπλωση του. Μέσα από αυτό το πλέγμα συγκρουσιακών αντιπαράθεσεων, διεκδικήσεων και ανταγωνισμών, η αμερικάνικη κυριαρχία είναι όλο και πιο συχνά υπό αμφισβήτηση. Η Γαλλία και η Ευρώπη αναγκάστηκαν να τοποθετηθούν από κοινού σε αντίθεση και σε άμυνα απέναντι στον φιλελευθερισμό του πολιτισμού και κυρίως του οπτικοακουστικού τομέα.

Το σημαντικό σημείο του πολέμου είναι πάντα το ίδιο και φαίνεται ότι στις συζητήσεις σχετικά με τη νομοθεσία του πολιτισμού, πέρα από την ιδέα της πολιτιστικής πολυμορφίας, είναι τα μερίδια της αγοράς για τα οποία ανταγωνίζονται τα κράτη. Οι πιο σημαντικές πολιτιστικές επιχειρήσεις, οι πιο αντιπροσωπευτικές για αυτά τα θέματα είναι αυτές του κινηματογράφου. Ο πολιτισμός υπήρξε μοναδικό στοιχείο στις συζητήσεις για την πολιτιστική ιδιαιτερότητα και την πολυμορφία. Τα πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται όπως τα άλλα κοινά εμπορικά αγαθά. Ωστόσο, ο πολιτισμός που εξυπηρετεί στρατηγικά και πολιτικά συμφέροντα είναι επίσης στο επίκεντρο των οικονομικών προβλημάτων.

Ενώ η χρηματοδότηση στο γαλλικό πολιτιστικό δίκτυο εξορθολογίζεται και μειώνεται στο ρυθμό του κλεισίματος των πολιτιστικών κέντρων, των μεταρρυθμίσεων και άλλων οικονομικών νόμων, ο πολιτισμός και η βιομηχανία του δεν είχαν ποτέ θεωρηθεί τόσο σημαντικός τομέας στο πλαίσιο της οικονομίας της χώρας. Είναι χωρίς αμφιβολία, όχι κάτι τυχαίο ότι η Γαλλία έχει ένα από τα πιο αποτελεσματικά πολιτιστικά δίκτυα στον κόσμο και ότι είναι ταυτόχρονα ο πιο ελκυστικός τουριστικός προορισμός στον κόσμο. Πολλές οικονομικές μελέτες επενδύουν στον τομέα του πολιτισμού και η μάχη οικονομικής εξουσίας ανάμεσα στα κράτη κάλυψε την μάχη για μεγαλύτερη πολιτισμική επιρροή στον κόσμο.

Στις μελλοντικές μεταρρυθμίσεις, η Γαλλία πρέπει να λάβει υπόψη τη σημασία της διπλωματίας, της στρατηγικής, της πολιτικής και της οικονομίας σε διεθνές επίπεδο. Ενάντια στην δημοσιονομική λιτότητα και στην γραφειοκρατικοποίηση των υπηρεσιών της, η Γαλλία θα πρέπει χωρίς αμφιβολία να αφήσει λίγο στην άκρη το πρωτόκολλο, να γίνει πιο ευκίνητη, να εξορθολογήσει το τόσο σημαντικό δίκτυο της κάνοντας μια πιο ισορροπημένη κατανομή, αποσαφηνίζοντας τις σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες υπηρεσίες της (Πρεσβείες, πολιτιστικά κέντρα και Ινστιτούτα, *Alliances françaises*).

Νοσταλγική του μεγαλείου του παρελθόντος, ισχυρή με ένα εντυπωσιακό δίκτυο πολιτιστικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό, η Γαλλία βρίσκεται αντιμέτωπη με τα παράδοξα της. Το 2003, το διπλωματικό προσωπικό έκανε μια άνευ προηγουμένου απεργία, με 70% συμμετοχή. Φαίνεται ότι αντιμέτωποι με την έλλειψη υποστήριξης και πόρων το προσωπικό που δουλεύει για τον πολιτισμό στο εξωτερικό βρίσκεται χωρίς κίνητρα και βλέπει το ηθικό του πεσμένο. Πράγματι, ο πολιτισμός, που υφίσταται τα χτυπήματα που του δίνει ο χρόνος, παραμένει «ιερό αντικείμενο» για τους Γάλλους. Η ιστορία της κατασκευής του θεσμικού οργάνου προώθησης του πολιτισμού, η ενίσχυση του, οι διατάξεις για την γλώσσα και τον οπτικοακουστικό τομέα, η μάχη ενάντια στην αγγλοσαξονική ηγεμονία, η προσαρμογή στην τεχνολογική εξέλιξη αποτελούν αποδείξεις ότι η Γαλλία παρά τον ισχυρό ανταγωνισμό και τα πλήγματα που δέχεται έσωθεν και έξωθεν, τις αδυναμίες, δυσκαμψίες και εν μέρει ανικανότητα πολλές φορές του συστήματος να προσαρμοστεί γρήγορα και άμεσα στις εξελίξεις στον κόσμο, παρά αυτά δεν θα αφήσει τον τομέα των τεχνών, της γλώσσας και του πολιτισμού εν γένει να πέσει σε μια ρουτίνα υποβάθμισης και περιθωριοποίησης της γαλλικής παρουσίας και συμμετοχής σε ένα κόσμο που αλλάζει συνεχώς, αντιμετωπίζοντας ακατάπαυστα τις ασύλληπτου ταχύτητας αλλαγές που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση, την ρουτίνα και την αχρηστία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Alfino Mark, Caputo John S., Wynyard Robin, McDonaldization Revisited: Critical Essays on Consumer Culture, Praeger 1998
2. Benhamou Françoise, L'économie de la culture (Η οικονομία του πολιτισμού), édition le Seuil, Paris, 2006
3. Bertrand Olivier, Diversités culturelles et apprentis sage du français (Πολιτιστικές διαφορές και εκμάθηση των γαλλικών), Ecole Polytechnique, 2005
4. Braudel Fernand, La grammaire des civilisations (Η γραμματική των πολιτισμών), Editions Flammarion / Arthaud, Paris, 1993
5. Chaubet, François, La politique culturelle française et la diplomatie de la langue : l'Alliance Française, 1883-1940 (Η γαλλική πολιτιστική πολιτική και η διπλωματία της γλώσσας : Η Alliance Française 1883-1940), L'Harmattan, 2006
6. Chaudenson Françoise, A qui appartient l'œuvre d'art ? (Σε ποιον ανήκει το έργο τέχνης ;), Armand Colin, Paris, 2007
7. Clavel Jean-Daniel, De la négociation diplomatique multilatérale, (Διπλωματική πολυμερής διαπραγμάτευση) Ed. Bruylant-L.G.D.J, coll. Axes Essais, Bruxelles-Paris , 1991
8. Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, Understanding International Diplomacy: Theory, Practice and Ethics, Taylor and Francis, 2013
9. De Raymond Jean-François, Chronologie de l'action culturelle extérieure de la France (Ιστορικό της πολιτιστικής εξωτερικής δράσης της Γαλλίας), La Documentation française, 2000
10. De Raymond Jean-François, L'action culturelle extérieure de la France (Η εξωτερική πολιτιστική δράση της Γαλλίας), Les études de la documentation Française, Paris, 2000
11. Fumaroli Marc, Expression d'une vision souvent passéiste sur l'Etat culturel (Η έκφραση μια συχνά ξεπερασμένης όψης του πολιτιστικού κράτους), Editions de Fallois, Paris, 1992
12. Gagne Gilbert, Diversité culturelle, identités et mondialisation (de la ratification à la mise en œuvre de la Convention sur la diversité culturelle), « La Convention sur la protection et la promotion de la diversité des expressions culturelles et l'interface culture – commerce », Laval, éd. Les presses de l'Université Laval, coll. Prisme, 2008
13. Huntington Samuel, Le Choc des civilisations (Το σοκ των πολιτισμών), Odile Jacob, Paris, 1996
14. Iriye Akira, Entre rayonnement et réciprocité : contribution à l'histoire de la diplomatie culturelle, Publications de la Sorbonne, 2002
15. John J. Mearsheimer, The Tragedy of Great Power Politics, W. W. Norton, 2003
16. Lane Philippe, La présence française dans le monde. L'action culturelle et scientifique (Η γαλλική παρουσία στον κόσμο. Η πολιτιστική και επιστημονική δράση), La documentation française, Paris, 2011
17. Ministère des affaires étrangères, Histoires de diplomatie culturelle des origines à 1995 (Ιστορίες της πολιτιστικής διπλωματίας από την γέννηση της έως το 1995), La Documentation Française, 1995

18. Morgenthau Hans, Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, Fifth Edition, New York: Alfred A. Knopf, 1978
19. Nye Joseph, Soft Power: the Means to Success in World Politics, Perseus Books, 2004
20. Poirrier Philippe, L'Etat et la Culture en France au Xxème siècle (Το Κράτος και ο Πολιτισμός στην Γαλλία τον 20^ο αιώνα) – sous la direction de Sirinelli Jean François, Le livre de Poche, Paris, 2000
21. Poivre D'Arvor Olivier, Bug Made in France – ou l'histoire d'une capitulation culturelle, Gallimard, Paris, 2011
22. Rigaud Jacques (1996), Pour une refondation de la politique culturelle (Για μια αναδόμηση της πολιτιστικής πολιτικής), La Documentation française, 1996
23. Rigaud Jacques, Les deniers du rêve – Essai sur l'avenir des politiques culturelles, Grasset, Paris, 2001
24. Robinson Piers (2002), The CNN Effect: The Myth of News Media, Foreign Policy and Intervention, Routledge
25. Roche François, La crise des institutions nationales d'échanges culturels en Europe (Η κρίση των εθνικών θεσμών πολιτιστικών ανταλλαγών στην Ευρώπη), L'Harmattan, 2000
26. Shaw Timothy M, Commonwealth: Inter- and Non-State Contributions to Global Governance, Routledge, 2008
27. Streeten P. Globalisation: Threat or Opportunity?, Copenhagen Business School Press, Handelshojskolens Forlag, 2001
28. Todd Emmanuel, L'Illusion économique - Essai sur la stagnation des sociétés développées (Η οικονομική ψευδαίσθηση – Δοκίμιο για την στασιμότητα των ανεπτυγμένων κοινωνιών), Editions Galimard, Paris, 1998
29. Ulrich Jost Hans, Prezioso Stéfanie, Relations internationales, échanges culturels et réseaux intellectuels (Διεθνείς σχέσεις, πολιτιστικές ανταλλαγές και πνευματικά δίκτυα), Editions Antipodes, Lausanne 2002
30. Woodward Kath, Questioning Identity: Gender, Class, Ethnicity. London: Routledge, 2004
31. Ανδρικοπούλου, Νέλλη, Το ταξίδι του Ματαρόα, 1945 : Στον καθρέφτη της μνήμης, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2007
32. Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, Η ανολοκλήρωτη επανάσταση στο Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα, Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις (επιμ.), Σιούσιουρας Π., Χαζάκης Κ., Ποιότητα, 2009
33. Γιανναράς Χρήστος, Πολιτιστική διπλωματία, Ίκαρος, Αθήνα, 2003
34. Κοσμίδου Ζωή, Ο πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο για την βελτίωση των διεθνών σχέσεων και η Ελληνική πολιτιστική διπλωματία, Πάντειο, Αθήνα, 2000
35. Κοτζιάς Νίκος, Παγκοσμιοποίηση - Η ιστορική θέση, η σημασία και το μέλλον, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2005
36. Κούτσης Αλέκος, Παγκοσμιοποίηση, Ισλάμ και Δημοκρατία στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, Ο ρόλος του ΟΗΕ στον 21ο αιώνα, Λιβάνης 2009
37. Κωνσταντόπουλου, Μαράτου – Αλιμπράντη, Γερμανός, Οικονόμου (2000), Εμείς και οι Άλλοι, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Τυπωθήτω

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2008
Ο Πολιτισμός αντιμέτωπος με νέες προκλήσεις;

38. Μανιτάκης Νικόλας, Ξένες κρατικές υποτροφίες. Πολιτιστική προπαγάνδα στην Ελλάδα του εμφυλίου, Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα. 1945-1952, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2009, τόμοςΔ2
39. Τσαγκάρη Μαριάνθη, Πολιτισμός και πολιτιστική διπλωματία στον 21ο αιώνα, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς, 2008

Άρθρα :

1. Attali Jacques, *The Crash of Western Civilization: The limits of the Market and Democracy*, Foreign Policy, 107, σελ. 54-56
2. Barluet Alain, *Douste-Blazy s'engage à moderniser le Quai d'Orsay* (Ο Douste-Blazy υπόσχεται να εκσυγχρονίσει το Υπουργείο Εξωτερικών), εφημερίδα Le Figaro, 18 Απριλίου 2006
3. Barluet Alain, *La France renforce la diplomatie culturelle* (Η Γαλλία ενδυναμώνει την πολιτιστική διπλωματία), εφημερίδα Le Figaro, 15 Μαΐου 2006
4. Chevallier Marc, Moatti Sandra, Tobelem Jean-Michel, Dossier : *Les politiques culturelles en question* (Οι πολιτιστικές πολιτικές υπό συζήτηση), Alternatives économiques n°268, Απρίλιος 2008, σελ. 49-60.
5. Christophe Girard, *Pour une nouvelle diplomatie culturelle* (Για μια νέα πολιτιστική διπλωματία), Le Monde, 15 mars 2012
6. Clairet Sophie, συνέντευξη του Jean-Michel Dijan, *Diplomatie culturelle à la française* (Η πολιτιστική διπλωματία αλα γαλλικά), περιοδικό Diplomatie n°28 Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2007, σελ. 34-36.
7. Clerc Philippe, *La culture au cœur des rapports de force économiques* (Ο πολιτισμός στην καρδιά των οικονομικών σχέσεων εξουσίας), Diplomatie hors série n°5, Απρίλιος - Μάιος 2008, σελ. 32-35
8. Frodon Jean-Michel, *Le cinéma en péril* (Ο κινηματογράφος σε κίνδυνο), εφημερίδα Le Monde, 30 Δεκέμβριος 2000.
9. Gêrôme Elodie, *Nouvelles perspectives pour la diversité culturelle* (Νέες προοπτικές για την πολιτιστική πολυμορφία), Institute for CulturalDiplomacy, 30 Δεκεμβρίου 2010 : <http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en>
10. Girard Christophe, *Pour une nouvelle diplomatie culturelle* (Για μια νέα πολιτιστική διπλωματία), Le Monde, 15 Μαρτίου 2012, http://diversitesmondiales.over-blog.com/pages/Nouvelles_perspectives_pour_la_diversite_culturelle-4179927.html
11. Hubert-Rodier Jacques, *Diplomatie culturelle à la française – enquête* (Η πολιτιστική διπλωματία αλα γαλλικά- έρευνα), εφημερίδα Les Echos, 9 Μαΐου 2006
12. Huntington Samuel (1999), *The Lonely Superpower*, Foreign Affairs, March/April Προσβάσιμο: <http://www.foreignaffairs.com/articles/54797/samuel-p-huntington/the-lonely-superpower>
13. Huntington Samuel, *The Clash of Civilizations*, Foreign Affairs, 1993, σ.22 – 49
14. Mattelart Armand, *Bataille à l'Unesco sur la diversité culturelle* (Μάχη στην Unesco για την πολιτιστική πολυμορφία), εφημερίδα Le monde diplomatique, Οκτώβριος 2005
15. M'Farej Moudfi, *De la diplomatie traditionnelle à la diplomatie culturelle* (Από την παραδοσιακή διπλωματία στην πολιτιστική διπλωματία), Diplomatie n°28 Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2007
16. Paschalidis Grigoris, *Exporting National Culture. Histories of Cultural Institutes abroad*, International Journal of Cultural Policy Vol. 15, No. 3, August 2009, 275-289.

17. Poivre d'Arvor Olivier, *La France réorganise ses échanges artistiques avec l'étranger* (Η Γαλλία αναδιοργανώνει τις πολιτιστικές της ανταλλαγές με το εξωτερικό), συνέντευξη στον Olivier Schmitt, εφημερίδα Le Monde, 20 Απριλίου 2000
18. Rosenberg Grant, *The death of French Culture*, περιοδικό Time, 21 Νοεμβρίου 2007
19. Tobelem Jean-Michel, *Les musées à l'heure du marché* (Τα μουσεία στην ώρα της αγοράς), περιοδικό Alternatives économiques n°268 Απρίλιος 2008, σελ. 58-60

Εκθέσεις και μελέτες :

1. Bloche Patrick, Μελέτη που παρουσιάστηκε εκ μέρους της επιτροπής πολιτιστικών, οικογενειακών και κοινωνικών υποθέσεων για την πρόταση νόμου για το 2006 (n° 2540) Τόμος Ι εξωτερική δράση του Κράτους, πολιτιστική και επιστημονική επιρροή, Κοινοβούλιο, 12 Οκτωβρίου 2005.
2. Comité d'histoire du ministère de la Culture, *Les Affaires culturelles au temps d'André Malraux, 1959-1969, Actes des journées d'étude des 30 novembre et 1er décembre 1989*, La Documentation française, 1996
3. Dauge Yves, Έκθεση για τα γαλλικά πολιτιστικά κέντρα στο εξωτερικό, Κοινοβούλιο, 7 Φεβρουαρίου 2001.
4. Gêrôme Elodie, «Evolution de la diplomatie culturelle» (Εξέλιξη της πολιτιστικής διπλωματίας), Περιοδικό Relations culturelles, Report on France, 1945-47, n°144
5. Schneider André, Ενημερωτική έκθεση n°3693 "sur la situation de la langue française dans le monde" (για την κατάσταση της γαλλικής γλώσσας στον κόσμο), Κοινοβούλιο, 13 Φεβρουαρίου 2007.
6. Tavernier Yves, Έκθεση n°3620 « sur le réseau diplomatique et le rôle des Ambassadeurs » (για το διπλωματικό δίκτυο και τον ρόλο των Πρέσβων), Κοινοβούλιο, 20 Φεβρουαρίου 2002
7. United Nations, Globalisation and Development, Economic Commission for Latin America and Caribbean (ECLAC/CEPAL), 29th Session, Brasilia, Brazil, May 2002
8. Védrine Hubert, Έκθεση που ζητήθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας «La France et la mondialisation» (η Γαλλία και η παγκοσμιοποίηση), 4 Σεπτεμβρίου 2007.
9. Αναφορά τις 23ης Μαρτίου 2006 της Γενικής Αντιπροσωπίας για την γαλλική γλώσσα και τις γλώσσες της Γαλλίας : η γαλλική γλώσσα στον κόσμο.
10. Αναφορά του Ιουλίου 2005 του Υπουργείου Εξωτερικών : Η γαλλική διεθνής συνεργασία.
11. Μελέτη της UNESCO, «L'UNESCO et la question de la diversité culturelle : bilan et stratégie, 1946 – 2004» (Η UNESCO και το θέμα της πολιτιστικής πολυμορφίας : απολογισμός και στρατηγική 1946 – 2004).

Διαδίκτυο :

1. Constantinescu Emil (2013), What is cultural diplomacy – A perspective by Emil Constantinescu, International Cultural Diplomacy Channel, <http://www.youtube.com/watch?v=XcgkSkr0naY>
2. Centre de Ressources pour les professionnels de l'administration du spectacle vivant (Ιστοσελίδα με πληροφορίες για τους επαγγελματίες του θεάματος), <http://ressources.petiteagora.net>
3. Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών, <http://www.diplomatie.gouv.fr>
4. Επίσημη ιστοσελίδα του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών με όλους τους φορείς για την πολιτιστική δράση, <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere/missions-et-organisation/les-operateurs-du-maee/article/l-operateur-de-l-action-culturelle>
5. Ιστοσελίδα της εφημερίδας Le Monde, http://www.lemonde.fr/idees/article/2012/03/15/pour-une-nouvelle-diplomatie-culturelle_1669003_3232.html
6. Επίσημη ιστοσελίδα του δημόσιου γαλλικού ραδιοφώνου Radio France Internationale, <http://www.rfi.fr/fichiers/MFI/CultureSociete/202.asp>
7. Επίσημη ιστοσελίδα του Αμερικάνικου Υπουργείου Εξωτερικών, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/73078.htm>
8. Schnyder Cynthia, Cultural Diplomacy for the 21st Century, Huffington Post, 22/2/2012, http://www.huffingtonpost.com/cynthia-p-schneider/cultural-diplomacy_b_1290487.html
9. Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/23/04/index.tkl?lang=gr&all=1
10. Επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού για την εκμάθηση των γαλλικών στο εξωτερικό, <http://www.aefe.fr/>